# EMEK

AYLIK SOSYALİST DERGİ



LIMUR


5

EKİM 1970

## EMEK AÇISINDAN

# tip kongreleri devam ediyor

Türkiye İşçi Partisi'nin İl ve İlçe kongrelerinin yapılması devam ediyor.

Partimizin gelişme süreci açısından, içinde bulunduğumuz dönem büyük bir önem taşımaktadır. TİP'in olgunlaşmış iç ve dış çelişkilerini çözerek, onun, günümüzün gereklerini karşılayacak bir duruma getirilmesi bu dönemin yüklediği başlıca görevdir. Örgütün sosyalist yönde gelişmesini sağlayacak bir yönetime kavuşması ve içinde boy veren yıkıcı unsurların saf dışı bırakılması gibi iki temel sorunun çözümü geniş ölçüde kongrelere bağlıdır. Bu konuda esas belirleyici etken Büyük Kongre olmakla birlikte, örgütün alt-yatay birimlerindeki ayıklama mücadelesinin de anlamlı bir etken olduğunu unutmamak gerekir.

Bu güne kadar yapılan il ve ilçe kongreleri, genel olarak ele alındığında, partimizin hayatiyetini ve militan potansiyelinin önümüzdeki yeni dönemin çetin görevlerini kaldırabilecek durumda olduğunu göstermiştir. Büyük Kongrenin yaklaştığı şu günlerde her sosyalistin, kongrelerin yerine, ulaşacağı ilk hedefi değerlendirirken idealizme, yılgınlığa ve ucuz bir iyimserliğe kapılmaması; sosyalist partinin zorlu bir sürecin ürünü olduğunu aklından çıkarmaması, her zamankinden daha çok gereklidir.

Şimdiyedek yapılan kongrelerde, TİP'i içerden kundaklamakla görevli, burjuvazinin ajanı MDD'ciler, parti üyelerinden gereken dersi almışlardır.

Kongrelerde, parti organlarına «sosyalist devrim» görüşünü savunan arkadaşlarımız seçilmekte, Sosyalist devrim görüşümüzü belirleyen kararlar alınmaktadır.

Bugünedek yapılan kongrelerden MDD ihanetini belgelemesi ve ajanlıklarının somut örneği olması bakımından en önemlisi Ankara İl Kongresidir.

13 Eylûl 1970 günü Türkiye'de sosyalist mücadele bakımından tarihî bir gündür. 13 Eylûl Pazar günü yapılan Ankara İl Kongresi bir faşist ihanet şebekesinin takındığı maskenin kesin olarak düşmesini sağlayan olaylara yol açmış ve iğrenç faşist suratların sosyalistlik perdesi arkasına sığınmalarına son vermiştir.

Bilindiği gibi, Türkiye İşçi Partisi büyük kongresi yaklaşmıştır. Bu nedenle uzun bir süredir ardarda il kongreleri yapılmakta ve sosyalistler, parti içine sızan burjuvalarıyla bu kongrelerde karşı karşıya gelmekte ve partide sosyalizmi hâkim kılmak için mücadele etmektedirler. İşte bu çerçeve içindeki kongrelerden biri de geçen pazar yapılan Ankara İl Kongresiydi. Bu kongrenin de ötekiler gibi, esas itibariyle, kongre içi bir mücadeleye sahne olması ve burjuvazinin parti içindeki gücünü bir de bu kongrede temsilcisi MDD'ciler aracılığıyla denemesi beklenmekteydi. Oysa kongre bu sınırları aştı, daha büyük bir önem kazandı.

Her zamanki gibi, parti militanları kongrenin güvenliğini korumak ve kongrede delegelerin demokratik bir ortam içinde karar vermelerini sağlamak için kongreden önce kongre binası içinde ve etrafında tedbir almışlardı, delege olmayanları kongreye sokmuyorlardı. Aslında, bu tedbir yeni faşistlerin, yani MDD'ci komando taslaklarının kongreleri basmaları sonucu kongreler tasallut altına girince alınmış ve ilk olarak İzmir İl Kongresinde uygulanmıştı. Parti militanlarının tam bir disiplinle uyguladıkları MYK'nun kongrelere delegelerden başkasının giremeyeceğini öngören kararı MDD'ci faşistlerin oyununu bozmuştu. Onlar kongreleri basıp, delegelere baskı yaparak istedikleri sonucu almayı düşünmüş ve bunu Çankaya İlçe Kongresi ve İstanbul İl Kongresinde uygulamışlardı. Hep böyle olacak sanıyorlardı. Fakat Merkez Yürütme Kurulu'nun kongrelere delegeler ve üst kurul üyelerinden başkası giremez yolundaki kararı, MDD'ci burjuva ajanlarının oyununu bozmuştu.

Bu sefer, MDD'ci hainlerin amaçları, kongreleri basarak yaptırmamak şekline dönüştü. Bunu çeşitli il kongrelerinde ve son olarak Ankara İl Kongresinde denediler.

**SALDIRI BAŞLIYOR**

Kongre sabahı saat 8.30'da Ankara İl Kongresi'nin yapıldığı yerin önüne gelen MDD'ci saldırganlar, içeri girmek istediler. Delegelerden başkasının içeri giremeyeceği bildirilince, 20-30 kişilik faşist saldırganları, parti militanlarına saldırdılar. İlk darbe, An-

tep'li arkadaşımız 60 yaşına yaklaşan, kıdemli ve yiğit partili Baki Çeliker'e, torunu yaşındaki bir faşist zorbadan geldi. Partililerin azmi karşısında gerileyen «ihanet gürûhu» daha sonra topladıkları taşlarla kongreye saldırdılar. Buna partililer karşılık verince, tası tarağı toplayıp gittiler.

## GENEL MERKEZ BASILIYOR

**Kongreyi basma** görevlerini yerine getiremeyen ve kongrenin yapılmasına engel olamayan MDD'ci ihanet şebekesinin bu kongre basmakla görevli gürûhu, oradan Türkiye İşçi Partisi Genel Merkezine gelerek görevlerine burada devam etmişlerdir. Genel Merkeze içeride Genel Başkan Şaban Yıldız, MYK üyesi Şaban Erik ve Genel Yönetim Kurulu üyeleri Savaş Al ile Atillâ Aşut'un bulunduğu bir sırada gelen bu gürûh binaya girmişler ve ilk iş olarak, profesyonel bir gangster şebekesi gibi, telefon hattını kesmişlerdir. Bir kısmı dışarı çıkan saldırganlar, o sırada Genel Merkeze gelmekte olan Prof. Sadun Aren'i yanlarına gelince hırpalayıp, yaralayarak parti binasına sokmuşlardır. Bu arada genel başkanı da tartaklayan faşist zorbalar, genel başkanla Merkez Yürütme Kurulu üyesi Aren'i bir odaya kapamışlar ve duruma müdahale eden Atillâ Aşut ile Savaş Al'ı dövmeye başlamışlardır. Buna dövme değil **işkence** demek daha doğru olacaktır.

Bu dayak ve işkence olayları devam ederken, bir yandan da **hırsızlık** yapılmış ve genel merkezdeki kıymetli eşya toplanmıştır. Bu işlem de bitince saldırganlar, Genel merkezi terkedip EMEK ve Sosyalist Gençlik Örgütü binasına doğru yola koyulmuşlardır.

## EMEK VE SGÖ BASILIYOR

Partiyi basmak üzere özel olarak tuttukları ve plâka numarası bizde bulunan minibüse yeniden binen saldırganlar, EMEK ile Sosyalist Gençlik Örgütü'nün bulunduğu binaya gelmişlerdir. Burada da kapıyı zorlayarak açan saldırgan burjuva veletleri içeride kimseyi bulamamışlar ve tahribata girişmişlerdir. Kapıları, camları, masaları, daktiloları, sandalyeleri kırmışlar, hızlarını alamayıp kül tablalarını yerlere serpmişler ve dergileri, Lenin resimlerini parçalamışlar, bütün evrak ve dergi koleksiyonlarını altüst etmişler, muslukları açarak binayı terketmişlerdir.

**İŞKENCE MASASI MEMURLARI?**

Sosyalist bir partiye zorbalığı sokmanın ihanet olduğu bilinen bir gerçektir. Bunu EMEK'te de defalarca yazdık. Ancak bunların yaptığı, olağan bir kavga, fiilî güce dayanarak partiyi kazanmaya çalışmak mıdır? Hayır! Bunlar, Amerikan askerlerinin Vietnamlıya, Nazi milisinin yahudilere ve sosyalistlere, faşist kara gömleklilerinin bütün ilericilere uyguladıkları **işkence** metodlarını uygulamaktadırlar.

**İnsan olanlar düşünsün!** Bir insanın yere yatırılarak, iki kolundan ve iki ayağından dört adamın tutup bir hayvanın ise **hayalarına** tekme savurması hangi **erlik, yiğitlik** kitabında yazılıdır? Bu olay 13 Eylûl ihanet gününde ayniyle olmuştur. Şimdi bu olaya maruz kalan arkadaşımız kan işemektedir.

**Gene düşünün ey MDD'ye yüreği yatkın baylar !**

Bir insana, yirmi kişinin çullanması ve çivili sopalarla sırtından kafasına kadar insafsızca vurulması, bir insanın ağzından gırtlağına kadar kalas sokulması, daha yaşına girmemiş kızına olmadık küfürler edilmesi size bir şeyler söylüyor mu? Bu hayvanlık sizi hiç düşündürmeyecek mi?

Evet, saldırgan gürûhun, yiğit kavgacılar değil işkence masası memurları olduklarına şüpheniz var mı daha.

Ama bunlar ne adına yapılıyor biliyor musunuz; devrimcilik adına. Küçükken babasından dayak yiyen burjuva veletlerinin sadist hırslarını, hâlâ devrimcilik adına destekleyecekler bulunacak mı? Varsa, bunlar da işkence masası memurluğuna talip çıksınlar, öncelikle işe alınacaklarına şüphe yok!

**HIRSIZLIK DA DEVRİMCİLİĞİN ŞANINDAN MI?**

Bu MDD'ci ihanet şebekesinin beyinsizler ve ajan provakatörlerden kurulu, işkence masası memurları gürûhu, «devrimcilik» adına başka marifetlerde gösterdiler. Tahrip ve işkence dışında hırsızlık, daha doğrusu **gasp eyleminde** de bulundular. Genel Merkezden çalınan eşya'nın bir kısmı şunlardır;

5 daktilo

1 teksir makinesi

1 telefon ve bir çok evrak.

Kıymetli eşyadan başka şeylere iltifat edilmemesi olayın tam bir gasp olduğunu göstermektedir. Buna bir diğer kanıt da Genel merkezde, orada çalışanların bile, sadece 3 daktilonun varlığından haberdar olmaları, diğer iki daktilonun saklı bulundukları yerlerden

çıkarılarak götürülmesidir. Bunu ise, ancak, profesyonel hırsızlıktan haberi olanlar başarabilir.

**PARTİ MİLİTANLARI İSTESEYDİ SALDIRGANLARI TÜKÜRÜKLE BOĞARLARDI**

Ankara İl Kongresini saldırganlara karşı korumak üzere, Ankara'ya yurdun çeşitli yerlerinden 150'yi aşkın partili gelmişti. İşçiler ve emekçilerden kurulu parti militanlarının sayısı, aslında, 20-30 kişi kadar olan saldırganları tükürükle boğmaya yeterdi.

Antep'ten, İzmir'den, İstanbul'dan, Eskişehir'den, İzmit'ten v.b. yerlerden gelen parti militanları kollarını sıvayıp burjuva veletlerine derslerini vermek için değil, parti kongresinin tasalluttan uzak, demokratik bir ortam içinde yapılmasını sağlamak için gelmişlerdi. Onun için faşist burjuva veletlerinin kongreye girmemesini sağlamakla yetindiler.

Ama bunun hata olduğu, şımarık faşist komando taslaklarının bir derse muhtaç bulundukları anlaşılmaktadır. O dersi de partili işçi ve emekçiler yakın bir zamanda herhalde vereceklerdir.

**KONGRE'DE DELEGE DENGESİ NASILDI ?**

MDD'ciler, Ankara İl Kongresini almak için bütün güçlerini harcamışlar, öğrenci üyelerin çok sayıda bulunduğu Çankaya ilçe kongresinde kaba kuvvete dayanan başarıları onları umutlandırmıştı. Fakat, daha sonra işçi ve emekçi kökenli parti üyelerinin çoğunlukta olduğu ilçe kongrelerinde sosyalist devrimcilerin kazanması umutlarını azaltmıştı.

Ankara il kongresinde, eğer bütün MDD'ci delegeleri getirselerdi, sayıları ancak 35'i bulacak ve kongrede hazır bulunan sosyalist devrimci delegelerin yanında hemen hemen 1/3 gibi bir azınlık olarak kalacaklardı. Kaldı ki, bütün delegelerini kongreye getiremeyecekleri açık bir gerçekti. Bunun için kongreyi basıp yaptırmamayı ve parti içindeki güçsüzlüklerini böylece perdelemeyi düşünüyorlardı.

**KONGRE, SOSYALİST DEVRİM GÖRÜŞÜNÜ BENİMSEDİ**

TİP Ankara il kongresi sonunda, sosyalist devrim görüşü bir karar tasarısıyla kabul edilmiş ve bütün organlara sosyalist devrimci adaylar seçilmişlerdir.

Bir ara kongreye katılıp sonra, çok azınlıkta olduklarını an-

layıp giden MDD'cilerden bir gruba ise, partinin işçi ve emekçi delegeleri bir hain gözüyle bakmışlardır. Fakat buna rağmen, bu hainlere karşı bile, en ufak bir demokratik olmayan tavır gösterilmemiş, isteyenler istedikleri kadar konuşmuşlardır. Bu arada burjuva gazetelerinin ve MDD'ci ihanet şebekesinin yazdıklarının aksine, hiç bir delege içeriye girmekte güçlük çekmemiştir. İsteyen her delege tam bir güven içinde kongreye katılmıştır. Bunun aksini iddia edenler yalancıdırlar.

**TİP Ankara il kongresinin oybirliğiyle kabul ettiği karar şöyledir :**

**«Bugün yeryüzünde emperyalizm, sosyalizmin karşısında hızla gerilerken milli kurtuluş savaşlarından da esaslı yaralar almakta, emperyalizmle iş ve çıkar birliği halinde olan yerli burjuvazinin yönetimindeki ülkemizde de sosyalist mücadele hızlanmaktadır.**

**Geri bir kapitalist ülke olan Türkiye'nin esas çelişkisi, sınıf mücadelesi plânında kendini göstermektedir. Bu çelişme, işçi sınıfı öncülüğünde, başta yoksul köylüler olmak üzere diğer sömürülen ve ezilen sınıf ve tabakaların iktidara gelmesiyle, yani sosyalist devrim ile çözülecektir.**

**Son İstanbul ve Kocaeli olaylarıyla dosta ve düşmana gücünü ispat eden işçi sınıfımızın uzun bir geçmişe dayanan mücadelesiyle, gelişen köylü hareketlerinin, Türkiye sosyalist hareketinin biricik siyasi örgütü olan TİP'ne önemli görevler ve sorumluluklar yüklediği açıktır.**

**Birbirinin karşıtı olan sapmaları kesinlikle red ve tasfiye ederek hayatiyetini belli eden partimiz, bugün arınma mücadelesini bitirerek derinlemesine örgütlenme ve eğitim faaliyetinin ağırlık taşıdığı bir döneme girmek üzeredir.**

**Gerçekten artık, sosyalist kimliğe bürünmeye çalışan küçük burjuva ideolojisinin içyüzü açığa çıkmış ve ilerici gençliğin potansiyelini partiye karşı kullanmaya çabalıyan Parti yıkıcıları, işçi sınıfının objektif bakımdan yokluğunu iddia ederek, TİP'in işçi sınıfının öz örgütü olamıyacağını ileri sürerek, partinin karşısına seçimlerde bağımsız aday çıkararak ve parti kongrelerini basmaya çalışarak belli ettikleri asıl karanlık niyetlerini, uzun bir süredir parlak sözlerle saklıyamaz duruma düşmüşlerdir.**

**Öte yandan, sosyalizmin temel ilkelerini redde kadar varan, sosyalist örgütlenme anlayışına karşı çıkan öteki sapma da partimizde ağırlığını yitirmiş durumdadır.**

**TİP Ankara il kongresi, her iki sapma karşısında başarılı bir mücadele veren sosyalistleri küçük burjuva ideolojisini partiden sürüp çıkarmaya ve bilimsel sosyalizmin ilkeleri ışığında partiyi güçlendirmeye çağırır; bu görevin Türkiye'de sosyalist iktidarı kurma mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ilân eder.**

**TİP Ankara il kongresi, bütün parti örgütünü, sömürünün kökünün kurutulduğu, ülkemizden emperyalizmin kesinlikle kovulduğu sosyalist Türkiye'nin kurulması mücadelesinin zorlu dönemeçlerine hazır olma çalışmalarına hız vermeye davet eder ve bütün parti örgütünün TİP'in görevini yapamıyacağı yolundaki yıkıcı veya yılgın görüşlere dimdik karşı durmasını ister.»**

## OLAYLAR, MDD'Cİ İHANET ŞEBEKESİNİN SADECE SON BİR MARİFETİDİR

MDD'ci ihanet şebekesinin işkence masası görevlisi gürûhunun bu ilk tahrip teşebbüsü değildir.

Görevlerine bazı gerici öğrencilere işkence etmekle başlayan bu sadist burjuva veletleri, daha sonra saldırılarını özellikle TİP'e ve sosyalistlere yöneltmişlerdir.

Çankaya ilçe kongresindeki zorbalıklar, Altındağ ilçe kongresinin bir kere zorla yaptırılmaması, «Toplum Polisi Kaldırılmalıdır» afişi asan gençlere saldırı, İstanbul il kongresinde bütün partililere tasallut; İzmir, Antalya ve Manisa il kongrelerini basma ve yaptırmama teşebbüsleri, Sosyalist Gençlik Örgütü'nü basma ve bu örgüt üyesi bazı gençleri tek tek yakalayıp 20-30 kişi ile dövme olayları Ankara il kongresinden önce ve son bir yıl içinde meydana gelen olaylardan sadece bir kısmıdır.

## POLİSİN FAŞİST ZORBALARA MÜSAMAHASI

Ankara il kongresinden başlayarak, TİP Genel Merkezini ve SGÖ-EMEK binasını basan, tahrip, işkence ve gasp suçları işleyen MDD'ci faşist zorbalarını, 13 Eylül günü adım adım izleyen polis, hiçbir yerde hiçbir müdahalede bulunmamıştır. Olaylardan sonra, tanınan sanıkların yerlerini bilen polis, suçluları yakalamak ve gaspedilen eşyayı bulmak için hiçbir çaba göstermemiştir.

Hatta ifadesini aldığı bir arkadaşımıza savcı, şunları söyleyebilmiştir: «Şimdi bu adları, sabıkalılar arasından ararız, bulamazsak sizden adresini sorarız». Bu sözler açıkça biz bu adamları yakalamak istemiyoruz, onların yaptıklarından hoşlanıyoruz demek değil de nedir?

## BU OLAYLAR GEBEREN DÜŞMANIN CAN ÇEKİŞMESİDİR

MDD'ci ihanet şebekesinin tertiplediği bu olaylar, açık ve kesin olarak, burjuvazinin TİP içindeki bu yoldan yürüttükleri çabalarının başarısızlığa uğradığını göstermektedir. Onun için, beyinsizler ve ajan provakatörlerden kurulu bir gürûhu partiye saldırtmakta ve böylece partinin itibarını zedeleyerek sonuca ulaşmak istemektedirler. Bu olaylar, MDD'ci ihanet şebekesinin parti içindeki likidasyon çalışmalarının başarısızlığını ve dolayısıyla idam fermanının imzalandığını göstermektedir.

Burjuvazi şimdi, herhalde yeni oyunlar tezgâhlayacaktır. Bu tuzak, uyanık partililerin direnci sayesinde tutmamıştır.

**OLAYLAR, BİR MİHENK TAŞIDIR**

Son olayların önemli bir yanı da sosyalizm düşmanları ile sosyalistleri kesin olarak ayırmasıdır. Bundan böyle, kim ki, MDD'ci ihanet şebekesinin yanındadır, o sosyalizmin düşmanıdır. Kim ki, bu harekete karşı çıkmaz, partiyi bunların tasallutlarına karşı açıkça savunmaz, kim ki hık mık ederse o kesin olarak karşı devrimcidir. 13 Eylûl 1970 günü ihanet günüdür. MDD'cilik bu ihanetin ideolojik ve pratik kılıfıdır.

Artık herkes yerini seçsin!

# «sıkı yönetim» uzatılmadı...

İstanbul ve Kocaeli'de; 15-16 Haziran «İşçi direnişi» üzerine şaşkınlığa kapılan hakim sınıfların alelacele ilân ettikleri ve daha sonra 2 ay uzattıkları sıkı yönetim sessiz sedasız kalktı.

Sıkı yönetimin ne olduğu, ve ne olmadığı münakaşaları hala sürüp gitmektedir. Ama açık olarak bilinen gerçek, sıkı yönetimin uygulama süresinin demokratik güçlerin, hakim sınıfların baskı tertiplerine karşı direnme uğraşıyla geçtiğidir.

Neden sıkı yönetim ilân edilmişti? Yapılmak istenen şey neydi? Bu sorulara doğru cevap verilebilirse, önümüzdeki günlerin daha iyi değerlendirilmesi mümkün olur.

Ülkemizde işçi sınıfı hareketleri, geçmişteki deneyimlerle de zenginleşerek, son yıllarda büyük bir hızla gelişmekte ve serpilmektedir. Özelikle son on yıl içinde, burjuva demokratik haklarının biraz daha genişlemesi, bir siyasî parti imkânına kavuşulması, sarı sendikacılığı reddeden devrimci sendikaların ortaya çıkışı, işçi sınıfı hareketini geliştiren en önemli unsurlar olmuştur.

İşçi sınıfının ekonomik bilincinin gelişme hızı bu dönemde önemli ölçüde büyük olmuştur. Özgür sendika kurabilme hakkı tanındıktan sonra, sendikalist hareket uzun süre sarı sendikacıların elinde, işçiyi kendi meslekî örgütleri aracılığıyla patronların kulu haline getirme uygulamalarıyla sürüp gitmiştir. Bu görev, Türk-İş Konfederasyonuna bağlı sendikalara verilmiştir. Bu sendikalar yıllarca; toplu sözleşme yapıyoruz diye, tamamen işçilerin dışında ve onların en küçük bir örgütlü gücüne dayanmadan, işçileri patronlara satmak ve hakim sınıfların menfaatini korumak görevini hakkıyla yerine getirmişlerdir.

Bu arada, işçi sınıfı içinden yetişmiş kadroların giriştikleri devrimci örgütlenmeler, sendikalaşma çabaları da en kaba yöntemlerle susturulmaya

çalışılmıştır. «Sarı sendikacılığın» karşısında rakip istenmemiştir. Kaba saldırılara ve baskılara rağmen kurulan DİSK, Türkiye'de sendika hareketlerini «sarı sendika»lardan kurtarmaya çalışmıştır. Bu girişimin hakim sınıfları nasıl ürküttüğünü anlamak için, kurulduğu yıllarda burjuva basınının DİSK'e ait haberleri vermeme kampanyası hatırlanmalıdır.

Toplu sözleşmelerde, işçi lehine kesin tavır takınılması, patronlarla işbirliğine gidilmemesi, zamanla DİSK'in işçilerin güvenini kazanmasını sağlarken, TÜRK-İŞ'in maskesi her toplu harekette, her grevde bir kere daha düşmüş ve işbirlikçi yüzü ortaya çıkmıştır. Ayrıca toplu sözleşme çalışmalarını yürütürken etkin güç olarak, işveren ve hakemler kurulu dostluklarının değil, işçinin örgütüne bağlanması ve dayanışmasının sağladığı birliği öngören anlayış da DİSK'i olumlu bir gelişme içine sokmuştur. Böylece toplu sözleşme ve grev kurumu; sendikalarla, patronlar arasında işçiyi «satmak» için düzenlenmiş bir oyun olmaktan çıkmıştır. İşçi sınıfı bilinçli, dayanışlı grevlerinde, daha etkin, daha kararlı ve daha güçlü olmaya başlamıştır. Burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadele, proletarya kendini bağımsız bir güç olarak ortaya koymaya başlamıştır. Yani, «kendisi için sınıf» bilincini geliştirmeye başlamıştır.

Son 2-3 yıldaki toplu sözleşme sayısı, süratle sonuca ulaşan grev sayısı, uzun süreli grevlerdeki birlik ve dayanışma bilinci, mücadele içinde geliştirilen yeni dayanışma biçimleri, politik tavır takınmada giderek daha kararlı bir hal alış, işçi sınıfı hareketlerinin nasıl yeni boyutlara ulaştığını gösteren kanıtlardır.

İşçi sınıfının ekonomik hareketlerinin böylesine yeni boyutlar kazanması ve bunların DİSK tarafından kısmen de olsa sağlam mücadele biçimlerine yöneltilmesi hakim sınıfları ürkütmüştür. Aynı zamanda, işçi sınıfı devrimcilerinin elinde, onun öncüsü bir partinin, Türkiye İşçi Partisi'nin, varlığı ve bu partinin küçük burjuva sapmalardan arınarak giderek güçlenmesi, işçi sınıfı devrimcilerinin işçi sınıfı hareketlerindeki etkinliklerinin hergün biraz daha artması bu korkunun en önemli unsurlarından biri olmuştur.

Bu gelişmeler karşısında burjuvazi, işçi-patron dayanışması, sınıflararası uzlaşma teraneleri ile ve bunun meddahlığını TÜRK-İŞ'e yaptırarak, sınıf çatışmasını külliyebileceği umuduna sarılmıştır.

274-275 sayılı yasaların değiştirilmesi çabası bu anlayışın sonucu olmuştur. Yasa değişiklikleri meclislere getirilmeden çok önce Çalışma Bakanı, «İhtilâlci sendikacılığı» önleyeceklerini ilân etmiştir!.. Yani, patronlara «satılmayan» sendikaların kapatılacağını söylemiştir.

Bu yasaların kabul edilmesi ile işçilerin, yeni baştan sarı sendikalara hapsedilmesi, iktidarın kontrolü dışında hiç bir direnmeye girememesi, hakim sınıflara karşı örgütlü ekonomik mücadele verebilme imkânlarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştı. Yani, bu yasalar ve bundan öte tedbirlerle, işçi sınıfı hareketleri, bir kere daha ve daha iyice, sınırlandırılarak işçi sınıfının, toplumun devrimci dönüşümü için tarihî görevini daha iyi kavraması, bilinçlenmesi, gittikçe artan aktivitesi ve sınıflararası güç dengesindeki öneminin artışı, önlenmek istenmişti.

Burjuvazinin, kanunsuz tedbirlerin ve baskıların yoğunlaştığı bir faşist rejime adım adım yürüdüğü ortamda, 274-275 sayılı yasalara eklenen antidemokratik hükümlere, demokratik hakların savunulmasının en önündeki güç

olarak işçi sınıfı, 15-16 Haziran'da «Büyük İşçi Direnişi»yle karşı koymuştur. Bu, burjuvaziye, baskı rejiminde bir adım daha atmak için ilham kaynağı olmuş ve İstanbul ve Kocaeli'de sıkı yönetim ilân edilmiştir.

Gerçekten, üç aylık sıkı yönetim uygulaması da, varoluş nedeninin bütün gereklerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu dönemde, İstanbul ve Kocaeli'de işçi sınıfı ve işçi sınıfı devrimcileri üzerinde terör havası estirilmiştir. Hakim sınıfların gelişen işçi sınıfı hareketlerini faşist baskılarla geriletmek için yürüttükleri mücadele iki yönlü olmuştur. Bir yandan, sıkı yönetim idaresini «olağanüstü yönetim» olarak takdim edip, işçi sınıfının bugüne kadar kanını akıtarak kazandığı hakları zorbalıkla geriletmeyi ve bunların yerine baskı kurumlarını geliştirmeyi denemişlerdir. Sıkı yönetim uygulamasıyla ilgili çeşitli örnekler bunu doğrulamaktadır:

— Toplu sözleşme imzalama döneminde, devrimci sendikaları, elindeki en önemli silâhından mahrum ederek, grev yapmayı yasaklamıştır. Ama sarı sendikalar için gerekli izinler verilmiştir. Böylece işçi sınıfı içinde yeteri kadar bilinçlenmemiş unsurların DİSK'e bağlı sendikalardan, sarı sendikalara geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun için, birçok iş yerinde tehdit, dayak gibi yöntemler kullanılmıştır.

— İşçilerin en aktif olduğu bu dönemde, işyeri temsilcileri, suçlu suçsuz takip altında tutulmuş, tutuklanmış, işçiler korkutularak yönetimsiz bırakılmaya çalışılmıştır,

— Sıkı yönetim bir olağanüstü yönetim olmadığı halde, demokratik hakları zedeleyici kararlar uygulanmıştır. Siyasi parti toplantıları, gösteriler yasaklanarak işçi sınıfı direnişinde yalnız bırakılmaya çalışılmıştır,

— En önemlisi, sıkı yönetim işçi sınıfının öncü mücadelecilerine bir hışımla saldırarak, yıldırma peşinde koşmuştur. 3 aylık dönemde grev hakkı yasaklanırken, pekçok işyerinde toplu işten çıkarmalar birbirini izlemiştir. İş yerlerinde, harektlerin ne kadar öncüsü varsa sorgusuz sualsiz işlerinden atılmışlardır. DİSK'e bağlı sendikalara üye işçilerin, bir kısmı ihbarsız ve tazminatsız, bir kısmı ihbarlı ve tazminatları ödenerek ve bir kısmı da zorla işten istifa ettirilerek 1500 e yakın işçi işten çıkarılmıştır.

«Ayaklanma» bahanesiyle işten çıkarılan bu işçilerden ancak 114 kişisi olaylardan sorumlu görülerek tutuklanmış ve bunların da ancak 21 tanesi suçlu görülerek tutuklulukları sürdürülmüş ya da mahkum edilmişlerdir. Ve yine işten atılan 1500 kişi içerisinde en önemli toplu çıkarmaların vukubulduğu işyerleri de dikkati çekmektedir. Derby 139, Vinlex 134, Sungurlar 131, haymak 67 kişiyle, başta gelmektedir. Bunlar son yıllarda işçi hareketlerinin en yoğun olduğu ve çeşitli direnişlerin yapıldığı işyerleridir. Ve hele Sungurlar Fabrikasının sahibinin, işgal olaylarından sonra, bütün işçileri işten atmak için ettiği yeminler hatırlardadır.

Demokratik haklara fiili tecavüzlerin dışında, bir yandan, işçi sınıfı hareketlerini izole etmek ve işçi sınıfını yanlız bırakmak için geniş bir ideolojik kampanyaya girişilmiştir. Bu kampanyaya tüm burjuva basını da ağızbirliği etmiştir. İşlenen ana tema şudur:

«İşçiler, «birtakım aşırı akımların» etkisi altında haksız taleplerde bulunmakta, eylemler yürütmektedirler. Bu da ülkeyi karışıklığa götürmektedir. Sıkı yönetim işçi hareketlerini ve «komünist» faaliyetleri engelleyerek ülkeyi sulha ve sukûna kavuşturmuştur. Böyle otoriter bir idarede sorunların çözümü daha kolaylaşacaktır.»

Bütün bu laf kalabalığı, demokratik hakların kısıtlanması ve geriletilmesi çabalarının, bir kılıfıdır. Ve hakim sınıfların, işçi sınıfı hareketini engellemek için kullandıkları baskı yöntemlerinin meşrulaştırılması çabasıdır.

Elbetteki, başta Türkiye İşçi Partisi olmak üzere bütün sosyalist ve demokratik güçler, bu iki yönlü saldırıyı göğüslemişlerdir. Sıkı yönetim ilanının anayasaya aykırı olduğu belirtilmiş, anayasa mahkemesine itiraz edilmiştir. Ve hakim sınıflardan «ulufe» beklemeyen bütün bilim adamları, 15-16 Haziran olaylarının bir ayaklanma değil, hakları gaspedilmiş işçi sınıfının «demokratik direniş» hareketi olduğunda, sıkı yönetimin bir olağanüstü idare ve olağanüstü yetkilerle mücehhez olmadığında birleşmişlerdir. Bu mesele, işçilerin sıkı yönetim mahkemesince yargılanması sırasında ve, çeşitli bildirilerle defalarca tekrarlanmıştır. Demokratik güçlerin, anti-demokratik girişimlere karşı bu etkili mücadelesi ile hakim sınıfların «olağanüstü durum» yaratma çabaları suya düşmüştür. Demokratik güçler bir kez daha başarıya ulaşmış ve sıkı yönetim, «çürütülmüştür».

1500 devrimci işçi, işyerinden atılmış, tutuklanmış olmasına rağmen işçi sınıfı kazandığı deneyimlerle şimdi daha da çok bilinçli olarak mücadeleye kararlıdır. Hakim sınıfların bütün baskı tertipleri, işçi sınıfı hareketinin bilinçlenmesi ve seviyesinin yükselmesinden başka bir sonuç getirmemiştir. Bunun için sıkı yönetimin kalkmasıyla burjuvazinin mücadelesinin zayıfladığını düşünmek yanlıştır. Tam tersine öyle görünüyor ki hakim sınıflar mücadeleyi «eli sopalı» yürütmek sevdasındadır. «Sıkı yönetimsiz» sıkı yönetimin süreceğinin belirtileri görülmektedir. 1. Ordu kumandanının, üniversite özerkliğine karşı «hışımlı» tutumu, bir fakülte dekanına «uyarı» yollaması böyle işaretlerdendir. Ayrıca, işçi hareketlerinin bastırılmasında kullanılmak üzere İstanbul'a komando birliği yerleştirilmektedir. Derby Lastik Fabrikasında işçiler, sarı sendikaya kaydolmaları için dayaktan geçirilmektedir. Bu eğilim karşısında bütün ilerici, demokratik güçler, işçi sınıfı ve onun partisi, Türkiye İşçi Partisi, öncülüğünde demokratik haklar için mücadelede kararlı olarak yürümelidirler. Baskı tedbirleri boşa çıkarılmalıdır.

Bu direnişin somut biçimleri ortadadır:

— İşçiler, fabrikalardan atılan arkadaşları yeniden işe alınıncaya kadar direnmelidirler. Gaspedilmiş haklar geri alınmalıdır.

— 274-275 sayılı yasaların anayasaya aykırı olup olmadığına karar verilinceye kadar sarı sendikalar meseleyi fiilen halletmeye çalışmaktadırlar. Çeşitli yöntemlerle işçileri sarı sendikalara aktarmaya çalışmaktadırlar. Lastik-İş'e bağlı işyerlerinde baskıyla, dayakla, polis tehdidiyle sendika değiştirmeye zorlanan işçiler bunun örnekleridir. Böylesine faşist baskılara karşı bütün işçiler dayanışma ve birlik içinde olmalıdırlar. Bütün sosyalist ve ilerici güçler, bu baskılara karşı mücadele vermelidirler.

# ilksen-tös ortak kurultayı üzerine bir kaç söz

EMEK Haftalık Yayın'ın geçen sayısında yayınlanan İLKSEN-TÖS ortak kurultayı konusundaki kısa not, TÖS içindeki Sosyalist öğretmenlere saldırı için vesile edilmiştir. Aynı konuya ilişkin görüşlerimizi bir kere daha ifade etmekte yarar görüyoruz.

1 — O yazıdaki söz konusu cümle;

a. TÖS'ün bazı yöneticilerinin Milli Demokratik Devrime yaklaşan hatalı ve sorumsuz tutumlarının tashihi;

b. Hem İLKSEN'in hem de TÖS'ün örgüt rekabetçiliğine kapılmasının yanlışlığı noktalarında toplanan bir uyarıydı.

Sosyalistler **yanlış eğilimleri,** onlara teslim olarak değil, onları dürüstçe eleştirerek düzeltebilirler. Biz, MDD'ciler gibi, yanlış eğilimleri düzeltmenin dalkavuklukla, teslimiyetle, adam tavlama iki yüzlülüğü ile yapılmasını tasvip edemeyiz.

2 — TÖS bütün ilerici öğretmenleri örgütleyen yığın örgütlerinden biridir. İçinde kemalistinden sosyalistine kadar birçok ideolojik çizgileri benimseyen unsurlar bulunmaktadır. Bu, onun yığın örgütü olmasından ötürüdür ve yadırganacak bir durum değildir. Fakat sosyalistlerin görevi, bu örgüt içinde sosyalizmin etkenliğini ve giderek hâkimiyetini (yan örgütlerdeki anlamıyla) kurmaktır. Sosyalist fikirlerin geniş çevrelerce benimsenmesi ve TÖS'ün sosyalist örgütlerden biri olması hem öğretmen mücadelesini, hem de TÖS'ü doğru bir yola sokar, onu güçlendirir. Zaten TÖS içindeki Sosyalist Devrimci öğretmenlerin de örgüt içi mücadelesi bu anlamda ve bu çizgidedir. TÖS'ü asıl TÖS yapan içindeki gerçek devrimci sosyalist öğretmenlerdir; Sendikal mücadelenin yerini, siyasi sosyalist hareket karşısındaki konumunu ve gerçek işlevini en iyi onlar değerlendirdiği için, TÖS'ün devrimci hareket bakımından geleceği de onların TÖS içindeki etkenliğine bağlıdır.

TÖS içindeki Sosyalist Devrimcileri tasfiye etmek, hem TÖS'e hem öğretmenin ilerici eylemine ve devrimci mücadeleye ihanettir; hem de bu iş hiç kimsenin harcı değildir. Çünkü TÖS'ün temeli, mayası onlardır. TÖS'ün zorunlu gelişme çizgisini onlar temsil etmektedir. Bu yüzden TÖS'e yabancı kalanlar, burjuva ideolojisinin bir çeşidi olan milli demokratik devrimciliğe yamanan ve TÖS içindeki sosyalist çizgiyi terkederek küçük burjuva çizgiye adapte olanlardır; Devrimci Eğitim Şurası kararlarını çiğniyenlerdir.

3 — EMEK'in Türkiye öğretmen sendikacılığı konusundaki görüşü, kısa vadeli, kör, önyargılı bir görüş değil; hayatı ve gerçekleri dikkate alan bir görüştür.

EMEK, TÖS'ü de İLKSEN'i de, **esas olan itibariyle,** devrimci sendikalar olarak görmekte ve her ikisinin de iyi niyetle, öğretmen sendikacılığı alanında bir birlik kurulması için çalıştıklarına inanmaktadır. Her iki sendika arasında örgütlenme biçimiyle ilgili tartışmaları **esas** alıp, bu konudaki görüş ayrılığını hasımlığa vardıracak tutumlar takınmak, birine düşman öbürüne dal-

kavuk olmak şeklindeki oportünist tutumlara EMEK hiçbir zaman iltifat etmeyecektir.

4 — Her iki sendikada da sosyalist devrimci arkadaşlarımız bulunmaktadır. Bunlar «Birleşmenin» biçimini farklı şekilde değerlendirmektedirler. Ama bu, onların sosyalist devrim mücadelesi için birleşmelerine bir engel teşkil etmemektedir. Birlik konusundaki görüş farklılığı Türkiye'nin somut gerçeğine ve devrimci mücadelenin gelişme seyrine bağlı olarak bir çözüme ulaşacaktır. Kaldı ki, TÖS ve İLKSEN birbirinin düşmanı değildir. Onların arasındaki yakınlaşmayı ancak burjuvazi köstekler; husumeti ancak burjuvazi körükler.

EMEK'te çıkan bir cümleden istifade ederek, TÖS içindeki sosyalistleri yıpratmaya yeltenenler ve bu bir cümleyi kasten zorlayarak küçük burjuva çizgisine teslimiyeti şirin gösteren dönekler, boşuna bir çaba içindedirler.

Çünkü, TÖS içindeki tek devrimci, bilimsel tutum Sosyalist Devrimcilerin tutumudur. Onların bu kararlı tutumu kan davası zihniyetinden değil; devrimci sorumluluklarından; mücadele ciddiyetinden gelmektedir. İşte bu yüzden devrimci yoldaki her başarı TÖS içindeki Sosyalist Devrimcilerin damgasını taşıyacaktır. Bu da böylece biline...

# orta doğu düğümü

Orta Doğu'da uzayıp giden anti-emperyalist mücadele, «Rogers Plânı»nın Mısır ve Ürdün hükümetlerince kabul edilmesi ve arkasından Filistin Direnme Örgütlerinin bu plâna karşı yükselen tepkileri sonucu Ürdün'de askerî bir hükümetin işbaşına getirilmesi ile yeni bir görünüm kazanmıştır. Ürdün askerî kuvvetleriyle Filistin Gerilları arasındaki çarpışmalar bu bölgedeki anti-emperyalist, anti-siyonist mücadelenin iç çelişkisini dış çelişkisinden daha ağır bir duruma sokmuştur. Emperyalizmin silahlı saldırısı halinde bile Arap ülkelerindeki burjuva- feodal iktidarlarla, Devrimci gerillalar arasındaki çelişki ön plâna çıkmış görünmektedir. Bu olay önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Bilindiği gibi «Rogers plânı», Güvenlik Konseyinin 22 Kasım 1967 tarihinde aldığı ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini, fakat aynı zamanda İsrail'in «güvenilir sınırlar» içinde varolmasını öngören kararına dayalı bir ateş-kes plânıdır. Mısır ve Ürdün hükümetleri bu plânı kabul etmişler; ama Suriye, Irak ve Cezayir hükümetleri ile Filistin Direnme Örgütleri gürültülü tepkilerle ona karşı çıkmışlardı.

Filistin mültecileri sorununu hesaba katmayan bu plâna karşı gerillaların tepki göstermesi doğaldır. Çünkü İsrail Devleti'nin zoraki ve sun'î kuruluşu sonucunda, Filistin'de yerleşen Araplar yurtlarından sürülmüş; orada kalabilenler de faşist İsrail yönetiminin zulmuna terkedilmiştir. Bu yüzden Filistin gerillaları, Filistin halklarının özgürlüğe kavuşması için siyonist-faşist İsrail Devleti'nin yokedilmesini, ama onun yerine Arap ve Yahudi halklarının yanyana yaşadığı Demokratik Filistin Cumhuriyeti'nin kurulmasını istemektedirler. Oysa gerek 1967 Güvenlik Konseyi kararı, gerekse Rogers Plânı» İsrail Devleti'nin varlığını kabul esası üzerine oturmaktadır.

Ürdün'de son günlerde meydana gelen olaylar aslında eskiden belirlen-

miş politik çizgilerin somutlaşmasından başka birşey değildir. Bilindiği gibi Filistin gerillaları Arap ülkelerindeki burjuva - feodal iktidarların anti-emperyalist mücadelede yetersiz kalmalarının, İsrail karşısında yenilmelerinin sonucu olarak ve milliyetçi hareketin ortasında doğmuştur. Başlangıçta siyonist İsrail'i hedef alan ve sınırlarda örgütlenen baskınları aşamayan komando hareketi, giderek daha devrimci bir öz kazanmaya, sınıfsal bir muhalefet olmaya doğru gelişti. Bu gelişme ve olgunlaşma süreci henüz tamamlanmış değildir. Gerillalara göre 1967 yenilgisinin asıl nedeni İsrail'in ve onun destekleyen emperyalistlerin teknik üstünlüğü değil, küçük burjuva iktidarların emperyalizm karşısındaki kaypak ve kararsız tutumu; güçlü bir halk hareketinden ürkerek «halk savaşı»na cephe almış olmalarıdır. Bu yüzden, ekonomisi, politikası, sosyal durumu ve askerî gücü zayıf, çürük olan bu burjuva-feodal iktidarların yerine demokratik halk iktidarının kurulması anti-emperyalist mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Ancak bu anlayış bütün gerilla örgütlerine yerleşmiş bulunmamaktadır. Sayıları 12'yi bulan gerillaların hepsi en doğru yönde devrimci çizgiyi izliyor değildir. Aralarında sınıfsal -ve ideolojik farklılıklar vardır. Kuruluş döneminin izlerini taşıyan statükocu unsurlar da gerillalar arasında yer almaktadır. Arap -İslâmcı çizgiden başlayıp marksist-leninist eğilimlere kadar çeşitli ideolojiler Filistin Direnme örgütleri içinde yaşamaktadır. Fakat iç ve özellikle dış etkiler sonucu tutucu eğilimlerin zayıfladığı, daha devrimci unsurların hakimiyetinin arttığı da bir gerçektir. Bununla birlikte Direnme Örgütleri, esas olarak, henüz siyasî iktidarı alıp sürdürebilecek olgunluğa ve oturmuşluğa sahip değillerdir. Onların bu durumu Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu politikasını da etkilemektedir.

Bilindiği gibi bugün için Sovyetlerin Orta Doğu politikası devrimci -ilerici kazançların muhafazası ile yetinmektir. Arap ülkelerindeki küçük burjuva iktidarların, anti-emperyalist, barışçı milli kurtuluş hareketlerinden yana ve sosyalist dünya sistemi karşısındaki olumlu tavrı, sosyalistler açısından ilerici kazançlardır. Sovyetler Birliği bir yandan Orta Doğu'da sosyalist güçlerin gelişmesini sağlamaya çalışırken; öte yandan da ilerici kazançların daha ilerisinde yeni kazançların, yani sosyalist iktidarların kurulmasını **bugün için** erken görmektedir. Bu tutum, onun global dünya politikası içinde ele alındığında tutarlıdır. Ancak Sovyetlerin «Rogers Plânı»nı tasvip etmesi ve küçük burjuva iktidarlara karşı gerillaların radikal tavrını benimsememiş olması, devrimci güçleri tatmin etmemektedir. Zaten Sovyet tezine göre, getirilen belli bir çözümün en devrimci olması, en ilerici güçleri tatmin etmesi de, her durumda, mümkün ve gerekli değildir.

Songünlerde Orta Doğu'da meydana gelen olayların ve bu olaylar karşısında Amerika, İngiltere ve Fransa'nın takındığı tehditkâr tavrın, biz Türkiye devrimcileri için büyük bir önem taşıdığını unutmamak gerekir.

# şili seçimleri

Güney Amerika'da demokrasinin beşiği olarak tanınan Şili'de bir süre önce yapılan başkanlık seçimlerini komünistler, sosyalistler, hıristiyan demokrat Parti'den ayrılan her kesimle, radikallerden oluşan Halk Cephesi'nin adayı Salvador Allende kazanmıştır.

Seçim, işçi ve emekçi sınıfların burjuvaziye karşı mücadelelerinde kullandıkları yöntemlerden yalnızca bir tanesidir. Burjuvazinin bir aldatmaca aracı olarak tanıdığı genel oy hakkı, işçi ve emekçi sınıfların hareketleri için bir ölçü aracı olduğu gibi, sosyalistler için de halk yığınlarıyla olan temasları yoğunlaştırır. Bu açıdan Halk Cephesinin adayı Allende'nin sağcı ve orta-sol eğilimli Hıristiyan Demokrat adaylar arasında oyların 1/3'inden fazlasını alması önemlidir. Ancak Allende'nin seçimle iş başına gelmesi sol hareket yönünden bir başarı sayılsa da, işin asıl önemli olan tarafı Halk Cephesi olarak bu başarıyı Amerika'ya rağmen muhafaza etmek ve bu yolda adımlar atabilmektir.

Dördüncü kez Halk Cephesinin adayı olarak seçimlere katılan Allende, kendi deyişiyle, anti-emperyalist, anti-feodal ve anti-oligarşik bir mücadele verecektir. Allende, Halk Cephesi olarak ülkedeki tüm bankaları, sigortaları, dış ticareti, bakır, demir ve azot endüstrilerini millileştirmeyi, toprak reformu yapmayı, Amerika'ya bağlı idare sistemini tamamen değiştirmeyi, varolan Burjuva demokratik Anayasanın yerine devrimci bir Anayasa koymayı ve sosyalist ülkelerle diplomatik ve ticari ilişkiler kurmayı vaadetmiştir. Halk Cephesi iktidarı bunları gerçekleştirdiği ölçüde devrimci adımlar atmış sayılacaktır.

Ancak Güney Amerika'da benzeri seçimlerle iş başına gelen başkanlar, örneğin, 1961'de Brezilya'da İşçi Parti'sinin adayları Quadros ve Goulart, 1962'de Dominik'te Devrimci Parti'nin adayı Juan Bosch, iktidarda az bir süre kalabilmişler ve Amerika'nın düzenlediği sağcı darbelerle düşürülmüşlerdir.

Allende'nin bu başarısı henüz Parlemento tarafından onaylanmamıştır. Ancak teamüli olarak Şili Parlementosu, oyların çoğunluğunu sağlamasa da en fazla oy alan adayı başkan seçmektedir. Böylece sağcı adayın başkan seçilmesi ihtimali Hıristiyan Demokratların da Allende'yi destekleyeceği düşünülürse imkânsız görünmektedir. Salvador Allende'nin seçimi kazanması ülkedeki Amerikan şirketlerini heyecana düşürdüğü gibi, sağcı güçleri de telaşlandırmıştır. Buna karşılık, işçi sendikaları, Allende'nin Parlementoda başkan seçilmemesi halinde genel greve gideceklerini ilân etmişlerdir.

Dünya bakırının % 12'sini üreten Şili'deki Amerikan Anaconda ve Kennecoth şirketleri, Peru'daki gibi tazminatsız millileştirme olacağından korkmaktadırlar. Her iki şirketin hisse senetlerinin % 51'i Şili Hükümeti'nin elindedir. Geriye kalan % 49 oranındaki hisse senetlerini satın alması için Şili Hükümeti'ne üç yıllık bir tercih süresi tanınmıştır. Orta-sol politika izleyen bundan önceki Eduardo Frei yönetimi millileştirme işini ağırdan almıştır. Oysa Allende, şirketlerle yapılacak görüşmelerin kademe kademe ağır ağır gitmesini protesto etmektedir.

Ülke içindeki sağcı güçler ise seçimlerin hemen ardından kaleme aldıkları bildirilerle, Halk Cephesini daha şimdiden yıpratma işine girişmişlerdir. Ancak gerek tekelci Amerikan sermayesi, gerekse ülke içindeki yandaşları, işçi sendikalarının Allende'nin yanında yer alması gibi bir durumla karşı karşıya bulunmaktadırlar. Emperyalistler ve müttefiklerinin Halk Cephesine karşı bir sağcı darbeyi örgütlemeleri zaten maskesi düşmüş olan emperyalizmi dünya devrimci kamu oyunda bir kere daha yere çalacaktır.

KENAN SOMER

# program sorunu ve lenin (1895-1903)

KAYNAK

Lenin'in program sorunu ile ilgili çalışmalarını başlıca iki dönemde toplamak mümkün : Birincisi, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin II. Kongresinde (1903) kabul edilen parti programına dönük, ya da bu programla yakından ilgili çalışmalar; ikincisi, Ekim İhtilâlinden sonra, Rusya Komünist (bolşevik) Partisinin VIII. Kongresinde (1919) kabul edilen «yeni» parti programıyla ilgili çalışmalar.

Birinci dönem çalışmalarının belli başlı ürünleri, **Eserler**'in (fransızca baskı- bu yazıda daima **Eserler**'in fransızca baskısından söz edilecek) II., IV. ve VI, ciltlerinde; ikinci dönem çalışmalarının ürünleri ise XXIX. cildinde bulunmaktadır. Önce bu ürünlerin bir dökümünü yapalım.

II. Ciltte :

**Sosyal-demokrat Parti Program Tasarısının Açıklama ve Yorumu** (s. 89-117) — Program Tasarısı Aralık 1895; Program Yorumu Haziran-Temmuz 1896'da Petersburg hapishanesinde yazılmış, ilk olarak «Proletarskaya Revolütsiya» dergisinin 3. sayısında, 1924'de yayınlanmıştır.

**Rus Sosyal-demokratlarının görevleri** (s. 329-358) — 1897 yılı sonunda Sibirya'da sürgünde yazılmış, ilk olarak 1898'de, Cenevre'de «Emeğin Kurtuluşu» grubu tarafından yayınlanmıştır.

IV. Ciltte :

**Partimiz için Program Tasarısı** (s. 233-261) — 1899 sonunda sürgünde yazılmış, ilk olarak 1925 yılında «Lenin'den Derleme-III» içinde yayınlanmıştır.

VI. Ciltte :

**R.S.D.İ.P. Programının Hazırlanması İçin Malzeme** başlığı altında toplanmış (s. 9-74) bir dizi yazı. — Ocak-Nişan 1902 döneminde hazırlanan bu yazılar, ilk olarak 1924 yılında «Lenin'den Derleme-II» içinde yayınlanmıştır.

Bu yazılar şunlar :

**Plehanof'un Birinci Program Tasarısı Üzerine Notlar** — en geç 8 Ocak (21 Ocak) 1902 de yazılmış;

**Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Program Tasarısı** — 1902 Ocak sonu-Şubat başında yazılmış;

**Program Tasarısına Üç Değişiklik** — 1902 Şubatının ikinci yarısında yazılmış;

**Plehanof'un İkinci Program Tasarısı Üzerine Notlar** — 1902 Şubat sonu-Mart başında yazılmış;

**Plehanof'un İkinci Program Tasarısı Üzerine Bir Düşünce** — 1902 Şubat sonu Mart başında yazılmış;

**Komisyonun Program Tasarısı Üzerine Notlar** — 30 Mart (12 Nişan) 1902'de yazılmış;

**Komisyonun Program Tasarısı Üzerine Tamamlayıcı Notlar** — Nisan 1902'-de yazılmış;

**Program Tasarısının Tarımsal Kısmına Değişiklikler** — Nisan 1902'de yazılmış.

Lenin'ın program sorunuyla ilgili «birinci dönem» çalışmalarının temel ürünleri, bunlar.

Arada, bu yazının konusu dışında kalacak olan «ikinci dönem» çalışmalarının ürünleri üzerinde de kısaca duralım :

Bu çalışmaların, 18-23 Mart 1919'da toplanan VIII. Kongrede kabul edilen «yeni» parti programıyla ilgili olduklarını söylemiştim. Aslında, partinin adının ve programının değiştirilmesi, 6-8 Mart 1918'de toplanan VII. Kongre tarafından kararlaştırılmıştı. Böylece Rusya Komünist (bolşevik) Partisi adını alan partinin yeni program tasarısını, VII. Kongre tarafından seçilen ve Lenin tarafından yönetilen özel bir komisyon hazırlamış, ve tasarı, **Pravda**'nın 25-26-27 Şubat 1919 tarihli üç sayısında yayınlanmıştır. Tasarının belli başlı kısımları, Lenin tarafından yazılmıştı. Lenin'in «yeni» programla ilgili çalışmalarının **Eserler**'in XXIX. cildinde bulunan belli başlı ürünleri şunlardır : «R.K.P.'nin Program Tasarısı Taslağı», «Rusyada Proletarya Diktatoryasının Temel Görevleri»; «Programın Siyasî Kısmına Konmak Üzere»; Programın Millî İlişkilerle İlgili Noktası»; «Programın İktisadî Kısmıyla İlgili Noktaları»; «Programın Tarımsal Meseleyle İlgili Noktası» (s. 95-136); ve «VIII Kongreye Raporlar», özellikle: «Parti Programı Üzerine Rapor»; «Parti Programı Üzerine Rapor'un Tartışılmasından Sonra Sonuçlar» (s. 163-196).

Bu yazının konusu, Lenin'in program sorunuyla ilgili çalışmalarının «birinci dönem»i, yani «eski» programın hazırlanması ve yorumuyla ilgili çalışmaları olacak. Yukarıda, bu çalışmaların temel ürünlerinin bir dökümünü yaptım. Ancak, Lenin'in program sorunuyla ilgili birinci dönem çalışmaları üzerinde daha etraflı bir fikir sahibi olabilmek için, hiç değilse sözü geçen ciltlerde yer alan, program sorunuyla sıkı sıkıya ilgili birkaç yazının daha gözönünde tutulması yararlı olacak. Bu türlü yazıların da -kesin olmayan-bir dökümü yapılabilir.

IV. Ciltte :

**Rusya Sosyal-demokratlarının Protestosu** (s. 171-186) — 1899 Ağustos sonu- Eylül başında Sibiryada sürgünde yazılmış, ilk olarak 1899 Aralığında yurt dışında çıkan «Raboçeyo Diyelo» dergisinin 4-5 sayısında yayınlanmıştır;

**Raboçaya Gazeta'nın** 3. sayısı için hazırlanan üç makale: **«Programımız»; «Yakın Görevimiz»; «Acil Bir Mesele»** (s. 211-232). — Bu makaleler, 1898 Minsk Kongresinde partinin resmi organı olarak tanınan bu gazete için 1899 yılının ikinci yarısı içinde yazılmış, ama gazetenin 3. sayısı çıkmadığından, ilk olarak ancak 1925 yılında, «Lenin'den Derleme-«III» içinde yayınlanabilmişlerdir;

**Rus Sosyal-demokrasisi İçinde Geriye -Dönük Bir Hareket-** (s. 262-293). — 1899 sonunda yazılmış, ilk olarak 1924 yılında «Proletarskaya Revolütsiya» dergisinin 8-9. sayısında yayınlanmıştır;

**Hareketimizin Yakın Hedefleri** (s. 381-386). — Kasım 1900'de yazılmış, aynı yılın Aralığında, «İskra»nın 1. sayısında yayınlanmıştır;

**İşçi Partisi ve Köylüler** (s. 437-445). — Şubat 1901'de yazılmış, aynı yılın Nisan'ında, «İskra»nın 3. sayısında yayınlanmıştır.

VI. Ciltte :

**Rus Sosyal-demokrasisinin Tarımsal Programı** (s. 105-150). — 1902 Şubat ve Martının ilk yarısında yazılmış, ilk olarak aynı yılın Ağustosunda «Zarya» dergisinin 4. sayısında yayınlanmıştır.

**Yoksul Köylülere (s. 371-452).** — Mart 1903 de yazılmış, aynı yılın Mayısında, Cenevre'de, «Yurt dışındaki Rus Sosyal-demokratları Birliği» tarafından yayınlanmıştır;

**Programımızda Milli Mesele** (s. 475-485) — «İskra»nın 15 Temmuz 1903 tarihli 44. sayısında yayınlanmıştır;

Lenin'in II. Kongrede yaptığı bazı konuşmalar: **«Parti Programı Sorunu Üzerine»** (s. 513-515) **Tarımsal Programın Tartışılmasında Birinci Konuşma»** (s. 517-519); **Tarımsal Programın Tartışılmasında İkinci Konuşma»** (s. 520-521); **Tarımsal Programın Tartışılması Esnasında Üçüncü Konuşma»** (s. 522).

Lenin'in, program sorunu üzerindeki çalışmalarının birinci dönemiyle ilgili olarak burada bir dökümünü verdiğim yazıları, **Eserler**'de, 350 sayfa kadar bir yer tutmaktadır. Bu nitelikteki yazıların döküm listesine başka ekler yapmak da mümkündür. Kaldı ki, Lenin'in program sorunuyla o kadar ilgili görünmeyen yazıları da bu sorun açısından, yeni baştan okunabilir. Lenin'in yazılarını, hatta bunlar daha önce bir kaç kere okumuş bulunduğumuz yazılar bile olsa, bizi uğraştıran her somut sorun açısından bir kere daha okuyabiliriz: O zaman, bu yazılar bizim için yeni bir boyut kazanacaklardır. Çünkü, yaratıcı bir düşünür olan Lenin'in yazıları, bereketli bir canlılığa sahiptir. Gerçekten **canlı** yazılardır bunlar. Öyle ki, aslında Lenin'i uğraştıran sorunlardan farklı bir sorun dolayısıyla bile, bu yazılarla gerçek bir diyalog kurabiliriz. Ama bu diyalogu kurabilmenin (tek değil şüphesiz) ilk şartı, yazılarını yazarken Lenin'i uğraştıran **somut** sorunlarla bu yazılar arasındaki sıkı ilişkinin gözden kaçırılmaması, başka bir deyişle, bu yazıların fetişleştirilmemesidir. Aksi halde, Lenin'in **zenginliği,** umutsuzluk verici bir düşünce **yoksulluğuna** dönüştürülmüş olur. Oysaki, Lenin'in benzinliği, bizim umut kaynaklarımızdan biridir.

**PROGRAM ÖYKÜSÜ**

Lenin'in program sorunu ile ilgili (birinci dönem) çalışmalarına geçmeden önce, «eski» programın öyküsünü bir hatırlatmakta yarar var.

Bilindiği gibi, Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisinin II. Kongresinde kabul edilmiş bulunan program, Lenin'in gazetesi olan **İskra** yazı kurulu tarafından, 1901 sonu ile 1902 yılı birinci yarısında hazırlanmıştır. (**İskra** yazı kurulu: Lenin, Plehanof, Akselrod, Vera Zasuliç, Martof, Potresof).

Aslında, «eski» programın öyküsüne, Plehanof'un adı ile başlamak gerekir. Gerçekten, Rus Sosyal-demokrasisinin hazırladığı ilk program (daha doğrusu ilk iki program), **«Emeğin Kurtuluşu»** gurubunun eseridir ve Plehanof tarafından yazılmıştır. («Sosyal-demokrat «Emeğin Kurtuluşu» Gurubunun Programı» (1883) ve «Rus Sosyal-demokratlarının Program Tasarısı» (1887). Bu metinler için: S.S.C.B. Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsü tarafından yayınlanan Plehanof'un «Felsefî Eserler»ine-fransızca baskı-bakınız. C. I., s. 362-368 ve 369-373).

Lenin tarafından hazırlanan ilk program tasarısı ve yorumu, 1895-1896 yıllarında, hapiste yazıldı («Sosyal-demokrat Parti Program Tasarısı Açıklama ve Yorumu»- **Eserler,** C. II., s. 89-117).

Lenin, 1899 sonunda, Sibiryadaki sürgünlüğü esnasında, ikinci bir tasarı hazırladı («Partimiz İçin Program Tasarısı», **Eserler,** C. IV., s. 233-261).

Lenin, 1901 yazında, parti adına bir program tasarısı yayınlamanın mutlak bir zorunluluk haline geldiğini yazıyordu («Akselrod'a Mektup», 9 Temmuz 1901-C. XXXVI, s. 74-75).

**İskra** yazı kurulu adına, II Kongreye götürülmek için hazırlanmasına çalışılan parti programının teorik kısmının ilk tasarısını, Lenin'in teklifi üzerine, Plehanof yazdı («Plehanof'un Birinci Program Tasarısı» denilen belge).

**İskra** yazı kurulunun 1902 Ocağında Münih'te yaptığı bir toplantıda, Lenin, Plehanof'un bu tasarısını, otuz kadar nokta üzerinde eleştirdi (Gerek tasarı, gerek Lenin'in eleştirileri için: **Eserler,** C. VI, s. 11-19).

Plehanof, Lenin ve öbür yazı kurulu üyeleri tarafından yapılan eleştirilerin etkisiyle, tasarısının ilk iki paragrafını değiştirmeyi kabul etti; ama geri kalan kısım için ileri sürülen öbür düşünce ve tekliflerin çoğuna karşı çıktı.

Plehanof tasarısının tartışılması, **İskra** yazı kurulu üyeleri arasında derin farklılıklar olduğunu göstermişti. Tartışmalar sırasında ortaya çıkan farklılıklardan en önemlisine, Lenin tarafından, programın daha başında, kapitalizmin Rusya'da geliştiğinin açıkça tespit edilmesi yolunda yapılmış bulunan bir teklif sebeboldu: Bu teklife, 3 üye lehte, 3 üye de aleyhte oy vermişti.

Plehanof'un tasarısını umduğu gibi bulmayan Lenin, bu defa kendi bir program tasarısı yazmaya girişti. Tasarının ilk metni, 25 Ocak (7 Şubat) 1902 tarihinde yazıldı. **İskra** yazı kurulu üyelerinin yazışmalarında **Fray** tasarısı olarak adlandırılan bu metnin teorik kısmını Lenin tek başına, pratik kısmını ise öbür yazı kurulu üyeleriyle birlikte yazmış, bu kısımda öbür üyelerle mutabık bulunmadığı bazı noktalarda, ayrıca kişisel formülasyon tekliflerinde bulunmuştur. Lenin, bu tasarıya son şeklini, 18 Şubat (3 Mart) 1902 tarihinden önce vermişti («Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisi Program Ta-

sarısı», **Eserler**, C. VI, s. 20-27).

Münih'teki toplantı'dan sonra, Plehanof da ayrı olarak, ikinci bir program tasarısı üzerinde çalışmaya devam ediyordu. Tamamlandıktan sonra, bu tasarı da Lenin tarafından esaslı bir eleştirisel tahlile tabi tutuldu («Plehanof'un İkinci Program Tasarısı Üzerine Notlar, **Eserler**, C. VI, s. 31-52; «Plehanof'un İkinci Program Tasarısı Üzerine Bir Düşünce», **Eserler**, C. VI, s. 53-55).

Bunun üzerine, **İskra** yazı kurulunun öbür üyeleri arasından, Lenin ve Plehanof tasarılarını birleştirmek ve bundan tek bir metin çıkarmakla görevli bir komisyon kuruldu («Uzlaştırma Komisyonu»).

Komisyon, çalışmalarına temel olarak Plehanof'un metnini almıştı. Ama Lenin'in ısrarı sonucu, uzlaştırma komisyonunun hazırladığı metinde : 1) küçük üretimin büyük üretim tarafından bertaraf edildiği tezi, Lenin'in istediği açıklıkla, Plehanof'un bu konudaki muğlâk formülü yerine geçmiş; 2) partinin proleter sınıf karakteri, Plehanof tasarısındakinden daha kesin bir şekilde belirtilmiş; 3) proletarya diktatoryasından, programda sosyalist devrimin temel şartı olarak söz edilmesi, programın kilit taşı haline gelmişti.

Lenin, Komisyon Tasarısından, 30 Mart (12) Nisan 1902'de haberdar oldu. O sırada, trenle Münih'ten Londra'ya gidiyordu. Trende, bu tasarı üzerindeki düşüncelerini yazdı («Komisyonun Program Tasarısı Üzerine Notlar», **Eserler**, C. VI, s. 56-68). **İskra** (ve **Zarya**- çünkü bu bilimsel ve siyasî dergiyi de aynı kurul yayınlıyordu) yazı kurulu, 1 Nisan (14 Nisan) 1902'de, Zürih'te toplanarak, yazı kurulunun kesin tasarısını kabul etti. Lenin bu toplantıda bulunmadı. Kesin tasarının teorik kısmı, Komisyon tarafından hazırlanan metin, pratik kısmı ise, **İskra** yazı kurulunun bütün üyeleriyle, Mart 1902 başından beri ortaya konmuş bulunan metindi.

Lenin tarafından önerilmiş bulunan düşünce, düzeltme ve eklemelerin önemli bir kısmı, tasarının kesinleşmesinden önce, Zürih toplantısındaki tartışmalar sırasında, tasarı yazarları tarafından onaylanmış bulunuyordu.

Böylece, **İskra** ve **Zarya** yazı kurulu tarafından hazırlanmış bulunan R.S.D.İ.P. program tasarısı, **İskra**'nın 1 Haziran 1902 tarihli 21. sayısında yayınlandı ve bazı teferruat değişiklikleriyle, 17 Temmuz- 10 Ağustos (30 Temmuz-23 Ağustos) 1903'de Brüksel ve Londra'da toplanan II. Parti Kongresi tarafından, parti programı olarak kabul edildi.

Bu program, 1919 Martına yani R.K. (b) P. VIII. Kongresinde «yeni» bir program kabul edilene kadar yürürlükte kaldı. Yani Ekim ihtilâli, bu programla yapıldı.

## LENİN'İN TASARISI

Lenin'in program sorunu üzerindeki düşüncesine bir ilk yaklaşım yapabilmek için, hareket noktası olarak yukarda bir dökümü yapılan metinlerden hangisini almalı? Şüphesiz, «Fray Tasarısı»nı («Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisi Programı tasarısı»). Çünkü, Lenin'in «birinci dönem» çalışmalarının en yoğun biçimde yansıdığı metin budur.

Tasarı şöyle bir notla sunuluyor : «Bu tasarının ilkelerle ilgili kısmı, yazı kurulunun bir üyesi olan Fray tarafından sunulmuş bulunan tasarıdan meydana gelmiştir (ve Fray bu tasarıyı Plehanof'un ilk tasarısına dayanarak

hazırlamıştır). Pratik kısım (aşağıda işaret edilen yerden sonuna kadar) bütün komisyon, yani yazı kurulunun beş üyesi tarafından sunulmuştur.»

Fray, daha önce de değindiğim gibi, Lenin'in yazı kurulu üyeleri arasındaki yazışmalarla kullanılan takma adıdır. Yazı kurulunun beş üyesinden söz edildiğine göre, programın «pratik» kısmı, Lenin, Akselrod, Zasuliç, Martof ve Potresof tarafından hazırlanmış demektir. Lenin, bu kısımda, komisyonun öbür üyelerine kabul ettiremediği düşünce ve formülasyonlarını, metne not halinde (Fray'ın teklifleri olarak) sokturmuştur.

Önce, Lenin'in tek başına hazırladığı «teorik» kısmı, programın «ilkelerle ilgili kısmı»nı görelim. Aynen şöyle:

[A]

I. Piyasa için üretim Rusya'da gitgide daha hızlı gelişiyor, ve kapitalist üretim biçimi bu ülkede gitgide daha egemen bir durum kazanıyor.

II. Tekniğin durmadan gelişmesi, küçük üretimin büyük üretim tarafından gittikçe daha çok bertaraf edilmesi sonucunu veriyor. Üretim araçlarının en büyük kısmı (toprak ve fabrikalar, âlât ve makinalar, demiryolları ve öbür ulaştırma araçları), nispeten az sayıda kapitalist ve toprak sahibi elinde toplanıyor, onların özel mülkiyetini teşkil ediyor. Küçük bağımsız üreticiler (köylüler, zanaatkârlar), üretim araçlarını kaybedip proleter haline dönüşerek, ya da sermayenin hizmetkâr ve haraca kesilenleri haline gelerek, durmadan yıkıma uğruyorlar. Sayıları durmadan artan emekçiler, çalışma güçlerini satmak, böylece mülk sahiplerinin bağımlılığı altında bulunan ve çalışmalarıyla onların zenginliğini yaratan ücretli işçiler haline gelmek zorunda kalıyorlar.

III. Teknik gelişme ilerledikçe, çalışma gücü talebindeki artış, çalışma gücü arzındaki artışın gerisinde kalıyor, ve bunun sonucu, kapitalistler bakımından, işçilerin sömürü derecesini yükseltme olanakları da o ölçü de artıyor. İşsizlik ve güvensizlik, sömürü boyunduruğu ve her türlü aşağılanma, çalışan nüfusun gitgide daha geniş tabakalarının ortak kaderi haline geliyor.

IV. Kapitalizmin temelindeki çelişmelerin kaçınılmaz sonucu olan sınaî buhranlar, bu süreci daha da şiddetlendiriyor. Üretilen metalar için mahreç bulmadaki imkânsızlık sonucu, bir yanda toplumsal zenginlik israf edilirken, bir yanda yığınlar yoksulluk ve sefalet içinde yaşıyorlar.

V. Böylece gitgide toplumsallaşan toplumsal çalışmanın üretim güçlerindeki [üretkenliğindeki- K.S.] devsel gelişmenin yanı sıra, aslında nüfusun son derece küçük bir azınlığı, bu gelişmenin başlıca yararlarını kendi tekeline alıyor. Toplumsal zenginliğin artmasıyla birlikte, toplumsal eşitsizliğin büyüdüğü, mülk sahipleri (burjuvazi) ve pro-

leter sınıf arasındaki uçurumun derinleşip genişlediği görülüyor.

[B]

VI. Ama kapitalizmin bütün bu ayrılmaz çelişmelerinin büyümesi ve gelişmesiyle birlikte, proleterlerin sayı ve bütünlükleri, hoşnutsuzluk ve öfkeleri artıyor, kapitalistler sınıfına karşı işçi sınıfının mücadelesi şiddetleniyor, ve kapitalizmin tahammül edilmez boyunduruğundan kurtulma isteği de büyüyor.

VII. İşçilerin kurtuluşu bizzat işçilerin eseri olmalıdır. Çağdaş toplumun bütün öbür sınıfları, mevcut iktisadî rejimin temelerinin muhafazasından yanadırlar. İşçi sınıfının gerçek kurtuluşu, kapitalizmin bütün gelişmesi tarafından hazırlanmış bulunan toplumsal devrimi, yani üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasını, toplumun bütün üyelerinin refahını, ve tam ve özgür gelişmesini sağlamak için, üretim araçlarının toplumsal mülkiyet haline dönüşümünü, ve kapitalist meta üretimi yerine, üretimin toplum çapında sosyalist bir örgütlenmesini şart koşar.

VIII. Bu proletarya devrimi, toplumun sınıflar halindeki bölünüşünü, dolayısıyla, bu bölünüşten doğan bütün toplumsal ve siyasal eşitsizliği ortadan kaldıracaktır.

IX. Bu toplumsal devrimi yapmak için, proletarya siyasî iktidarı fethetmek zorundadır. Siyasî iktidarın fethi, proletaryayı duruma hakim kılacak, ve onu büyük amacından ayıran bütün engelleri ortadan kaldırmasını sağlayacaktır. Bu bakıma, proletarya diktatoryası, toplumsal devrimin zorunlu siyasî şartını teşkil eder.

X. Rus sosyal demokrasisi şunları amaçlar: İşçilere, kendi çıkarlarıyla kapitalistlerin çıkarları arasında varolan uzlaşmaz çelişmeyi göstermek; proletaryaya, yapmakla görevli bulunduğu toplumsal devrimin tarihî önemini, karakterini ve şartlarını açıklamak; proletaryanın mücadelesini bütün gerçekleşme şekilleri içinde yönetmeye yetenekli devrimci bir sınıf partisi örgütlemek.

XI. Ama uluslararası mübadelelerin gelişmesi ve dünya piyasası için üretim, bütün uygar dünya halkları arasında öylesine sıkı ilişkiler meydana getirmiştir ki, çağdaş işçi hareketi uluslararası bir hareket olmak zorundaydı ve uzun bir süreden beri de uluslararası bir hareket haline gelmiş bulunmaktadır. Rus sosyal-demokrasisi, kendini, dünya proletarya ordusunun birliklerinden biri olarak, uluslararası sosyal-demokrasinin bir parçası olarak görür.

XII. Bununla birlikte, ülkemizde, kapitalizm önceki toplumsal düzenin, feodalitenin birçok kalıntıları, üretim güç-

lerinin gelişmesini iyiden iyiye geciktirdiği, proletaryanın sınıf mücadelesinin bütün şekilleriyle tam bir yaygınlık kazanmasını imkânsız kıldığı, emekçi nüfusun yaşama düzeyini düşürdüğü, milyonlarca köylü için Asyaî bir barbarlığın yıkıma uğratma şekillerini birlikte getirdiği, ve bütün halkı cehalet, akıl durgunluğu ve haklardan tam bir yoksunluk içinde tuttuğu için, Rus sosyal-demokrasisinin yakın hedefleri, hissedilir ölçüde değişmiştir.

XIII. Bu feodal rejim kalıntılarının en önemlisi, bu barbarlığın en güçlü kalesi, çarlık otokrasisidir. Çarlık otokrasisi, proletaryanın kurtuluş hareketinin ve tüm halkın kültürel ilerlemesinin en zâlim ve en korkunç düşmanıdır.

Programın tek başına Lenin tarafından hazırlanan kısmı, «ilkelerle ilgili kısım», bu. Şimdi, yazı kurulunun beş üyesinden kurulu komisyon tarafından hazırlanan «pratik» kısmını görelim. O da şöyle:

[C]

Bundan ötürü, Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisinin kendisine yakın siyasî görev olarak saptadığı şey, çarlık otokrasisinin yıkılışı, ve onun yerine, demokratik bir anayasa temeli üzerinde, **cumhuriyet'in** kuruluşudur. Demokratik anayasa, şunları sağlıyacaktır:

1) Halk egemenliği, yani devlet iktidarının halk temsilcilerinden kurulmuş bir yasama meclisi elinde toplanması;

2) Bütün yerel kendini-yönetim organları seçimleri için olduğu gibi, yasama meclisi seçimleri için de 21 yaşına girmiş bütün vatandaşlara genel, eşit ve dolaysız oy hakkı; bütün seçimlerde gizli oy; bütün seçmenler için, bütün temsilî meclislere seçilme hakkı; halk temsilcileri için bir ödenek;

3) Yurttaşların kişi ve konut dokunulmazlığı;

4) Tam bir vicdan, söz, basın, toplanma, grev ve dernek kurma özgürlüğü;

5) Yer değiştirme ve teşebbüs özgürlüğü;

6) Kastların ortadan kaldırılması, ve cinsiyet, din, ya da ırk ayrımı olmaksızın, yurttaşlar arasında tam bir hak eşitliği;

7) Devleti teşkil eden bütün milletler için kendi kaderini tayin hakkının tanınması;

8) Her yurttaşa, hiyerarşik yol tarafından engellenmeksizin, herhangi bir memur hakkında dava açma hakkının verilmesi;

9) Sürekli ordunun, halkın genel silahlanmasıyla değiştirilmesi;

10) Kiliseyle devletin ve okulla kilisenin birbirinden ayrılması;

11) Onaltı yaşına kadar parasız ve mecburî eğitim; yiyecek, giyecek ve okul gereçlerinin yoksul aile çocuklarına devlet hesabına verilmesi.

[D]

İşçi sınıfının korunması ve kavga yeteneğinin yükseltilmesi yararına, Rusya sosyal-demokrat İşçi Partisi şunları talep eder:

[Lenin, bu cümlenin şu şekilde değiştirilmesini öneriyor: İşçi sınıfını maddî ve manevî yozlaşmaya karşı savunmak, ve kurtuluşu için mücadele etme yeteneğini arttırmak amacıyla, Rusya...]

1) Bütün ücretli işçiler için iş-gününün sekiz saatle sınırlandırılması;

2) Milli ekonominin bütün kollarındaki kadın-erkek bütün ücretli işçiler için kesintisiz en az 36 saatlik bir haftalık tatilin kanunen tanınması;

3) Fazla mesainin tamamen yasaklanması;

4) Teknik nedenler dolayısıyla zorunlu haller dışında, milli ekonominin bütün kollarında gece mesaisinin (akşam 9'dan sabah 5'e kadar) yasaklanması;

5) Patronların onbeş yaşından küçük çocukları ücretli çalıştırmalarının yasaklanması;

6) Kadınlar bakımından özel teklikeler gösteren işkollarında kadınların çalıştırılmasının yasaklanması;

7) İş kazaları ya da üretimin sağlığa aykırı şartları yüzünden işçilerin çalışma yeteneklerini tamamen ya da kısmen kaybetmeleri halinde, işverenlerin hukukî sorumluluğunun kanunen düzenlenmesi; işçi için, söz konusu kaybın işverenin kusuruna bağlı olduğunu ispat mecburiyetinin kaldırılması;

8) Aynî ücret ödenmesinin yasaklanması;

[Lenin, bu cümleye şöyle bir ekleme yapılmasını öneriyor: Bütün iş mukavelelerinde işçi ücretlerinin haftadan haftaya ödenmesinin kanunen tespiti.]

9) Çalışma yeteneklerinden yoksun ihtiyar işçilere bir devlet emeklilik ödeneği bağlanması;

10) İş müfettişlerinin sayısının artırılması; kadın çalışmasının ağır bastığı iş - kollarında kadın iş-müfettişleri tayini, çalışma mevzuatının uygulanmasının işçiler tarafından seçilmiş ve devletçe ücret ödenen temsilciler aracıyla gözetimi ve ücret tarifeleri ve ürünlerin kalite kontrolünün işçi delegeleri tarafından yapılması;

11) Ücretli işçilerin hayatına, kişisel özel ve yurttaşlık faaliyetine patronların karışmasını önlemek amacıyla, işçilere patronlar tarafından tahsis edilmiş bulunan konutların sağlık durumu, iç yönetimi ve kira şartları üzerinde, işçilerin seçilmiş temsilcilerinin de katılmasıyla, yerel kendini-yönetim organları tarafından bir denetimin kurulması;

12) Ücretli emek kullanan bütün işletmelerdeki çalışma şartları üzerinde tam ve iyi örgütlenmiş bir sağlık denetimi kurulması;

13) İş teftişi denetiminin küçük sanayie, ev sanayiine ve devlet işletmelerine teşmili;

14) Emeğin korunması üzerindeki kanunlara aykırı davranışlar için cezai sorumluluk;

15) Ne sebeple (ceza, kabahat, v.s.) olursa olsun, patronların ücret üzerinden kesinti yapmalarının yasaklanması;

16) İşçi ve patronların eşit şekilde temsil edilmeleriyle, milli ekonominin bütün kollarında toplumsal hakem mahkemelerinin kurulması.

[E]

Ayrıca, Rus devletinin iktisadi yönden demokratlaştırılması yararına, Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisi, bütün dolaylı vergilerin kaldırılması ve müterakki bir gelir vergisinin kabulünü talep eder.

Eski feodal rejim kalıntılarının bertaraf edilmesi bakımından, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, şunların sağlanmasına çelışacaktır:

[Lenin bu cümlenin bir ek yapılarak şu hale getirilmesini öneriyor: «Eski feodal rejim kalıntılarının bertaraf edilmesi bakımından, ve köylerde sınıf mücadelesinin özgürce gelişmesi yararına, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, şunların sağlanmasına çalışacaktır.]

1) Kurtuluş tazminatları ve toprak borçlarının, ve haraca bağlanmış bir kast olarak bugün köylülere yüklenmiş bulunan bütün mükelefiyetlerin kaldırılması;

2) Zincirleme kefilliğin ve köylüyü toprazına tam anlamıyla tasarruftan alıkoyan bütün kanunların kaldırılması;

3) Kurtuluş tazminatı ve toprak borcu olarak halktan alınmış bulunan bütün para meblâğlarının halka geri verilmesi; bu amaçla manastır ve çar soyuna ait mülklerin müsaderesi ve toprak tazminatından yararlanmış bulunan büyük toprak beylerinin topraklarına özel bir vergi konması; bu şekilde elde edilen paraların, köy toplulukları yararına ve onların kültürel ihtiyaçları için özel bir halk fonuna ödenmesi;

4) Köylü komitelerinin kurulması: [Şu iki nedenle -ç.]

a) Toprak köleliğinin kaldırılması sırasında köylülerin elinden alınan ve toprak sahipleri elinde köylüleri köleleştirme aracı olarak kullanılan toprakların (**otrezki**), köy topluluklarına (ister kamulaştırmayla, ister, topraklar el değiştirdiği takdirde, yeniden-satınalmayla, v.s.) geri verilmesi için;

b) Ural'da, Altay'da, doğu bölgesi ve ülkenin öbür bölgelerinde halâ varlığını sürdüren toprak köleliği kalıntılarının bertaraf edilmesi için;

5) Mahkemelere aşırı toprak kiralarının indirilmesi ve köleleştirici bir nitelik taşıyan mukavelelerin feshi hakkının verilmesi.

[F]

Yakın siyasî ve iktisadî amaçlarına erişmek için gösterdiği çaba içinde [Lenin bu cümlenin şöyle başlamasını öneriyor: «Yukarda belirtilen talepler için mücadele ederek»], Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, Rusya'da mevcut toplumsal ve siyasî düzene karşı yönelmiş bütün muhalif ve devrimci hareketleri destekler, ve emekçi yığınlar üzerindeki polis vesayetinin her genişleyişini toplumsal meselenin çözümüne doğru atılmış bir adım olarak gösteren bütün reformist tasarıları kesinlikle reddeder [Lenin, bu cümlenin sonunun şöyle değiştirilmesini öneriyor:».... ve emekçi yığınları üzerindeki polis ve idare vesayetinin, ne şekilde olursa olsun, her hangi bir genişleme ya da güçlenmesine bağlı bütün reformist tasarıları kesinlikle reddeder].

Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, kendi payına, önerdiği toplumsal ve siyasî dönüşümlerin sistematik, tam ve kesin bir uygulanışının, ancak otokrasinin yıkışı ve halkın bütünü tarafından özgürce seçilmiş bir kurucu meclisin toplanmasıyla mümkün olduğu inancındadır.

«Fray tasarısı», bu. Lenin, 1902 Şubat ayının ikinci yarısı içinde, bu tasarıda üç değişiklik yapılması gerektiğini düşünüyor. Birincisi, paragraf [A] II'de: «Tekniğin durmadan gelişmesi, küçük üretimin büyük üretim tarafından gittikçe daha çok betaraf edilmesi sonucunu veriyor» yerine: «Teknik durmadan ilerliyor, büyük üretim gitgide gelişiyor, küçük üretim git gide bertaraf ediliyor ya da geriliyor» cümlesinin konması; ikincisi paragraf [B] VII'deki: «Çağdaş toplumun bütün öbür sınıfları, mevcut iktisadî rejimin temellenin muhafazasından yanadırlar» cümlesinden sonra: «ve kapitalizmin boyunduruğu altına düşmüş bulunan küçük üretici, durumunun çıkmazda olduğunun bilincine vardığı ve proletaryanın görüş açısını kabul ettiği ölçüde devrimci hale gelir» cümleciğinin eklenmesi; üçüncüsü de, paragraf [B] XII'deki: «milyonlarca köylü için Asyaî bir barbarlığın yıkıma uğratma şekillerini birlikte getirdiği» cümleciği yerine: «Asyaî bir barbarlığın sömürü şekillerini ve zahmet ve ıstıraptan bitkin düşmüş milyonlarca köylünün yıkıma uğramasını birlikte getirdiği» cümleciğinin konması («Program tasarısına üç değişiklik»).

«Fray tasarısını bu değişikliklerle birlikte ele alırsak, 1902 Şubat'ında Lenin'in program sorunu üzerindeki düşüncesini yoğun biçimde yansıtan bir belgeyle karşı karşıya bulunduğumuzu kabul edebiliriz. Bu belgeden hareketle (tabii konuyla ilgili öbür yazıların da yardımıyla), Lenin'in program

sorunu üzerindeki düşüncesiyle ilgili bazı ipuçları yakalamak, geçici de olsa, bazı sonuçlar çıkartmak mümkündür.

**PROLETARYA DİKTATORYASI**

Rusya sosyal-demokrat işçi Partisinin II. Kongresinde kabul edilen programın, «o tarihte, proletarya diktatoryası fikrini formüle eden tek program» olduğunu biliyoruz (Bk. «100 Soruda Ekim İhtilâli», Gerçek Yayınevi, İstanbul 1970, s. 61).

Bunda Lenin'in büyük katkısı olmuştur. Bu katkının önemini anlamak için, II. Kongrede bazı teferruat değişiklikleriyle kabul edilen **İskra** ve **Zarya** yazı kurulu tarafından hazırlanan tasarının, «Komisyon Tasarısı»na dayandığı, ve adı geçen «Komisyon»un da, çalışmalarına temel olarak, Plehanof'un «İkinci Program Tasarısı» metnini aldığını hatırlamak yeter: Oysaki, Plehanof'un ikinci program tasarısında, «proletarya diktatoryası» terimi kullanılmıyordu!

Lenin, «proletarya diktatoryası» terimine, program sorunuyla ilgili çalışmalarında, ilk defa «Fray tasarısı»nda yer vermişti. Gerçekten, örneğin Plehanof'un **birinci** tasarısını eleştirirken, değindiği otuz kadar noktanın belki en ilginci, bu tasarıda «diktatorya»dan, yani proletarya diktatoryasından söz edilmesiydi. Plehanof'un birinci program tasarısında, proletarya diktatoryasından şu şekilde söz ediliyordu: «...proletarya **siyasi iktidara** sahip olmalıdır; bu, onu durumun hâkimi kılacak, ve büyük amacına götüren yol üzerinde rastlıyacağı bütün engelleri amansızca ezmesini sağlıyacaktır. Bu bakıma, **proletarya diktatoryası, toplumsal** devrimin zorunlu **siyasi** şartını teşkil eder» (paragraf VIII). Lenin, bu paragrafın karşısına aynen şöyle yazıyordu:

«Durumun hakimi», «amansızca ezmek», «diktatorya» ??? (toplumsal devrim bize yeter.)— **Eserler**, c. VI, s. 16.

Buna rağmen, bu eleştiriden çok kısa bir zaman sonra kaleme aldığı program tasarısında, Lenin'in «proletarya diktatoryası» terimine yer verdiğini ve bunu programın kilit taşı haline getirecek yönde çaba gösterdiğini biliyoruz.

Ama Plehanof, Lenin'in gerçekten sert ve insafsız (örneğin, proletaryanın sadece çalışma gücüne sahip olduğunu ve ancak onu satarak yaşayabileceğini söyleyen Plefanof'u eleştirirken «proletaryanın bazı tüketim nesnelerine- ve bir kısım proletaryanın, üretim araçlarına da -sahip» olduğunu söylüyordu. **Eserler**, C. VI. s. 11) eleştirilerinden sonra kaleme aldığı ikinci program tasarısında, «proletarya diktatoryası» terimine yer vermemişti. Lenin bu yer vermeyişin, «tesadüfen», «dalgınlıkla» olabileceği ihtimali üzerinde de durmakla beraber, bunun, aslında, proletaryanın nüfusun öbür tabakaları tarafından desteklenmesi konusunda, Plehanof'un sahip bulunduğu yanlış anlayışın zorunlu bir sonucu olduğunu düşünüyor. Lenin'e göre (1902 Şubat'ındayız), «diktatorya» fikri, proletaryaya dışardan bir desteğin kabul edilmesiyle uzlaşmaz bir şeydir: «proletarya kendi devrimini, proleter devrimi yapacağı zaman, küçük burjuvazinin onu destekleyeceğini kesinlikle **kabul edebilseydik**, «diktatorya» dan söz etmeye gerek kalmazdı; çünkü o zaman öylesine ezici bir çoğunluk sağlamış olurduk ki, («eleştiriciler»in bizi inandırmağa çalıştıkları gibi) diktatoryadan pek âlâ vazgeçebilirdik. Proletarya **diktatoryası** zorunluluğu,

**Komünist Bildirisi**'nin sadece proletaryanın gerçekten devrimci bir sınıf olduğu tezine sıkı sıkıya ve ayrılmaz bir şekilde bağlıdır» (**Eserler**, C. VI, s. 46).

Lenin'in bu anlayışı, «küçük üreticiler»in tutucu, hatta gerici zihniyetlerinden «olumlu», devrimci zihniyetlerinden ise ancak «şarta bağlı» şekilde söz edilebileceği yolundaki temel düşünceye bağlı (bu konu üzerinde, ilerde, «ittifak sorunu» dolayısıyla duracağım). Oysaki, Plehanof, proletarya ile küçük üreticiler arasındaki ilişkileri yanlış düşünmekte, küçük burjuvazinin «şarta bağlı» durumundan, onun genel durumuymuş gibi, «olumlu» olarak söz etmektedir. Tek devrimci sınıf proletaryadır. Lenin, burada, Plehanof'a karşı, Engels'in «Erfurt Program Taslağı Eleştirisi»ne dayanıyor. Bilindiği gibi, Engels'in eleştirisinden sonra, taslaktaki şu parça: «Sosyal-demokrasi, bu kurtuluş mücadelesinde, sadece üreticilerin değil, bütün sömürülen ve ezilenlerin savunucusu niteliğiyle, genel olarak halkın, özel olarak işçi sınıfının durumunu düzeltmeye özgü bütün talep, tedbir ve kurumları destekler» (Engels bu parçayı eleştirirken, «genel olarak halk! Bu da ne demek? diye dalga geçiyordu), şu parçayla değiştirilmişti: «İşçilerin kurtuluşu bizzat işçilerin eseri olmalıdır; çünkü bütün öbür sınıflar üretim araçlarının özel mülkiyeti alanında yer alırlar, ve ortak amaçları, mevcut toplumun temellerinin muhafazasıdır».

Plehanof, ikinci tasarısında, «proletarya diktatoryası yerine, kapitalist sömürüden ıstırap çeken nüfusun öbür tabakaları tarafından desteklenen proletaryanın yapacağı devrim»i geçirmiştir Lenin'e göre. Hatta, proletaryanın sınıf mücadelesi yerine, çalışan ve sömürülen yığının mücadelesini koymuştur («Plehanof'un İkinci Program Tasarısı Üzerine Bir Düşünce», **Eserler**, C. VI. s. 54). Oysaki, proletarya «çalışan ve sömürülen yığın» tarafından, «küçük burjuvazi» tarafından desteklenirse, öyle bir çoğunluğa dayanacaktır ki, «proletarya diktatoryası» gereksiz olacak, «pek âlâ vaz geçilebilir» bir hale gelecektir.

Lenin'in «proletarya diktatoryası» anlayışı, 1902 Şubat-Mart aylarında, budur. Yani proletarya diktatoryası, büyük bir çoğunluğa dayanmayan, büyük bir çoğunluk tarafından desteklenmeyen bir devlet, ya da demokrasi biçimi olarak düşünülmektedir. Oysaki, örneğin **Devlet ve Devrim**'de, «proletarya diktatoryasında ilk defa olarak sömürücü bir azınlığın baskı altına alınmasının yanı sıra, halk için, çoğunluk için bir demokrasi meydana geleceğini» söyleyen Lenin'in, bu konudaki düşüncesinde, zaman içinde önemli değişiklikler olduğu, ve bu değişikliklerin, proletarya diktatoryası teorik kavramını son derece zenginleştirdiği unutulmamalıdır. (Lenin, VIII. Kongrede, proletarya diktatoryasını, proletaryanın tek başına iktidarı olarak değil, onun küçükburjuvazi, küçük patronlar, köylüler, aydınlar gibi proleter - olmayan çeşitli emekçi tabakaların hepsi, ya da çoğunluğu teşkil eden bir kısmıyla, sermayeye karşı, onu tamamen alaşağı etmek, burjuvazinin direncini ve eski sömürü düzenini yeniden-kurma girişimlerini tamamen kırmak, sosyalist toplumu kurup güçlendirmek için gerçekleştirdiği somut bir ittifak şekli olarak tanımlıyordu. -Bakınız: «100 Soruda Ekim İhtilâli», s. 296-297).

Devam edelim, Lenin'e göre, Plehanof'un ikinci program tasarısındaki girişimi, Enternasyonal'in temel ilkesine: «işçilerin kurtuluşu, bizzat işçilerin eseri olmalıdır» ilkesine aykırıdır. «Proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinde, «çalışan ve sömürülen yığın»ın geri kalanı (yani esas itibariyle küçük

üreticiler), **ancak kısmen** devrimcidir. Daha açık bir deyişle, ancak «proletaryaya yakın katılmasını düşünerek», ancak «proletaryanın görüş açısını benimsediği zaman» devrimcidir. Tasarı, küçük üreticilerin gerici karakterinden hiç söz etmiyor; öyle ki, proletarya ile «çalışan ve sömürülen yığın» arasındaki ilişkiler, bütün halinde, **yanlış** bir şekilde anlatılıyor» (C. VI, s. 54).

Peki, proletaryanın «çalışan ve sömürülen yığın»ın tümünü temsil etmesi olgusu, programda nasıl ifade edilmelidir?

Lenin bunu şöyle cevaplandırıyor: «Kapitalizmi, (sadece işçi sınıfının değil) yığınların sefaletine, ve (sadece işçilerin değil) «çalışan nüfusun git gide daha geniş tabakalarının» işsizliğine sebeb olmakla **itham ederek»** (C. VI. s. 55- Yani, Lenine göre, kapitalizm, daha burjuva demokratik devrim aşamasında, **itham** edilmesi gereken bir şeydir.)

Proletaryanın «çalışan ve sömürülen yığın»ın öncü temsilcisi olması sorunu üzerinde, II. Kongrede kabul edilen parti programına temel olan Komisyon tasarısının VIII. paragrafı dolayısıyla da ısrarla duran Lenin, bu durumun **mutlak değil, şarta bağlı** bir durum olduğunu söyleyerek, bu tasarıda da, küçük üreticilerin melez, yarı-gerici, mevcut rejimin savunucusu (hiç değilse bir kısmının) karakteri üzerinde hiç durulmamasını eleştiriyor. Lenine göre: «Proletaryanın hareketinden, sınıf mücadelesinden, ve hatta bir sınıf diktatoryasından söz etme hakkına olmak için, **önce sadece bir sınıfı ayırmak,** ve ancak bundan sonra bu sınıfın temsilci rolü üzerine bir tamamlayıcı eklemek gerekir» («Komisyonun Program Tasarısı Üzerine Düşünceler», **Eserler,** C. VI, s. 62). Bu arada, proletaryanın öbür «çalışan ve sömürülen» sınıf ve tabakalardan gereği gibi ayrılmamasının ne gibi sonuçlar verebileceğini «olmayana ergi» (abese irca) yöntemiyle göstermeye çalışan Lenin, aynı yerde, parantez içinde: (öyleyse neden «emekçi yığınlar diktatoryası» değil ??) diye soruyor. Gerçekten, «emekçi yığınlar diktatoryası», çarpıcı bir saçmalık gibi görünüyor. («İşçi-köylü devrimci demokratik diktatoryası»nı, «emekçi yığınlar diktatoryası»nın bir belirli kılığa bürünmüş şeklinden çok, bu saçmalığın diyalektik bir inkârı olarak değerlendirmek, her halde daha doğru olur. — «İşçi-köylü devrimci demokratik iktidarı» düşüncesine, tarih içindeki somut bir örnek olarak, «**Jacobin** iktidarı»ndan hareketle bir yaklaşım yapmak mümkündür).

Lenin'in «proletarya diktatoryası» terimini, ilk olarak «Fray tasarısı»nda kullandığını söylemiştim. Ama «proletarya diktatoryası» **fikri,** yani marksizmin devlet konusundaki en ilginç ve en önemli fikirlerinden biri olan bu fikir, daha sonra **Devlet ve Devrim**'de söyleneceği gibi, **Komünist Bildirisi**'nde ifade edilmiş bulunduğuna göre, Lenin'in, «proletarya diktatoryası» fikrine, bu terimi kullanmamakla beraber, daha program sorunuyla ilgili ilk çalışmalarından itibaren önemli bir yer verdiğini söyleyebiliriz. Gerçekten, Lenin, daha Petersburg hapishanesinde kaleme aldığı 9 (21) Aralık 1895 tarihli bir program tasarısında («Sosyal-demokrat Parti Programı Tasarısı») şöyle yazıyordu (madde:A-4): «İşçi sınıfının kapitalistler sınıfına karşı yürüttüğü mücadele, başkasının çalışmasından yaşayan bütün sınıflara ve bütün sömürü şekillerine karşı bir mücadeledir. Bu mücadele, ancak siyasî iktidarın... işçi sınıfına geçmesiyle son bulabilir» (C. II, s. 92). Aynı tasarı üzerine, Haziran-Temmuz 1896'da kaleme aldığı «Yorum»da ise şu açıklama var: «Kapitalistler sınıfının emekçiler yığını üzerindeki egemenliğinin temelinde ne bulunur?»

Üretim araçlarının özel mülkiyeti... Öyleyse, emeğin sermaye tarafından sömürülmesine son vermenin sadece bir yolu vardır: Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması, ve bizzat işçiler tarafından yönetilen sosyalist bir kollektif üretimin örgütlenmesi... «Ama bunun için, siyasî iktidarın, yani devlet yönetiminin, kapitalistler ve büyük toprak sahiplerinin etkisi altında bulunan ya da doğrudan doğruya kapitalistler tarafından seçilen temsilcilerden meydana gelmiş bir hükümetin elinden, işçi sınıfının eline geçmesi zorunludur». (**Eserler**, C. II., s. 104-105). Lenin'e göre, işçi sınıfının mücadelesinin ana ereği budur, işçilerin tam kurtuluşunun şartı budur.

Proletarya diktatoryası **fikri**, **Komünist Bildiri**'nin terimleriyle, Leninden çok önce, «Emeğin Kurtuluşu» grubunun Plehanof tarafından yazılan ilk iki program tasarısında da ifade edilmiştir. (Yani hem 1883 de yazılan «Sosyal-demokrat «Emeğin Kurtuluşu» grubunun programı»nda, hem de 1887'de yazılan «Rus Sosyal-demokratların Program Tasarısı»nda).

Nitekim, Lenin'in, 1889 sonunda, Sibiryadaki sürgünlüğü sırasında kaleme aldığı ikinci tasarısında («Partimiz için Program Tasarısı»), teferruatla ilgili bazı değişikliklerle parti programına temel olabileceğini söylediği «Plehanof'un 1885'lerde hazırladığı tasarı» («Rus Sosyal-demokratların Program Tasarısı») «siyasî iktidarın işçi sınıfı tarafından fethi»nden söz etmektedir (**Eserler**, C. IV, s. 238 v. d.).

Lenin, «Fray tasarısı»na kadar, «proletarya diktatoryası» terimini kullanmadı. Öyle ki, örneğin gene 1899 yılının ikinci yarısı içinde **Raboçaya Gazete** için yazdığı «Programımız» başlıklı makalede, hatta Marx'ın doktrinini özetlerken bile, «proletarya diktatoryası» terimini kullanmadığını görüyoruz. Proletarya diktatoryası **fikri**, gene **Bildiri** terimleriyle ifade ediliyor: «Devrimci sosyalist bir partinin gerçek görevi... proleteryanın sınıf mücadelesini örgütlemek, ve ana ereği siyasî iktidarın proletarya tarafından fethi ve sosyalist toplumun örgütlenmesi olan bu mücadeleyi yönetmektir» (Eserler, C. IV. s. 217).

Lenin, «Fray tasarısı»na kadar, «proletarya diktatoryası» terimini neden kullanmadı? Hatta, bu tasarıyı kaleme almadan çok kısa bir süre önce, Plehanof'un birinci tasarısında bu terimi kullanmasına neden karşı çıktı?

Marx, Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli mektupta, «Yeni olarak yaptığı» üç şeyden birinin, «sınıf mücadelesinin zorunlu olarak **proletarya diktatoryasına** götüreceğini» göstermek olduğunu söylüyordu (Öyleyse, Lenin, bir marksist olarak, «diktatoryadan pek âlâ vazgeçmek»ten söz edemezdi). Ne var ki, Lenin, bu dönemde, henüz bu mektuptan haberdar olamazdı. Çünkü bu mektup, yazıldıktan 45 yıl sonra, Mehring tarafından, 1907'de **Neue Zeit**'ta yayınlandı. Gene de, bu olgu, Lenin'in «Fray tasarısı»na kadar «proletarya diktatoryası» terimini neden kullanmadığını açıklayamaz; Çünkü, Lenin Gotha ve Erfurt programlarının Marx ve Engels tarafından kaleme alınmış eleştirilerini (bu eleştiriler 1891'de yayınlanmıştır) okumuş bulunuyordu. Ve bu eleştirilerin her ikisinde de, proletarya diktatoryasından söz edildiğini biliyoruz. Lenin, 1899 sonunda, esas itibariyle geçerli gördüğü «Emeğin Kurtuluşu« grubu programına (1887 Programı), onu Erfurt programına yaklaştıran değişiklikler getirmek istiyor, ve şöyle diyordu: «Biz Erfurt programını taklit etmek istiyoruz... Ama taklit etmek, düpedüz kopya etmek demek değildir» («Partimiz için Program Tasarısı», **Eserler**, C. IV, s. 241). Oysaki, Erfurt

programında, «proletarya diktatoryası» terimi kullanılmıyor, bu fikir, gene **Bildiri**'nin terimleriyle ifade ediliyordu: «İşçi sınıfı, siyasî iktidarı almadan, üretim araçlarının topluluğun mülkiyetine geçişini gerçekleştiremez». Ne var ki, **Erfurt** programında, **cumhuriyet**'ten de söz edilmiyor, Engels'in deyimiyle, programda asıl söylenmesi gereken şey **söylenmemiş** bulunuyordu. Çünkü, gene Engels'in deyimiyle, «buna dokunmak tehlikeydi». Çünkü, Erfurt programı, imparatorluğun **legal** partisinin programıydı: örneğin «Cumhuriyet» gibi, bir terimin, bu arada belki «proletarya diktatoryası» teriminin de, kullanılmaması, «anlaşılır» bir şeydi. Ama aynı anlayışı, üstelik «Cumhuriyet» teriminin rahat rahat kullanıldığı **illegal** Rusya sosyal-demokrat işçi Partisi program tasarıları için göstermek biraz zordur.

Geriye ne kalıyor? Acaba bunu Kautsky'nin etkisiyle açıklamak mümkün müdür? Kautsky, o sıralarda Lenin için de tartışılmaz bir otoriteye sahip bulunuyordu. Söz konusu edilen metinlerde, Lenin tarafından, sık sık Kautsky'nin tanıklığına baş vurulduğunu görüyoruz. Ve daha sonraları, Kautsky'nin, «Tarihin Materyalist Anlayışı» adlı kitabında, «demokrasiye karşı çıkan» sosyalistleri suçladığını, ve «bu sosyalistler, genellikle, iktisadî bakımdan geri kalmış ülkelerden, proletaryası geri olan ülkelerden çıkmaktadırlar... Onlar, Marx tarafından bir defa, ve o da geçerken, rastlantı olarak sözü edilmiş proletarya diktatoryası deyimine atıfta bulunmaktadırlar» dediğini biliyoruz.

«Proletarya diktatoryası» teriminin Lenin tarafından uzun süre kullanılmamasını Kautsky'nin etkisiyle açıklamak mümkün ve doğruysa, o zaman «Fray Tasarısı»nı, daha uzunca bir süre devam edecek bağlılığına rağmen, Lenin'in Kautsky etkisinden sıyrılmaya başlamasının ilk belirtisi (ya da ilk belirtilerinden biri) olarak değerlendirmek (de) gerekir.

Bu konuyu bitirmeden önce, bir de proletarya diktatoryasının bürüneceği somut biçim sorunu üzerinde durmak gerekiyor. Marx, sağlığında, «nihayet bulunmuş bir siyasi biçim» olarak, Paris Komünü üzerinde durmuştu. Engels, Erfurt programının eleştirisinde, demokratik cumhuriyet'in, «proletarya diktatoryasının da özgül biçimi» olduğunu söylüyordu. (**Devlet ve Devrim**'in Lenin'ine göre, Marx'ın bütün eserlerine egemen olan fikir, demokratik cumhuriyetin, proletarya diktatoryasına götüren en kısa yol olduğu fikridir). Söz konusu dönemde (ve daha sonraları, özellikle daha sonraları!), Kautsky ve Plehanof'un, proletarya diktatoryasının bürüneceği (ve bürünmesi gereken) somut biçim olarak, demokratik cumhuriyeti düşündüklerini söyleyebiliriz. Daha Sovyetlerin tarih sahnesine çıkmamış bulunduğu bu dönemde, Lenin için sorun nasıl çözümleniyordu? Kautsky ve Plehanof'la, bu konuda bir anlaşmazlığı var mıydı? Adı geçen metinlerde, bu sorunun kesinlikle cevaplandırılmasını sağlayacak ipuçları yok- ya da, bu okuyuşumda, ben göremedim.

## SOSYALİST DEVRİM

Lenin'in bu dönemdeki yazılarında, sosyal (toplumsal) devrim sosyalist devrimle, siyasi devrim de burjuva demokratik devrimle eş-anlamlı terimlerdir (başka türlü olabilir miydi?). Sosyal devrim, bir süreçtir; ve Lenin, Plehanof'un birinci program tasarısının eleştirisinde: «Durumun hâkimi», «amansızca ezmek», «diktatorya»??? (Sosyal devrim bize yeter.) derken, sorun'un süreç yönünü birinci plâna koymak ister gibi görünür.

«Fray tasarısı»nda verilen tanıma göre, sosyal devrim, yani sosyalist devrim, «üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasını, toplumun bütün üyelerinin refahını, ve tam ve özgür gelişmesini sağlamak için, üretim araçlarının toplumsal mülkiyet haline dönüşümünü, ve kapitalist meta üretimi yerine, üretimin toplum çapında sosyalist bir örgütlenmesini şart koşar. Bu proletarya devrimi toplumun sınıflar halindeki bölünüşünü, dolayısıyla, bu bölünüşten doğan bütün toplumsal ve siyasal eşitsizliği ortadan kaldıracaktır. Bu toplumsal devrimi yapmak için, proletarya siyasi iktidarı fethetmek zorundadır. Siyasi iktidarın fethi, proletaryayı duruma hâkim kılacak, ve onu büyük amacından ayıran bütün engelleri ortadan kaldırmasını sağlayacaktır. Bu bakıma, proletarya diktatoryası, toplumsal devrimin zorunlu siyasi şartını teşkil eder» (Tasarının VII., VIII., ve IX. maddeleri).

Şimdi, terimleri bir kere daha saptayalım: Sosyal devrim =Sosyalist devrim (proletarya devrimi); Siyasi devrim= Burjuva demokratik devrim; Proletarya diktatoryası= sosyal (toplumsal) devrimin zorunlu siyasi şartı.

Siyasi devrim, Rus sosyal-demokratlarının yakın ereğidir, ve otokrasinin devrimciler tarafından devrilmesi anlamına gelir. Ama otokrasinin devrimciler tarafından devrilmesiyle, iktidarın devrimciler tarafından alınmasını birbirine karıştırmamak gerekir. «Rus sosyal-demokrasisi içinde geriye dönük bir hareket» başlıklı yazıda bu konu üzerinde de ısrarla duran Lenin, şöyle yazar:

«... Ama mutlakiyetin devrilmesi ne demektir?.. Otokrasi (mutlakiyet, mutlak monarşi), devlet iktidarının tamamen ve tek başına (sınırsız olarak) Çar tarafından kullanıldığı bir hükümet şeklidir... Öyleyse, otokrasi, memurların ve polisin keyfî şekilde davranması ve halkın kölece bir durum içine düşmesi demektir... Buna göre, mutlakiyetin devrilmesi demek, Çarın sınırsız iktidardan vazgeçmesi, ve memurların faaliyetini yasalara bağlamak, denetlemek, devlet hazinesi gelir ve giderlerini kontrol etmek için, halka temsilcilerini seçme hakkının tanınması demektir. Halkın devlet yasama ve yönetimine katıldığı hükümet şekline, **anayasal** hükümet şekli denir (Anayasa, halk temsilcilerinin, yasaların çıkarılması ve devlet işlerinin yönetimine katılmasını düzenleyen yasadır). Buna göre, otokrasinin devrilmesi, otokratik hükümet şekli yerine anayasal hükümet şeklinin geçmesi anlamına gelir. (Yoksa, iktidarın devrimciler tarafından alınması anlamına gelmez.- K.S.)... Neden otokrasinin devrilmesi Rus işçi sınıfının ilk görevi olmalıdır? Çünkü otokratik rejimde işçi sınıfı mücadelesini genişletemez; iktisadî alanda olsun, siyasî alanda olsun, durumunda hiçbir sağlamlaşma sağlayamaz; güçlü yığın örgütleri kuramaz; bütün çalışan yığınlar önünde sosyal devrim (sosyalist devrim anlayınız- K.S.) bayrağını açarak onlara sosyal devrim için mücadele etmelerini öğretemez. Ancak bir siyasî özgürlük rejimindedir ki bütün işçi sınıfı burjuva sınıfına karşı kesin bir mücadeleye girişebilir; ve bu mücadelenin ana ereği, siyasî iktidarın proletarya tarafından fethi ve sosyalist toplumun proletarya tarafından örgütlenmesidir» (**Eserler,** C. IV, s. 271-272).

İktidarın devrimciler tarafından alınması, otokrasinin devrimciler tarafından yıkılmasından, yani otokratik hükümet şekli yerine, anayasal hükümet şeklinin geçmesinden, başka bir deyişle, burjuva demokratik devrimden bambaşka bir şeydir: Siyasî iktidarın proletarya tarafından fethi. Bu fetih, yani proletarya diktatoryasının kurulması, Lenine göre, (henüz) sosyalist devrim

değil, sosyal devrimin zorunlu bir şartıdır. Bu sosyalist devrim anlayışı, bütün II. Enternasyonal Marksistlerinin paylaştığı bir anlayıştır; ve Lenin, 1902 yılında, sosyalist devrim anlayışı bakımından, herhangi bir II. Enternasyonal marksistinden başka bir şey değildir. II. Enternasyonal'in Kautsky gibi Plehanof gibi, adları günümüzde de bir önem taşıyan önderleri, sonuna kadar bu anlayışa bağlı kalmışlardır. Bu anlayışa bağlı kalmayan, «somut şartların somut tahlili» ustası Lenin olmuştur. Lenin, emperyalist çağın getirdiği değişikliklerin, «sosyal devrimin zorunlu siyasî şartı»nı nasıl birinci plâna çıkardığını görmüş, ve II. Enternasyonal'in, marksizmin lâfzına sadık (o da her zaman değil) kitabî marksistleri tarafından muhafaza edilen sosyalist devrim anlayışından ayrılarak, marksist devrim teorisini leninist katkılarla, çağın somut şartlarının zorunlu kıldığı katkılarla zenginleştirmeğe başlamıştır. Leninist sosyalist devrim anlayışının egemen çizgisini yakalamak için, devrimin, burjuva devletin, yerini proleter devlete bırakmasıyla tanımlandığı **Devlet ve Devrim**'e kadar gitmeğe gerek yok. Lenin, «Fray tasarısı»ndan kısa bir süre sonra, 1905'te yazdığı **İki Taktik**'te: «gerçekten, sosyal-demokrasi tarafından «iktidarın fethi», sosyalist devrimin ta kendisidir»... diyordu (**Eserler**, C. IX, s. 26).

Şüphesiz, bu anlayışın tohumları, daha geride, örneğin, Leninin parti sorunu üzerindeki düşüncesiyle ilgili bazı ipuçlarını aradığımız dönemdedir. Gene de, belirli bir dönemin ürünlerini, daha sonraki dönemlerin ürünleri açısından yorumlamak, kişiyi çok yanlış sonuçlara, (en iyi durumda »kraldan çok kralcı olma» girişimine) götürebilir. Görünen şudur ki, 1902 Şubat'ında sosyalist devrim, Lenin için: «Toprağın, fabrikaların ve genel olarak bütün üretim araçlarının topluma geçişi, ve kapitalist üretimin, toplumun bütün üyelerinin çıkarını gözeten tek bir plâna göre yapılan sosyalist üretimle değiştirilmesi» (Cilt IV, s. 283) sonucunu veren bir **süreçtir.** Aynı parçada («Rus sosyal demokrasisi içinde geriye-dönük bir hareket»), Bernstein'ın: «Sosyalizm, modern toplumun, yüksek bir plânda, sürekli bir gelişmesinden başka bir şey **değildir»** tanımına, yanlış bulduğu için karşı çıkarak: «Sosyalizmi gerçekleştirmek için modern sosyalizm tarafından öngörülen araç»ın, yani «siyasi iktidarın örgütlenmiş proletarya tarafından fethinin» (C. IV, s. 283) üzerinde ne kadar ısrarla durursa dursun, «bu araç», henüz birinci plânda düşünülen **süreç'in** zorunlu siyasi şartından başka bir şey değildir. Asıl önemli olan, süreçtir. Evet, az sonra boy vermeye başlayacak bitkinin tohumu buradadır; o ağaç, bu tohumdan çıkmıştır,-ama, bu tohumun diyalektik bir inkârı olduğunu da unutmamak gerekir. Nihayet, şeyleri zorlamamalı, bir metne, demediği şeyleri dedirtmemelidir.

Genç Marx'ın maruz kaldığı «girişim»den (tasalluttan) genç Lenin'i esirgemeliyiz (tabii, Lenin'in **baştan beri,** Marx'ın **bir noktadan sonra** marksist; ve bunun gibi, Lenin'in bir noktadan sonra marksist-leninist olduğunu unutmadan). Marx'ın eserini, olgun Marx'ı genç Marx'da, Marx'ın geleceğini Marx'ın geçmişinde **bulacak** şekilde «yorumlamaya« («tarihi **futur anterieur**'de yazmağa») çalışan Adam Schaff, Marx'ı tersine çevirdi (ve ölülerin ruhunu tâciz ettiği için fena halde çarpıldı). Togliatti, aynı tutumla, **1844 El-yazmaları** içinde **Kapital'i** okuyordu! Togliatti'nin bu girişimi, şüphesiz onun bütün teorik pratiği, ve bununla tutarlı olduğu ölçüde, bütün pratik tutum ve davranışlarında yansımıştır. (Ama teorik pratikle, pratik tutum ve davranışlar ara-

sındaki bu tutarlılık, entellektüeller için, genellikle güçtür; ne var ki, teorik pratik de entellektüellerin harcıdır; işte fikirlerin yığınlara yayılmasının bir önemi de burada: o zaman tutarlı davranmasın bakalım entellektüel efendiler!)

Gene de, genç Marx'ı böylesine bir «girişime» maruz bırakanların hepsini aynı torbaya doldurmamak gerekir: Bir Togliattiyi düşünün, bir de şu bizim **Milliyet'in** bile bakır madeni durumuna düşen gizli-papaz Garaudy.yi!

Genç Lenin'in «Fray tasarısı»nda ifadesini bulan sosyalist devrim anlayışı, zamanla köklü bir değişime uğramış, ve leninist sosyalist devrim teorisi, bu değişim içinde oluşup biçimlenmiştir. (Leninist Sosyalist devrim teorisinin basit bir özeti için **«100 soruda Ekim İhtilâli»**nın 41'inci sorusuna bakınız- s. 167-172). Ekim İhtilâli, Leninist devrim teorisini doğruladı. Ama Leninist devrim teorisinin doğrulanmasını **özellikle** Ekim İhtilâlinin başarısında görmek yanlış olur. (Ekim İhtilâli başarısızlığa da uğrayabilirdi!). Evet, doğrunun ölçütü pratiktir; ama hangi pratik? Teorik alanda önemli olan, teorik doğruların, teorik pratik tarafından doğrulanmasıdır. Engels'in **Pudding'**i, sadece allegorik bir tazeliğe sahiptir.

Bu arada, gene sosyal devrimle ilgili bir düşüncesine değinmek istiyorum Lenin'in. Plehanof, ikinci program tasarısında, sosyal-demokrasinin «bütün ezilen insanlığı kurtaracağından» söz ediyordu. Lenin bu formülü hoşnutsuzlukla karşılıyor, ve bunun yerine Marx tarafından Gotha programının eleştirisinde önerilen şu formülün konmasının daha iyi olacağını söylüyor: «Sınıflar halindeki bölünüşün ve bundan doğan eşitsizliğin ortadan kaldırılması». Ve Engels'in, Erfurt programının eleştirisinde: «Sınıfların ortadan kaldırılması bizim temel talebimizdir» fikri üzerinde ısrarla durduğunu belirterek, bu «temel talebin» programda açıkça ifade edilmesini istiyor (C. VI, s. 49-50). Sosyalizmin «temel talebi» olarak, «**insanın** her türlü yabancılaşmadan kurtarılması» tekerlemesini dillerinden düşürmeyenlerin kulakları çınlasın! Biliyorum, «Lenin 44 El-yazmalarını okumamıştı ki!» diyecekler. Leninle okuduğu (ve okumadığı - 1894'de Hegeli okumamıştı, ya da üstünkörü okumuştu/Althusser'e göre, 24 yaşında, Kapital'i bugüne kadar kimsenin okuyup anlamadığı gibi okuyup anlayan Lenin, o zaman Hegel'i asıl Kapital aracılığıyla okumuştu/ama **Halkın Dostları**'ndaki Hegel eleştirisi, halâ «yürürlüktedir»!) kitaplar arasındaki ilişki sorununu bir yana bırakarak soralım: Neden okumamıştı? Çünkü Marx, bu **El-yazmaları**'nı, **yayınlama olanağına sahip olduğu halde,** yayınlamaktan vazgeçmişti! (Burada, çok sonraları, **El-yazmaları**'nın yayınlanmasına karşı bir kınama yok. **El-yazmaları**'nın yayınlanması, Marx'ı gerçekten anlamak isteyenler için de yararlı olmuştur). Marx El-yazmaları'nın yayınlamaktan vazgeçmişti, çünkü bu eser, yazıldığı sırada, sonradan kazanacağı **tarihi değer**'e sahip değildi; ve Marx, bu eserdeki belli-başlı tezleri yadsımağa başlamıştı. Zamanla, belki iş-bölümü konusundaki tezi hariç, El-yazmalarındaki belli başlı tezlerin hepsini yadsıdı. Ve bugün, iş-bölümü konusunda, kökleri **44 El-yazmaları'**nda bulunan, ve hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği düşüncenin, Marx'ın eserinde kalmış son ütopyacı tortu olup olmadığı tartışılmaktadır.

Aslında Lenin'in **44 El-yazmaları**'nı okumadığından söz edenlere sorulacak daha kestirme bir soru vardır: Hadi Lenin okumadı, ama programda sosyalizmin «temel talebini» açıkça belirtecek formülün sahibi, yani Marx da mı okumadı şu **44 El-yazmaları**'nı?

## İTTİFAK SORUNU

İttifak sorunu, Lenin'in «birinci dönem» program çalışmalarında önemli bir yer tutmakta, ve daha bu dönemin ilk belgelerinde, açık ve olgun bir şekilde formüle edilmiş bulunmaktadır. Örneğin 1895 Aralığında kaleme aldığı ilk program tasarısında («Sosyal- demokratik Parti Program Tasarısı») şöyle yazıyordu: «İşçi sınıfının kurtuluşu için yaptığı mücadele siyasî bir mücadeledir, ve ilk görevi de siyasî özgürlüğü elde etmektir... Bu nedenle, Parti, işçi hareketinden kopmaksızın, otokratik bir hükümetin mutlak iktidarına karşı, imtiyazlı bir sınıf olan toprak aristokrasisine karşı, serbest rekabeti kısıtlayan bütün toprak köleliği kalıntıları ve kastlar sistemine karşı, her türlü toplumsal hareketi destekliyecektir» (C. II, s. 92).

Bu parçadan da anlaşılabileceği gibi, Lenin, ittifaklar sorununa, feodal toprak sahipleri diktatoryasını temsil eden otokratik bir hükümetin başta olduğu, ve kapitalist gelişmenin, toplumsal gelişme çıkarlarıyla yöndeş bulunduğu bir tarih kesiminin somut şartları içinde yanaşmaktadır. Öyleyse, Lenin'in bu konudaki çalışmalarından teorik sonuçlar çıkartma girişiminde, bu çerçeve gözden uzak tutulmamalıdır.

Aynı belgenin 1896'da yazılmış «Yorum» kısmında da, şunları okuyoruz: «Program açıklar ki, işçilerin başta gelen müttefiki, hükümetin mutlak iktidarına karşı çıkan bütün toplum tabakalarıdır. **İşçilerin kurtuluş hareketi karşısındaki esas engel,** bu mutlak iktidar olduğundan, bunun doğal sonucu, işçilerin âcil çıkarı, **mutlakiyete** karşı yönelmiş bütün hareketleri desteklemelerini gerektirir. Kapitalizm geliştikçe, bu bürokratik yönetimle (mutlakiyetle) burjuvazi arasındaki çelişmeler şiddetlenir. Ve Parti, mutlakiyete karşı çıkan bütün burjuva tabaka ve kategorileri destekleyeceğini ilân eder» (C. II, s. 115-116).

Görüldüğü gibi, Lenin, işçi sınıfının müttefikleri sorununu, işçi hareketi karşısındaki **esas engel**'in bir fonksiyonu olarak düşünmektedir. Gerçekten, somut durumun somut tahliliyle işçi hareketi karşısındaki esas engel **doğru olarak** saptanmadıkça, ittifaklar meselesi de **doğru olarak** çözümlenemez. Lenin, bu satırları, işçi sınıfının, kapitalizmin gelişmesinden çok, toprak köleliği kalıntıları yüzünden yeteri kadar gelişememesinden ıstırap çektiği bir ortamda yazmaktadır. Gene de, bir konuda çok dikkatli olmak gerekir:

«Ama, Parti, mutlakiyete karşı yönelmiş bütün toplumsal hareketleri destekleyeceğini ilân ederken, şunu da açıkça belirtir ki, işçi hareketinden **asla ayrılmayacaktır;** çünkü işçi sınıfı, bütün öbür sınıfların çıkarlarıyla çatışan kendi öz çıkarlarına sahip bir sınıftır... eğer işçiler hükümetin mutlak iktidarına karşıysalar, bu, sadece, kapitalistler sınıfına karşı açıkça ve genişçe mücadele edebilmek içindir» (C. II, s. 116).

Böyle olduğu içindir ki, Lenin, «Rus Sosyal-demokratlarının Görevleri»nde (1897), «demokratik görevlere özel bir önem veren ve bu görevleri bütün programın ve bütün devrimci eylemin temeli yapmak isteyen» (s. 334) devrimcilerin büyük bir anlayışsızlık içinde bulunduklarını, ve bu durumun, onları sosyal demokrasiden uzaklaştırdığını söylüyordu. Aynı makalede, Lenin şöyle yazıyordu: «Sosyal demokratların pratik eylemi, proletaryanın sınıf mücadelesini yönetmeyi ve bu mücadeleyi iki düzeyde örgütlemeyi kendine görev olarak alır: Birincisi **sosyalist** düzeyde (sınıflar rejimini yıkmak ve

sosyalist bir toplum örgütlemek için kapitalistler sınıfına karşı mücadele); ikincisi **demokratik** düzeyde (Rusyada siyasî özgürlüğü kurmak ve ülkenin siyasî ve toplumsal rejimini demokratlaştırmak için mutlakiyete karşı mücadele)... Rus sosyal demokratları... proletaryanın sınıf mücadelesinin iki yönünü ve ikili muhtevasını daima belirtmişler, sosyalist ve demokratik görevlerinin ayrılmaz bağlılığı üzerinde daima ısrarla durmuşlardır» (s. 334-335).

«**Sosyalist** ve **demokratik** propaganda ve ajitasyon birbirine ayrılmaz şekilde bağlıdır. Ama bu iki eylem ve mücadele şekli arasında önemli bir fark da vardır. Proletarya, iktisadî mücadelede, tek başınadır: toprak aristokrasisi ve burjuvazi ona karşıdır, sadece (ve henüz daima değil) bazı küçük burjuva unsurların desteğinden yararlanır. Oysaki, demokratik mücadelede, **siyasî** mücadelede (bütün bu metinlerde demokratik mücadeleyle siyasî mücadele terimlerinin eşanlamlı terimler olarak kullanılmasına dikkat ediniz- K.S.), Rus işçi sınıfı yalnız değildir: mutlakiyete karşı ve mutlakiyetin şu ya da bu biçimiyle savaşan, siyasî bakımdan muhalefette bulunan bütün unsurlar, bütün sınıf ve tabakalar onun yanındadır... Bu durumda ortaya bir mesele çıkıyor: İşçi sınıfının bu nsurlarla ilişkileri nasıl olmalıdır? Mutlakiyete karşı birlikte mücadele etmek için onlarla birleşmesi, onlara katılması gerekmez mi? Bütün sosyal-demokratlar, Rusyada siyasi devrimin (demokratik devrim anlayınız- K.S.) sosyalist devrime öngelmesi gerektiğini kabul ettiğine göre, mutlakiyete karşı mücadele etmek için bütün siyasî muhalefet unsurlarıyla ittifak ettikten sonra, sosyalizmi şimdilik bir yana bırakmak uygun olmaz mı? Mutlakiyete karşı mücadeleyi yoğunlaştırmak için bu zorunlu değil mi?» (C. II, s. 340).

Meselenin bam teline dokunan bu sorulara kesin bir cevap vermeye çalışan Lenine göre, işçi sınıfının, mutlakiyete karşı, yani demokratik devrim için savaşan bir sınıf olarak, toplumdaki bütün öbür siyasi muhalefet grup ve sınıflarına karşı tutumu, sosyal-demokratizmin, Komünist Bildirisinde açıklanan ana ilkeleri tarafından tam bir açıklıkla belirlenmiştir. Sosyal-demokratlar, toplumun ilerici sınıflarını, gerici sınıflara karşı, burjuvaziyi imtiyazlı toprak mülkiyeti temsilcileri ve memurlar zümresine karşı; büyük-burjuvaziyi küçükburjuvazinin gerici özlemlerine karşı desteklerler. (İlerici sınıflarla gerici sınıflar arasındaki rol bölümünün, somut durumlara, dolayısıyla devrimci mücadele aşamalarına göre değiştiğini unutmayalım- K.S.). Ama asıl önemlisi, «bu destek, sosyal-demokrat olmayan program ve ilkeler üzerinde bir uzlaşma anlamına gelmez: bu, bir **müttefikin, belirli** bir düşmana karşı desteklenmesidir. Sosyal-demokratların bu desteği göstermelerinin sebebi, ortak düşmanın yıkılışını çabuklaştırmaktır, ama bu geçici müttefiklerden **bizatihi** hiç bir şey beklemezler ve onlara hiç bir tâvizde bulunmazlar. Sosyal-demokratlar, hak eşitliği için yürüttükleri mücadelede, mevcut toplumsal rejime karşı bütün devrimci hareketleri, bütün ezilen milliyetleri, zulmedilen bütün dinleri, hor görülen bütün toplumsal kategorileri desteklerler... Sosyal-demokratlar, işçi sınıfının bu guruplarla **şu ya da bu meselede, şu ya da bu hedef için** dayanışma halinde bulunduğunu göstereceklerdir... Rus sosyal-demokratları, şu ya da bu kısmî hedeflere erişme bakımından, farklı yönelimlere sahip devrimcilerle ittifaklar yapmaya hazırdırlar... Sosyal-demokratlar, şu ya da bu muhalefet guruplarıyla işçiler arasında daima bir dayanışma gösterecekler, ama işçileri daima birinci plâna koyacaklardır. Bu dayanışmanın geçici ve şartlı karakterini daima açıklamağa çalışacaklardır. Proletaryanın, bu günkü müttefiklerine yarın

karşı çıkabilecek ayrı bir sınıf olduğunu daima belirteceklerdir. Bunun böyle olduğunu belirtmenin, şu anda siyasi özgürlük için savaşanları **güçten düşüreceği** söylenebilir. Aslında, bunun böyle olduğunu belirtmek, siyasi özgürlük için savaşanları **güçlendirecektir.** Sadece, gerçek, iyi anlaşılmış belirli sınıf çıkarlarına dayanan savaşçılar güçlüdürler... İşte bu yüzden, işçi sınıfının demokratik eylemini öbür sınıf ve gurupların demokratizmiyle **kaynaştırmak** (fusion), demokratik hareketin gücünü **zayıflatabilir,** siyasi mücadeleyi **zayıflatabilir,** bu mücadeleyi daha az kararlı, daha az tutarlı, uzlaşmalara daha açık bir hale getirebilir» (C. II, s. 340-343).

Buna karşılık, «... iktisadî ve siyasî meselelerin, sosyalist ve demokratik eylemlerin, **proletaryanın bir tek sınıf mücadelesi** halinde, bir bütün halinde toplanması, demokratik hareketi ve siyasi mücadeleyi, güçten düşürmek şöyle dursun, halk yığınlarının gerçek çıkarlarına yaklaştırarak, güçlendirir» s. 345).

Lenine göre, «devrimci bir partinin çekirdeği» olan Petersburg «İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği», gücünü «Petersburg proletaryasının sosyalist mücadelesiyle demokratik mücadelesini, tek ve bölünmez bir sınıf mücadelesi halinde **kaynaştırmaktan** (fusion'dan) alıyordu» (s. 348).

Demek ki, yalın kat bir düşünce plânında doğru gibi görünecek olanın tersine, işçi sınıfının demokratik mücadelesiyle öbür muhalif sınıf ve gurupların demokratik mücadelesini **kaynaştırmamak** (çünkü bu halde genel demokratik hareket güçten düşer), ama işçi sınıfının demokratik mücadelesiyle sosyalist mücadelesini birbirinden ayırmayıp, tek ve bölünmez bir sınıf mücadelesi halinde **kaynaştırmak** (çünkü bu durumda genel demokratik hareket de güç kazanır) gerekiyor Lenine göre. Lenin'in sık sık kullandığı bir deyimle söyliyeyim: «bu, nota bene!»

Peki, işçiler bu «tek ve bölünmez sınıf mücadelesini» nasıl, hangi araçlarla yürütecekler? Buna da, Lenin'in aynı yazıda verdiği cevap şu: «Bu örgütün (yani Partinin- K.S. mutlakiyete kesin bir darbe indirmek için kullanacağı aracın önceden kararlaştırılmasına gelince: örneğin, örgüt ayaklanmayı mı, yoksa siyasi yığın grevini mi, ya da başka bir saldırı yolunu mu tercih edecek, -bu mesele üzerinde önceden bir karara varmak ve bu meseleyi hemencecik bir çözüme bağlamak istemek, boş bir doktrinalizmden başka bir şey olamaz» (s. 349). Tabii işçi sınıfının «mutlakiyete kesin bir darbe indirmek için» kullanacağı araçlarla, eylemlerini açıkça göstermek ve hareketlerini örgütlemek için yararlanacağı araçları birbirine karıştırmamak gerekir. Lenin, bu ikincileri, «Yakın Görevimiz» (1899) başlıklı makalede, şöyle açıklıyor. «Gazete, parlamenter eylem, seçim ajitasyonu, açık toplantılar, yerel toplumsal (köysel ve kentsel) kurumlara katılma, mesleki birliklerdeki (sendika, kooperatif) yasal eylem, v.s.» (C. IV, s. 225-226).

İttifak sorununda kesin bir açıklığa varabilmek için, proletaryanın sınıf mücadelesinin niteliğini iyi kavramak gerekir. Lenin, «Programımız» (1899) başlıklı makalede, bununla ilgili olarak, şöyle yazıyor: «Proletaryanın sınıf mücadelesi, ekonomik eylem (işçilerin durumunun düzeltilmesi için bazı kapitalistlere ya da bazı kapitalist guruplara karşı) ve siyasi mücadeleyi (halkın haklarının genişletilmesi için, hükümete karşı) kapsar... Sosyal-demokrasi, ekonomik mücadeleyle siyasi mücadeleyi, proletaryanın tek bir sınıf mücadelesi içinde, birbirine çözülmez bir şekilde bağlamak zorundadır... Birinci ve esas erek, siyasi hakların fethi, **siyasi özgürlüğün fethi olmalıdır»** (C.IV, s. 218-219).

Neden? Lenin bunun cevabını çok önceleri vermişti. Örneğin, 1896 da yazdığı ilk program tasarısı yorumunda şöyle diyordu: «Rus işçileri, devlet üzerine doğrudan doğruya etkide bulunamazlar. Öylesine şartlar içinde yaşarlar ki, en ilkel medeni haklardan yoksundurlar. Ne toplanabilirler, ne işlerini birlikte tartışabilirler, ne birlikler kurabilir, ne de bildirilerini basabilirler; kısacası, yasalar sadece kapitalistler sınıfının çıkarlarına göre yapılmakla kalmaz, ayrıca işçileri yasalar üzerinde her hangi bir etkide bulunma ve yasaları değiştirme olanağından yoksun bırakırlar... Rusya, otokratik bir hükümetin sınırsız bir iktidara sahip bulunduğu tek Avrupa ülkesidir» (C. II, s. 106-107).

Proletaryanın sınıf mücadelesinin niteliği üzerinde «Yakın Görevimiz» başlıklı makalede de duran Lenin, şöyle yazıyor: «İşçilerin mücadelesi, ancak ülkedeki tüm işçi sınıfının bütün temsilcileri tek bir işçi sınıfı meydana getirdikleri bilincine sahip oldukları, ve şu ya da bu patrona karşı değil, bütün kapitalistler sınıfına ve onu destekleyen hükümete karşı harekete başladıkları zaman sınıf mücadelesi haline gelir... İşçilerin kapitalistlere karşı mücadelesi, bir sınıf mücadelesi olduğu ölçüde, zorunlu olarak siyasi bir eylem haline gelir. Sosyal-demokrasinin görevi, işçileri örgütleyerek, propaganda ve ajitasyonla, onları baskı ve sömürü altında tutanlara karşı kendiliğinden mücadelelerini, bütün bir sınıfın mücadelesi, belirli siyasi ve sosyalist idealler için belirli bir siyasi **parti**'nin mücadelesi haline dönüştürmektir» (C. IV, s. 221-222). Bu durumda, Rus sosyal-demokrasisinin karşısındaki gerçek mesele, «... mutlakiyeti yıkmak için mücadele edecek, ve Rusyadaki **bütün** muhalefet unsurlarına dayanmağa, devrimci mücadelesi bakımından bütün muhalefet gösterilerinden **yararlanmağa** yetenekli bir devrimci işçi **partisinin** nasıl örgütleneceğidir» («Rus Sosyal-demokrasisi içinde geriye -dönük bir hareket» C. IV, s. 279).

Lenin, 1902 yılındaki program çalışmalarına katıldığı zaman, ittifak sorunu üzerinde böylesine bir düşünsel birikime sahip bulunuyordu. Devrimci hareketin bütünlüğü içinde, işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesindeki müttefikleri sorunuyla, bütün halkın otokrasiye karşı mücadelesinde işçi sınıfının müttefikleri sorununu birbirinden kesin şekilde ayırıyordu. Örneğin, işçi-köylü ttifakı çerçevesinde, otokrasiye karşı devrimci demokratik bir hareket olarak genel köylü hareketiyle ittifak bir şeydi; burjuvaziye karşı yoksul köylülerle ittifak bir başka şeydi. Ve bu iki ittifakın, aynı zamanda, **ayrılık** ve **birlik** halinde gerçekleşmesi gerekiyordu. Böyle olduğu içindir ki, Lenin, 1902 programı çalışmalarında, bir yandan ülkedeki **bütün** muhalefet sınıf ve tabakalarından yararlanmak, bir yandan da, proletaryanın bu sınıf ve tabakalar karşısındaki (çoğunlukla gözden kaçırılan) özgül durumunu, deyim yerindeyse «tek başınalığını» açık bir şekilde belirtmek için, iki yönlü bir çaba gösterdi.

İttifak sorununun, program çalışmaları dolayısıyla, **İskra** yazı kurulu içinde, daha çok proletaryanın **sosyalist** düzeydeki sınıf mücadelesi açısından ele alınıp tartışıldığını görüyoruz. İttifak sorunu bu açıdan ele alınınca, günün somut şartları içinde, esas itibariyle spekülatif plânda tartışılabilirdi. Nitekim öyle olmuştur. Bütün halkın otokrasiye karşı mücadelesinin örgütleyicisi olarak proletaryanın «geçici» müttefikleri sorunu ikinci plânda bırakılıp, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesindeki «kalıcı» müttefikleri sorunu tartışma konusu yapılınca, **ittifak** sorunu, günün somut şartları için-

de, **katılma** sorunu haline gelmiş, ya da katılma sorunuyla karışık bir şekilde tartışılmıştır. Bu tartışmalarda, sorunun, esas itibariyle, proletaryanın küçük üreticilerle ilişkileri soıunu biçiminde somutlaştığı görülüyor.

Lenin, küçük üretimin büyük üretim tarafından bertaraf edilmesi olgusuna ötedenberi büyük bir önem veriyordu. Örneğin, 1895 Aralığında yazdığı ilk program tasarısı, bu olguyu dile getirmekle başlar: «Küçük sanatkârlar ve küçük köylüler yıkıma uğrayarak işçi haline dönüşüyorlar «(C. II., s. 91). Bu nedenle, küçük üretimin büyük üretim tarafından bertaraf edilmesi olgusunun programda açık bir şekilde formüle edilmesi gereği üzerinde ısrarla duruyor. Plehanof'un ikinci tasarısındaki: «...büyük işletmelerin iktisadî öneminin artışı, küçüklerin nisbî sayısındaki azalış ve ülkenin iktisadî ve toplumsal hayatındaki rolerinin küçülüşü...» biçimindeki formülasyonunu muğlâk bularak, şöyle yazıyordu: «Biz eleştiricilere karşı bir makale değil, zanaatkâr ve köylülere hitap eden bir kavga partisinin programını yazıyoruz... Açık ve net yazmalıyız; ancak o zaman şu sonuç çıkar: Sizin tek kurtuluş yolunuz proletarya partisine katılmaktır» (C. VI., s. 38).

Bu durumda, proletaryanın küçük üreticiler karşısındaki tutumunu, hiç bir karışıklığa yer vermeyecek şekilde belirtmek gerekiyordu. İşin kötüsü, ortada böyle bir karışıklık vardı. Örneğin Plehanof, ikinci program tasarısında, «çalışan ve sömürülen yığın'ın git gide artan hoşnutsuzluğundan» söz ediyordu. Oysaki Lenin, «çalışan ve sömürülen yığın»ın proletarya ve küçük üreticilerden meydana geldiğini belirterek, bu kategorilerin ikisini birden kapsayan bu ifadenin, bir yandan Komünist Bildirisi ve Enternasyonal Tüzüğünün temel ilkeleriyle çatıştığını, bir yandan da her türlü küçük burjuva yanlış anlamalara yol açacak bir nitelik taşıdığını söylüyordu.

«Çalışan ve sömürülen yığın» hoşnutsuzdur; ama proletaryanın hoşnutsuzluğuyla küçük üreticilerin hoşnutsuzluğunu birbirine karıştırmamak gerekir, diyordu Lenin. «Küçük üreticinin hoşnutsuzluğu çoğunlukla **küçük mülk sahibi varlığını savunma** arzusundan doğar (hiç değilse çoğu için)» -s. 44.

Plehanof, proletaryayı küçük üreticinin öncü temsilcisi olarak göstermektedir. Proletaryanın mücadelesiyle birlikte, küçük üreticinin mücadelesinin de şiddetlendiğini söyler. Ama Lenine göre, küçük üreticinin şiddetlenen mücadelesi, çoğunlukla proletaryaya karşı yönelmiştir; çünkü küçük üreticinin durumu, onun çıkarlarıyla proletaryanın çıkarlarını birbirine **açıkça karşıt** hale getirir. (Kapitalist gelişme çıkarlarının, toplumsal gelişme, dolayısıyla proleter sınıf çıkarlarıyla yöndeş olduğu bir dönemde bulunduğumuzu unutmayalım-K.S.). Ayrıca, proletarya, küçük üreticilerin, yani küçük-burjuvazinin, hiçbir şekilde öncü temsilcisi değildir. Ama küçük üreticiler, yok olmaya mahkum bulunduklarını anladıkları, ve proletaryanın görüş açısını benimsemek için kendi görüş açılarını terkettikleri zaman, ancak o zaman, proletarya küçük burjuvazinin öncü temsilcisi olabilir. Aksi halde, «kendi görüş açısını» henüz terketmediği sürece, **çağdaş** küçük üreticinin öncü temsilcisi, proletarya değil, çoğunlukla yahudi düşmanı ve tarımcı, milliyetçi ve popülist, sosyal-reformist ve marksizmin eleştiricisidir-(s. 44).

Plehanof'a göre, «uluslararası sosyal-demokrasi, **çalışan ve sömürülen yığın**'ın kurtuluş hareketinin başındadır. Oysaki, sosyal-demokrasinin sınıfsal niteliğini kesinlikle vurgulamaya çalışan Lenin'e göre, hiç de öyle değil: Uluslararası sosyal-demokrasi, sadece **işçi sınıfının,** sadece **işçi hareketinin**

başındadır; eğer bu sınıfa başka unsurlar katılıyorsa, bunlar sadece unsurlardan ibarettir, sınıflar değil. Ve bu unsurlar, ancak «kendi görüş açılarını terkettikleri» takdirde tamamen ve kayıtsız şartsız katılmış olurlar. (s. 45).

Burada, asıl tartışılması gereken sınıflararası ittifak sorununun, bundan tamamen farklı bir soruna, bazı unsurların proletaryaya kayıtsız şartsız katılması sorununa dönüştüğünü görüyoruz. Aslında Lenin, bu katılmanın «blok halinde» olabileceği imkânını da kabul ediyor. R.S.D.İ.P.'nin II. Kongresinde, bu imkân üzerinde duran Liber'e karşı şöyle söylüyordu: «Bu imkân inkâr edilemez. Marx, 1852'de (18 Brumaire), köylülerin bazan geçmişin, bazan da geleceğin temsilcileri olarak davrandığını yazar. Ve Komüncülerin şu iddiasını doğru olarak kabul eder: Komünün davası, köylülüğün de davasıydı (Fransa'da İç Savaş).

Bazı şartlarda, emekçilerin şu ya da bu tabakasının proletaryadan yana geçmesi hiç de imkânsız değildir. Bütün mesele, bu şartların **doğru** olarak belirlenmesindedir. Ve söz konusu şart, «proletaryanın görüş açısını benimserler» kelimelerinde tam bir açıklıkla ifade edilmiştir» (C. VI., s. 513).

Lenin, küçük üreticilerle ilgili olarak, onların esas itibariyle («olumlu şekilde») **tutucu, hatta gerici**, ancak bazı belirli durumlarda («şartlı olarak») **devrimci** bir nitelik taşıdıklarının belirtilmesi üzerinde sürekli bir ısrar gösteriyor. Bunun başlıca nedeni, popülist kökenli küçük burjuva devrimcilerin küçük üreticileri idealize etmeleri, ve popülizmin, o sıralarda, sosyal-demokrasi karşısındaki en büyük engellerden biri olmasıdır.

Nitekim, Plehanof'un ikinci tasarısını da, bu açıdan eleştiriyor: «Plehanof'un tasarısı, küçük burjuvazinin devrimci niteliğinden olumlu bir şekilde söz ediyor (eğer proletaryayı «destekliyor» ise, bu devrimci olduğu anlamına gelmez mi? şeklinde), ama tutucu (hatta gerici) özü üzerine tek söz söylemiyor. Bu tamamen eksik ve yanlış bir görüştür» (C. VI., s. 45).

«Olumlu şekilde, küçük-burjuvazinin **tutucu niteliğini** kaydetmek hakkına (ve görevine) sahip bulunuyoruz. Küçük-burjuvazinin **devrimci niteliğinden** ancak **şartlı olarak** söz edebiliriz. Ancak böylesine bir formülasyon, Marx'ın doktrininin bütün özüne tastamam uygun düşecektir. Marx, **Komünist Bildirisi**'nde açıkça söyler: «Bugün burjuvaziyle çatışma halinde bulunan bütün sınıflar içinde, sadece proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır... Orta sınıflar, küçük imalâtçılar, perakendeciler, zanaatkârlar, köylüler... **devrimci değil, tutucudur;** dahası, gericidirler... Eğer devrimciyseler («eğer»!), bu, proletaryaya yakın katılmalarını düşündükleri... proletaryanın görüş açısını benimsemek üzere, kendi görüş açılarını terkettikleri içindir». Bunun böyle olduğunu Engels de söylemiştir. Fransız tarım programını eleştirirken, 1894'de, şöyle söylüyordu: «Küçük köylü kendi görüş açısını **terketmedikce**, bizimkilerden değildir (C. VI., s. 46).

Lenin, küçük üreticilerin devrimci niteliğinden ancak şartlı olarak söz edilebileceği üzerinde ısrarla duruyor. Ama kendi program tasarısında, bundan **şartlı olarak bile** söz edilmediği itirazına karşı çıkarak, böyle bir itirazın asılsız olacağını söylüyor. Ona göre, kendi projesinde, küçük üreticilerin varsayımsal devrimci niteliğinden, bu niteliğin ifade edilmesinin mümkün olduğu tek şekilde: **Kapitalizme karşı kınama muhtevası içinde** söz edilmiştir. Çünkü, devrimci sınıfın partisi, öbür sınıfların varsayımsal devrimci niteliğini ancak **tek bir şekil altında** ifade edebilir: Onların maruz kaldığı felâket

üzerindeki **kendi** anlayışını ve bu felâkete karşı **kendi** savaş ilânını yaparak «Bunun doğal sonucu şudur ki, bu doktrini kabul eden herkes, bize gelmek zorundadır.» (S. 48).

Bu parça, ittifak sorununun, proletaryanın kapitalizme karşı mücadeledeki müttefiklerini saptama bakımından tartışma konusu edildiğini açıkça gösteriyor. Rus proletaryasının yakın görevi, siyasi özgürlüktür. Ama bu, sosyalist düzeydeki sınıf mücadelesini erteleme anlamına gelmez: «Rus proletaryasının partisi, programında Rus kapitalizmine karşı şikâyetlerini ve ona savaş ilânını en ufak bir belirsizliğe düşmeden açıklamalıdır. Pratik bir mücadeleye girmiş bulunan bir parti için bu savaş ilânı, her şeyden daha önemlidir» (Plehanof'un ikinci program tasarısı üzerine bir düşünce», C. VI., s. 53). Bu satırlar, Rus proletaryasının, kapitalizmin gelişmesinden çok, yeteri kadar gelişmemesinden acı çektiği bir dönemde yazılmıştır. **Nota bene!**

İttifak sorunu, proletaryanın sosyalist düzeydeki sınıf mücadelesi açısından ele alınınca, bu sorunun, o günün somut şartları içinde, ister istemez spekülâtif bir plânda tartışıldığını ve bir **katılma** sorunu haline dönüştüğünü, ya da katılma sorunuyla karıştığını söylemiştim. Ama daha bu aşamada bile, Lenin'in **ittifak** sorununa, **katılma** sorunu dışında bir yaklaşım yapabildiğini gösteren bir işaret var: Komisyon tasarısındaki «Proletarya, bu amaçla, bütün burjuva partilerine karşı bağımsız bir siyasi parti halinde örgütlenerek...» (par. 10) cümleciğini ele alan Lenin, bunun karşısına aynen şöyle yazıyor: (**Bütün** burjuva partilerine karşı», bu, küçük-burjuva partilerine de karşı olmak anlamına gelir, değil mi? Ama, küçük-burjuvalar çoğunlukla «çalışan ve sömürülen» kimselerdir). Ve ekliyor: «Tutarsız» (C. VI. s. 64).

Burada, durumlarının (umutsuzluğunun) bilincine vardıkları ve proletaryanın görüş açısını benimsedikleri için, onun saflarına katılan küçük üreticilerin durumundan, yani gerçek anlamda bir ittifak olmayan bu durumdan **farklı** bir durum söz konusu ediliyor. Henüz durumlarının bilincine varmadıkları ve proletaryanın görüş açısını benimsemedikleri için, ayrı partiler halinde örgütlenen küçük üreticilerin, ya da küçük-burjuvaların durumu. Ve **bütün** burjuva partilerine karşı ayrı bir siyasi parti halinde örgütlenmek gerekçesiyle, bütün «ezilen ve sömürülen yığın'ın öncü temsilcisi» rolüne aday proletarya partisinin, çoğunlukla «ezilen ve sömürülen» kimseleri temsil eden bu küçük - burjuva partilerine **karşı** olarak gösterilmesi, «tutarsızlık» sayılıyor. İşte, proletaryanın **sosyalist** düzeydeki sınıf mücadelesi açısından ele alınacak ittifak sorununu, bu noktadan hareketle düşünmek gerekir. Ve daha sonraki yıllarda, Lenin böyle yapacaktır. Ama söz konusu dönemde, devrimci hareketin içinde oluştuğu somut şartlar, sorunun bu şekilde ele alınmasına pek uygun gibi görünmüyor. İttifak sorununun, proletaryanın **sosyalist** düzeydeki sınıf mücadelesi açısından ele alınınca, bir katılma sorunu haline dönüşmesi, herhalde düşünsel bir karışıklığın değil, somut şartların ürünüdür. Bu şartlar içinde, Lenin'in ana kaygusu, «sınıflar mücadelesi» kayramı yerine, «çalışan ve sömürülen yığının mücadelesi» kavramının geçirilmesine engel olmaktır. «Komisyonun program tasarısı üzerine tamamlayıcı düşünceler»de, Lenin'in, küçük üreticilerin çok büyük bir kesiminin sosyal demokrasi saflarına alınması, ve bu işin (Batıya göre) daha hızlı olacağı, ve bunu başarmak için, kendilerine bağlı olan her şeyi yapmak, ve bu «temenniyi» programda ifade etmek yolunda Vera Zasuliç tarafından ileri sürülen fikri paylaştı-

ğını görüyoruz. Ama bu **temenni**'nin, gerçek olarak alınmasına karşı çıkıyor: «Elbette bütün küçük üreticilerin bize çekilmesi temenni edilir bir şeydir. Ama, onlar özel bir sınıf meydana getirirler, proletaryaya binlerce bağla bağlı, ama gene de özel bir sınıf» (C. VI., s. 71). Lenin, burada, ittifak sorununun, katılma sorunundan apayrı bir şey olduğunu söyler gibidir.

Proletarya, ayrı, bağımsız bir sınıftır. Öyleyse, «Proletaryayı **önce** bütün öbür sınıflardan ayırmak, onu **ayrıca** ve **tek başına** ortaya koymak, ve ancak ondan **sonra** proletaryanın herkesi kurtaracağını, herkesi kendi saflarına çağırdığını ilân etmek gerekir.»

«Bu «sonra» üzerinde mutabıkım, ama ondan evvel şu «önce» üzerinde israr ediyorum.»

«Bir «avuç» fabrika işçisi mücadeleye, sınıf mücadelesine başlamadan önce, «çalışan ve sömürülen yığın»ın çektiği cehennemî acılar, Rusyada en küçük bir **halk** hareketine sebep olmadı» (C. VI., s. 71).

Küçük üreticilerin çok büyük bir kesiminin sosyal demokrasi saflarına alınması (bu temenni edilir durum) bakımından Lenine göre o sıralarda gerekli olan şey, sosyal-demokratların önce **sadece** proletaryanın sınıf mücadelesini ilân ederek, kendilerini sınıflar mücadelesi kavramı yerine «bütün çalışan ve ezilenlerin mücadelesi» kavramını koymağı öneren devrimci - sosyalistlerden ayırmaları, **sonra** da herkesi çağırdıklarını, her şeyi yapacaklarını, herkesi içlerine alarak genişleyeceklerini söylemeleridir.

Yani **önce** sınırlama, **sonra** genişleme.

Bu kural, katılma sorunu için olduğu kadar, ittifak sorunu için de geçerlidir.

**KÖYLÜ SORUNU:**

Köylü sorunu, Lenin'i, hayatı boyunca uğraştıran en önemli sorunlardan biri olmuştur. Leninden kalan ilk yazının, Rusya köylerindeki sınıf farklılaşmalarının gelişmesini konu edinmesi bir rastlantı olmasa gerek. Bu sorun, şüphesiz program çalışmalarında da önemli bir yer tutmuştur.

Sorun, genel plânda, şudur: «Köylü nasıl kurtulabilir?»

Lenin, 1901 şubatında yazdığı «İşçi Partisi ve Köylüler» başlıklı bir makalede, paranın gücünün, köylüleri sadece ezmekle kalmayıp, ayrıca onları böldüğünü, farklı sınıflar haline getirdiğini de belirttikten sonra, küçük köylülerin, sermaye boyunduruğunu, ancak işçi hareketine katılarak, sosyalist rejim için, toprağın ve öbür üretim araçlarının (fabrikalar, işyerleri, makineler, v.s.) toplumsal mülkiyet haline dönüşümü için yaptığı mücadelede bu harekete yardım ederek sarsabileceğini söylüyordu. «Kapitalizmin gelişmesine karşı küçük üretim ve küçük mülkiyeti savunarak köylüleri kurtarmak istemek, toplumsal gelişmeyi boş yere geciktirmek, köylüleri kapitalist rejim içinde bir refah imkânına inandırarak aldatmak, çoğunluk yararına bir azınlığa imtiyazlı bir durum sağlayarak çalışan sınıfları bölmek sonucunu verir. Ama bizim köylü, görmüş bulunduğumuz gibi, sadece sermaye boyunduruğundan değil, ayrıca büyük toprak ve kölelik kalıntılarından da, bir o kadar, hatta daha da çok ıstırap çeker. Bu engellere karşı amansız bir mücadele... zorunludur... ve sosyal demokrasi, bu mücadeleyi bütün olanaklarıyla destek-

lemezse, görevini yerine getirmemiş olur. Bu destek, kısaca, **sınıf mücadelesini köye sokmak**'tan ibarettir» (C. IV., s. 439-440)

«Sınıf mücadelesini köye sokmak» Bu tez, Lenin'in köylü sorunuyla ilgili çalışmalarında, bir **leitmotif** gibi tekrarlanacaktır.

Rusyadaki köylü sorunu, özgül bir sorundur; yani batıdaki köylü sorunundan iyiden iyiye farklı bir sorun: «Ama **sadece şu anlamda ki**, Batı ülkelerinde hemen tamamen bir kapitalist toplum, bir burjuva toplum köylüsü söz konusudur; oysaki Rusyada söz konusu olan şey, kapitalist ilişkilerden olduğu kadar (hattâ daha da çok), özellikle **kapitalizm-öncesi** kurum ve ilişkilerden, **toprak köleliği kalıntılaırndan** ıstırap çeken bir köylüdür», («Partimiz İçin Program Tasarısı», **Eserler**, C. IV., s. 248). Bundan ötürü, Rus proletaryası ile Rus köylüsü arasında, mutlakiyete karşı mücadele bakımından, sıkı bir bağlılık vardır. İşçi Partisi, köylüleri, ayrım gözetmeksizin, asla küçük mülk sahipleri ve küçük patronlar sınıfı olarak değil, genel olarak toprak köleliği kalıntılarına, özel olarak mutlakiyete karşı devrimci bir mücadele yürütmeye yetenekli bir **sınıf** oldukları ölçüde destekleyecektir (Burada **sınıf** terimini, altını çize çize, özellikle kullanıyorum. Nedenine birazdan geleceğim). «Çünkü, sosyal-demokratlar, toprak köleliği kalıntılarına ve mutlakiyete karşı devrimci bir mücadele yaptığı ölçüde, **büyük burjuvaziye** kadar, bütün toplumsal güçleri desteklemeğe hazırdırlar... Büyük burjuvazinin liberal isteklerini desteklemek, nasıl büyük burjuvazinin desteklenmesi anlamına gelmezse, küçük-burjuvazinin demokratik isteklerini desteklemek de, aynı şekilde, küçük burjuvazinin desteklenmesi anlamına gelmez» (s. 249).

Genel olarak toprak köleliğine, özel olarak mutlakiyete karşı yürüttüğü mücadele bakımından Rus proletaryası ile sıkı bir bağlılık halinde bulunan, bu bağlılık içinde, Rus Sosyal-Demokrasisi tarafından desteklenmesi bir görev olan Rus Köylüsü («Köylülük»), neden bir **sınıftır?**.

Lenin bunun cevabını şöyle veriyor: «Feodal rejim, feodal beyler, ve onlara hizmet eden devlet bakımından, köylüler bir sınıf olarak kalır; ama kapitalist toplumun bir sınıfı olarak değil, feodal toplumun bir sınıfı olarak, bir kast-sınıf olarak. (Dip-not'tan: «... Köleci ve feodal toplumlarda sınıflar gene vardır, ama kast-sınıf olarak. Kapitalist toplumda, sınıflar vardır, ama kastlar, dolayısıyla kast-sınıflar yoktur.)

Ve «köylülük» ile imtiyazlı toprak sahipleri arasındaki feodal rejime özgü sınıf karşıtlığı var oldukça, işçi partisi, hiç şüphesiz, «köylülük» yanında yer almak, mücadelesini desteklemek, ve onu bütün toprak köleliği kalıntılarına karşı mücadeleye kışkırtmak zorundadır.

... Modern toplumda, köylülük tek bir sınıf değildir. Kapitalizm geliştikçe, köylülük tek bir sınıf olmaktan çıkar ve (büyük, orta, küçük, çok küçük) tarım burjuvazisi ve tarım proletaryası haline dönüşür. Ama bu arada, feodal ilişkiler varlıklarını sürdürdükçe, «köylülük» bir sınıf olmaya, yani, tekrar edelim, burjuva toplumun değil, feodal toplumun bir sınıfı olmaya devam eder» («Rus sosyal-demokrasisinin Tarımsal Programı», **Eserler**, C. VI., s. 113-114).

Proletarya, feodal kalıntılara karşı mücadelede, «feodal toplumun bir sınıfı» olarak, işte bu köylü yığınını destekler. (Toprak köleliği kalıntılarına karşı bir mücadele gerçekten söz konusu olduğu zaman, işçi-köylü ittifakı deyince, göz önünde tutulması gereken ilk nokta budur.) Ama neden? «Köy-

lerde sınıf mücadelesinin özgürce gelişebilmesi için.» Lenin de öyle söylüyor «Rus Sosyal-Demokrasisinin Tarımsal programında»: «Bütün devrimci talepler, bu şarta bağlı olmalı: Köylerde sınıf mücadelesinin özgürce gelişmesi» (s. 123). Ve böyle olduğu içindir ki, toprak köleliği kalıntılarına karşı zengin köylülerle omuz omuza savaşmaları gereken yoksul köylüler, **aynı zamanda**, bütün emekçilerin tam kurtuluşu için, bütün burjuvaziye karşı savaşmak bakımından, şehir işçileriyle de sıkı ittifak halinde, **zengin köylüleri aralarına almamak şartıyla**, kendi öz birliklerini kurmak zorundadırlar («Yoksul köylülere», **Eserler**, C. VI., s. 424). işçi-köylü ittifakı söz konusu olduğu zaman, hatta feodal kalıntılara karşı (sosyalist parti tarafından desteklenen) bir mücadele söz konusu olduğu zaman bile, hiç unutulmaması gereken çok önemli bir başka nokta da budur. (Lenin «cephe bozgunculuğu» mu yapıyor?).

Peki, toprak köleliği kalıntılarına karşı **köylü sınıfını** desteklemek, köylerde burjuva ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak, burjuvaziye bir «hediye» vermek anlamına gelmez mi?

Gelir, Ama toprak köleliğinin ortadan kalkması anlamında bir hediye. «Proletarya, burjuvazi tarafından ezilen ve burjuvaziyle çatışma halinde bulunan bütün öbür sınıflardan şu yönden ayrılır ki, o umutlarını burjuva gelişmenin durması, sınıf mücadelesinin zayıflaması ya da hafiflemesi üzerine değil, tersine, bu mücadelenin en tam ve en özgür gelişmesine, burjuva ilerlemenin hızlanmasına dayandırır... Gelişme halinde bulunan kapitalist bir toplumda, burjuvaziyi güçlendirmeden feodal kalıntıları ortadan kaldırmak mümkün değildir» (C. VI., s. 124-125).

Başka bir deyişle, sosyal-demokrasi, **köylü sınıfını**, ya da **küçük mülkiyeti**, kapitalizme karşı değil, feodalizme karşı koruyacaktır. Bu böyle olduğu içindir ki, Lenin'e göre «tarımsal programa karakterini veren eksen... **otrozki'**dir» (s. 125). Otrozki, 1861 reformuna kadar köylüler tarafından işlendiği halde, «kurtuluş»tan sonra onların elinden alınan toprakların adıdır. «Otrozkilerin köylülere geri verilmesi, küçük mülkiyeti güçlendirmeyecek mi? Sosyal demokratlar, belki de köylülerden çalınmış bulunan topraklar üzerinde uygulanmakta olan büyük kapitalist ekonomi yerine, küçük ekonominin geçmesini temenni edebilirler mi? Müyük işletme yerine küçük işletmeyi geçirmenin gerici bir tutum olduğunda hiç şüphe yok, ve biz bunu tavsiye etmemeliyiz. Ama, tasarlanan talep, şu amaçla **şartlandırılmıştır:** «toprak köleliği kalıntılarını ortadan kaldırmak». Öyleyse, bu istek, büyük işletmenin parçalanması sonucunu vermez; sadece, esas itibariyle angarya üzerine dayanan eski işletmeleri ilgilendirir; **bu işletmelere nazaran,** bütün ortaçağsal engellerden kurtulmuş köylü işletmesi **gerici değil, ilericidir»** (Partimiz için Program Tasarısı» (C. IV, s. 257)

Gerçekten, Lenin, Otrezki'lerin ancak iki şartla, yani: 1) 1861'de köylülerin elinden alınmış olması; 2) **Şimdi** köleleştirme için (yani feodal ilişkilerin devamını sağlama bakımından) kullanılmakta olması (yani cebri çalışmaya, borç karşılığı çalışmaya, angaryaya konu olması) şartıyla köylülere geri verilmesinden yanaydı. Sahipleri tarafından kapitalist metodlarla işletilen otrezki'ler bu iki şartın dışında kalıyordu. Kısaca, köylü sorunu karşısında Lenin, «Otrezkileri sahiplerine vermek»ten yanaydı: «Köylülere, bütün toprak köleliği kalıntılarını mümkün olduğu kadar tam bir şekilde ortadan kal-

dırmaları için yardım etmeli ve onları buna teşvik etmeliyiz» (C. VI., s. 127) diyordu.

Lenin, köylü sorunu üzerinde düşünürken, kapitalistleşme sürecine girmiş köylerdeki sınıf mücadelesinin iki düzeyde gelişen karakterini daima vurguluyordu : «Sınıf mücadelesinin iki esas biçimi, bugün Rus köylerinde iç içe bulunuyor: 1) Köylülüğün imtiyazlı toprak sahiplerine ve toprak köleliği kalıntılarına karşı mücadelesi; 2) Doğuş halindeki köysel proletaryanın köysel burjuvaziye karşı mücadelesi. Bu ikinci mücadele, sosyal-demokratlar için, elbette daha önemlidir; ama, **toplumsal gelişmenin çıkarlarıyla çelişmedikçe,** sosyal-demokratlar birinci mücadeleyi de mutlaka desteklemelidirler» (Partimiz İçin Program Tasarısı», C. IV., s. 258).

Gerçekten, sosyalist bir parti programının «Köylü kısmı», yani «tarım programı», iki düzeyde düşünülebilir: 1) Yarı-işçi yarı-köylüleri, başka bir deyişle, köy proleter ve yarı-proleterlerini, Lenin'in o zamanki terimiyle, «Sosyal-demokrat» harekete katmak için; 2) **Köylü yığınını** (feodal «köylü sınıfını») feodal kalıntılara karşı **demokratik** hareket içine çekmek için. Yani, birincisi **sosyalist** düzeyde, ikincisi **demokratik** düzeyde. Gene Lenin'in belirttiği gibi, tarımsal kapitalizm ilerledikçe, birinci düzeydeki tarımsal programın önemi artar, ikinci düzeydeki tarımsal programın önemi azalır (C. VI., s. 119, dip-not'a bakınız).

Lenin, parti programının «köylü kısmı»nı, demokratik düzeyde hazırlanmış bir tarım programı olarak düşünüyordu. Ve bu konuda, hemen herkes ittifak halindeydi; hattâ aralarındaki uçuruma rağmen, Rusyadaki marksistlerle popülistler, «Rus köylerinde toprak köleliği kalıntılarının topraktan fışkırdığı» noktası üzerinde birleşiyorlardı (s. 129).

Lenin, demokratik tarım programının anlamını, «feodal rejim kalıntılarının ortadan kaldırılması ve köylerde sınıf mücadelesinin gelişmesi» (s. 144) şeklinde belirliyordu. Tarımsal ilişkiler alanındaki merkezi olgu, başka alanlarda da olduğu gibi, sınıflar mücadelesiydi. «Esas ve yakın hedefimiz, köylerde sınıflar mücadelesinin gelişmesine yolu açmaktır, — dünya sosyal-demokrasisinin ana amacına, proletarya tarafından siyasi iktidarın fethi ve sosyalist toplumun temelerinin kurulması amacına yönelen proletarya sınıfının mücadelesine» (s. 148).

Lenin, köylü sorununa, esas itibariyle, **asgari program** açısından bakıyor, tarım programını, burjuva demokratik devrim açısından kaleme alıyordu. Çünkü o dönemde Rus Sosyal-demokrasisinin yakın görevi, siyasi özgürlüğün fethiydi; bütün sosyal demokratlar, «siyasi devrimin sosyal devrime öngelmesi» konusunda anlaşmış bulunuyorlardı.

Rus sosyal-demokrasisinin yakın hedefleri, feodal kalıntılarının varlığı nedeniyle, hissedilir ölçüde değişmiş bulunduğuna göre («Fray tasarısı»nın B-XII. maddesine bakınız), kaba bir yaklaşımla, programın «teorik» kısmını «sosyalist», «pratik kısmını «demokratik» program; gene bundan hareketle, programın «sosyalist» kısmını «âzami», «demokratik» kısmını «asgari» program saymak mümkündür.

Daha bu «kaba yaklaşım» düzeyinde bile, sosyalist parti programının, hiç bir zaman (yani demokratik devrim aşamasında da), tümüyle bir «asgari program» niteliği taşıyamıyacağı anlaşılır. Sosyalist parti programı, her hangi şekilde bir «asgari» unsur kapsasa bile, her zaman sosyalist bir nitelik

taşır. Her zaman sosyalist bir programdır. (Frenkler, bu türlü sözlere **lapalissade** derler. Apaçık bir şeyin yeni bir keşifmiş gibi söylenmesi anlamına. Özellikle vahim bir ciddiyetle dile getirilen lapalissade'lar, insanı gerçekten güldürür. Gene de, lapalissade'lara aykırı düşmemekte yarar vardır. Örneğin, ölmeden onbeş dakika önce, kişinin **gerçekten** hayatta olması iyi bir şeydir: «Müşkül budur ki, ölmeden evvel ölür kişi!» Bunun gibi, sosyalist parti programının, **her zaman** sosyalist bir program olacağını unutmamakta da yarar vardır).

Ama bu asgari-âzami yaklaşımının kaba bir yaklaşım olduğu unutulup, bundan yanlış sonuçlar çıkarmaktan da kaçınmak gerekir. Çünkü, Rus Sosyal-demokrasisinin «yakın hedefleri», ya da programın «pratik» kısmı açısından da bir asgari ve âzami program sorunu söz konusu olmaktadır.

Lenin, «Rus Sosyal-demokrasisinin tarım programı»nda şöyle yazıyor: «Programın işçi kısmında, reformist toplumsal talepler çerçevesini aşma hakkına sahip değiliz, köylü kısmında ise, devrimci toplumsal talepler karşısında bile gerilememek zorundayız. Başka bir deyişle : işçi kısmında **asgari** program çerçevesi içinde kalacağız; köylü kısmında **âzami** bir program formüle edebiliriz, ve etmeliyiz de» (s. 116).

Partinin yakın görevleri bakımından, programının «pratik» kısmı bakımından âzami ve asgari bir program söz konusudur burada. Biri yakın talepler bakımından asgari: yani kapitalist çerçeve içinde reformist (programın işçi kısmı); öbürü, gene yakın talepler bakımından âzami: yani feodalizm karşısında devrimci (programın köylü kısmı).

Programın «pratik» kısmı, **genel olarak** «demokratik» programı meydana getirdiğine göre, demokratik programı («asgari programı») karakterize eden şeyin, kapitalizme karşı reformist (asgari), feodalizme karşı devrimci (âzami) bir program olduğunu söyleyebiliriz. Yani, programın «işçi kısmı», burjuvaziye karşı asgari; «köylü kısmı», toprak beylerine karşı âzami talepleri kapsar. «İşçi kısmında, burjuva egemenliğinin yıkılmasıyla ilgili talepler formüle edemeyiz: burjuva egemenliğinin yıkılması, asıl amaç, yakın talepler bakımından işçi kısmında değil, programın ilkeler kısmında belirtilmiştir; ve biz bu amacı, yakın talepler bakımından mücadele ederken, «bir an bile» gözden kaybetmeyeceğiz.

Köylü kısmında ise, toprak beylerinin egemenliğini tamamen yıkacak talepler yer alır. Çünkü toprak beylerinin egemenliğini yıkacak bir toplumsal devrim (yani burjuvazinin, Fransız ihtilâline benzer bir toplumsal devrimi) mevcut burjuva düzeni temeli üzerinde mümkündür. İşçi kısmında, toplumsal reformlar alanında, yani burjuvazinin egemenliğini yitirmeden verebileceği şeyler alanında; köylü kısmında ise, **sosyal-reformistlerden farklı olarak,** köylülüğün devrimci hareketinin zorla alabileceği, toprak beylerinin vermek istemeyeceği şeyler alanında kalınıyor (C. VI., s. 118).

Lenin, ayrıca, yakın talepler bakımından «asgari» saydığı programın «işçi kısmı»nı, «tarımsal programını sosyalist kısmı» olarak da değerlendirmektedir. R.S.D.İ.P.'nin II. Kongresinde, 31 Temmuz (13 Ağustos) 1903 günü yaptığı bir konuşmada, Liber'in, «programın demokratik kısmıyla sosyalist kısmı arasındaki farkı unuttuğunu» söylüyor. Lenine göre, Liber, programın demokratik kısmında sosyalist hiç bir şey bulamadığı için, programı «yoksulluk»la eleştirerek, tarımsal alanda da köklü reformlar istemektedir. «Oysa-

ki, tarımsal programın sosyalist kısmı, başka bir yerde, işçilerle ilgili bölümde bulunmaktadır; ve bu bölüm, tarıma da uygulanır. Demokratik ve sosyalist talepleri, devrimci-sosyalistler gibi birbirine karıştırmamak, onları birbirinden iyice ayırmak gerekir». (C. VI., s. 519).

Bu, (yani yakın talepler bakımından «asgari», «toplumsal reformist» sayılan programın «işçi kısmı»nın, tarımsal program bakımından «sosyalist» sayılması), ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir. Ama, burada söz konusu olan şey, tarım proletaryasının sosyal-demokrat harekete çekilmesidir; programın «işçi kısmı», bu nedenle, «tarımsal programın sosyalist kısmı» sayılmaktadır. Lenin, aynı kongrede, ertesi gün, yani 1 (14) Ağustos 1903'de yaptığı bir başka konuşmada, bunu şöyle açıklıyor:

«Kırda, nitelik bakımından farklı iki amaç izliyoruz: ilk olarak, burjuva ilişkilere gelişme özgürlüğü sağlamak istiyoruz, ikinci olarak da, proletaryanın mücadelesini yürütmek. Hedefimiz, devrimci-sosyalistlerin önyargılarının tersine, köylülere, köylü proletaryanın devrimci proleter görevlerinin nerede başladığını göstermektedir. Bu bakıma, Kostrof arkadaşın itirazları yersizdir. Bize, köylülüğün bizim programımızla yetinmeyeceği, daha ileriye gideceği söyleniyor; ama biz bundan korkmuyoruz, bizim sosyalist programımız var...» (s. 521).

Asgari program, âzami program gibi sözler edilirken, bu «teferruat»ın da akılda tutulması yararlı olur.

Bir de, programın «sosyalist» sayılabilmesi için, köylü kısmında, toprağın mililleştirilmesinden söz edilmesini şart sayanlar var. Oysaki, toprağın millileştirilmesinden söz etmeden sosyalist bir program yapmak mümkün olduğu gibi, toprağın millileştirilmesinden söz edilmesi, bir programa mutlaka sosyalist bir nitelik kazandırmaz.

Çünkü hemen her tedbirin, bir burjuva, bir de proleter anlamı vardır. Lenin, «Rus sosyal-demokrasisinin tarımsal programı»nda, toprağın millileştirilmesi talebi üzerinde duran Nadejdin'e karşı, bu talebin, (ama burjuva anlamda), **otrezki**'lerin geri verilmesini istemekten daha ileri bir talep olduğunu, ve belirli bir devrimci anda, bu isteği reddetmiyeceklerini yazıyordu (s. 139). Nitekim, Lenin, Stokholm Kongresinden (IV. Kongre) önce bu talebi formüle etmiş («İşçi Partisinin Tarımsal Programının Revizyonu», **Eserler**, C. X, s. 167-198) ve Kongrede de savunmuştur. («R.S.D.İ.P. Birleşme Kongresi üzerine Rapor», **Eserler**, C. X., s. 329-401 içinde, Tarım sorunu, s. 341-363).

Ne var ki, Lenine göre, toprağın millileştirilmesi, sosyal demokrat programda, prensip itibariyle sosyalist bir tedbir olarak değil, burjuva bir tedbir olarak doğrudur; çünkü, sosyalist açıdan, yalnız toprağın değil, **bütün** üretim araçlarının millileştirilmesi istenir.

Bu böyle olduğuna göre, işçi sınıfı iktidarı (tabii müttefikleriyle birlikte) ve üretim araçlarının millileştirilmesinden söz eden bir programı, toprağın millileştirilmesinden söz etmiyor gerekçesiyle, sosyalist bir program saymamak, ciddiye alınacak bir tutum değildir. (Lenin'in, «Yoksul köylülere» söylediklerini hatırlayalım. Sosyal-demokratların, orta köylü ile küçük köylünün elinden malını mülkünü almak istedikleri iddiasını şiddetle yalanlayan Lenin : «Sosyal-demokratlar yalnız büyük işletmecilerin malını mülkünü, yalnız başkasının emeği ile geçinenlerin malını mülkünü ellerinden almak isterler. Ücretli emek

kullanmayan küçük işletmecilerin ve orta köylülerin malını mülkünü hiç bir zaman ellerinden almak istemezler» diyordu).

Lenine göre, toprağın, burjuva toplum temeli üzerinde millileştirilmesi, toprak rantının devlete gitmesi anlamına gelir, ve bu tedbir, tarımdaki kapitalist gelişmeyi hızlandırır.

Kısaca formüle etmek gerekirse, toprağın burjuva bir tedbir olarak millileştirilmesi sonucu, toprağın özel mülkiyeti ortadan kalkacak, ama toprak üzerindeki özel işletme (özel teşebbüs) kalacaktır. Ve toprak millileştirildiği zaman, bundan küçük köylü mülklerinin ayrı tutulmaması gerekir. Nihayet, millileştirilen topraklar, emekçi köylülerden çok, kapitalist müteşebbislere kiralanmalıdır; aksi halde gericiliğe düşülmüş olur. (C. VI., s. 141).

Toprakları milileştirme hikâyesinin, program sorunu açısından, bir de bu yönü vardır.

## PROGRAM NASIL YAZILMALI?

Program, Lenine göre, «sosyalist işçi hareketinin üstün bir şekli olan Partinin» (C. IV., s. 265), «elde etmek istediği ve uğrunda döğüştüğü şeyleri kısa, açık ve kesin olarak ifade eden bir bildiri demektir» («Yoksul Köylülere», C. VI., s. 412).

Partimiz için Program Tasarısı»nda, hareketin âcil görevinin, hareketi örgütleme görevi olduğunu belirten Lenin, Şöyle yazıyordu: «Bu adımı atmak için, bir program gerekir. Bu program, bizim belli başlı görevlerimizi formüle etmeli, yakın siyasi görevlerimizi açıklıkla saptamalı, ajitasyon çalışmamızın ekseni olması gereken âcil isteklerimizi belirtmeli, ajitasyon çalışmamıza birlik kazandırmalı, küçük ve tek tek istekler için yürütülen özel ajitasyonu, sosyal-demokrat isteklerin bütünü için yürütülen bir ajitasyon haline dönüştürerek, onu yaymalı ve derinleştirmelidir... Nihayet, Rus kamuoyu, Rus Sosyal-Demokratlarının gerçek görevleri ve eylem usulleri konusunda da iyiden iyiye yanıldığı için, bir program yapma zorunluluğu kendini göstermektedir... İşçi hareketi, eğer Rus toplumunun bütün demokratik unsurlarının başına geçmek istiyorsa, sosyalizm ve siyasi mücadeleyle (demokratik mücadele anlayınız-K. S.) kaynaşarak, bir parti meydana getirmek zorundadır» (C. IV., s. 236). «Güphesiz, genel bir Parti programının hazırlanması, her türlü polemiğin son bulması anlamına gelmez; ama bu program, hareketimizin karakteri, hedefleri ve görevleri üzerindeki temel düşüncelerimizi saptayacaktır» (s. 237).

«Partimiz için Program Tasarısı»nda, hareketin âcil görevinin, hareketi ri ve görevleri üzerindeki temel düşüncelerin saptanması son derece önemlidir. Lenin, daha ilk program tasarısının yorumunda şöyle yazmıştı: Parti, faaliyetiyle, işçilerin sınıf mücadelesine yardımcı olmalıdır. Partinin görevi, işçilerin yardımına koşmak için akla gelmedik çareler tasarlamak değil, onların hareketiyle birleşmek, bu harekete ışık getirmek, işçilere girişmiş bulundukları mücadelede yardımcı olmaktır. (Aynı yazıda, ama bu parçadan az sonra, s. 115'de, Lenin, partinin bu hareketi **yönetici** görevinden de söz ediyor. - K. S.) Partinin görevi işçilerin çıkarlarını savunmak ve işçi hareketinin bütünün çıkarlarını temsil etmektir» (C. II., s. 109).

Parti, mücadele halindeki işçilere nasıl yardım edecek, onların mücade-

lesini nasıl yönetecek? Başlıca üç şekilde: Birincisi, işçi sınıfının bilincini geliştirmeğe çalışarak. İşçi sınıfının bilinci demek, kaderlerini düzeltmek ve kurtuluşlarını gerçekleştirmek için, büyük fabrika ve işyerleriyle birlikte ortaya çıkmış bulunan kapitalistler ve fabrikacılar sınıfına karşı mücadeleden başka bir çarenin olmadığı gerçeğinin, işçiler tarafından anlaşılması demektir. İşçi sınıfının bilinci demek, bütün işçilerin çıkarlarının aynı olduğunun, bütün işçilerin ayrı bir sınıf teşkil ettiklerinin işçiler tarafından anlaşılması demektir. İşçi sınıfının bilinci demek, amaçlarına ulaşmak, için, devlet işleri üzerinde etkili olmaları gerektiğinin işçiler tarafından anlaşılması demektir.

İkincisi, işçilerin örgütlenmesine yardım ederek.

Üçüncüsü, mücadelenin gerçek amacını, emeğin sermaye tarafından sömürülmesi ve bunun kaçınılmaz sonuçlarını, yani programın özetlediği şeyi anlatarak (C. II., s. 109-113).

Lenin, aynı yorum'un başında, 1895 Aralığında kaleme aldığı ilk program tasarısının yapısını şöyle özetliyor. «Program, üç esas kısma bölünüyor. İlk kısım, sonraki iki kısmın dayanacağı ilkeleri açıklıyor. Burada, işçi sınıfının mevcut toplumdaki rolü, fabrikacılara karşı mücadelesinin anlamı ve önemi, ve işçi sınıfının Rus devletindeki siyasi durumu tanımlanıyor. İkinci kısım, Partinin görevlerini ve öbür siyasi eğilimler karşısındaki durumunu açıklıyor... Üçüncü kısım, 3 kesim halinde, partinin siyasi taleplerini kapsıyor: 1) Siyasi düzeydeki genel reformlar; 2) İşçi sınıfının talepleri ve programı; 3) Köylüler yararına talepler» (C. II., s. 95).

Kökenini «Emeğin Kurtuluşu» gurubunun hazırladığı ilk iki tasarı ve Erfurt programından alan bu yapı, bundan böyle Rus **sosyal-demokrasisi adına** hazırlanacak bütün tasarıların genel çerçevesini teşkil edecektir.

Lenin, 1899sonunda kaleme aldığı «Partimiz için Program tasarısı»nda, Rus sosyal-demokrasisini kurmuş bulunan «Emeğin Kurtuluşu» grupu adına 1887'de Plehanof tarafından yazılan «Rus Sosyal-Demokratlarının program tasarısı»ndan («Emeğin Kurtuluşu» grubunun ikinci tasarısı) hareket ederek, Rus sosyal-demokrat işçi Partisi programının yapıcısı unsurlarını, «kendisine göre», şöyle saptıyordu:

1) Rusyanın iktisadi gelişmesinin temel karakteri üzerine bilgi;

2) Kapitalizmin kaçınılmaz sonucu olan sefaletin artışı (daha sonra, 1902'de, Komisyon tasarısını eleştirirken, sefaletin artışından **mutlak** yoksulluğu anlamadığını söyleyecek, ve bu dönem çalışmalarında, özellikle Kautsky'ye dayanarak, Marx'ın yoksullaşma teorisini parlak bir biçimde açıklayacaktır. - K. S.) ve işçilerin hoşnutsuzluğunu üzerine bilgi;

3) Hareketimizin temeli olarak proletaryanın sınıf mücadelesi üzerine bilgi;

4) Sosyal-demokrat işçi hareketinin ana (nihai) amaçları üzerine, bu amaçlara erişme bakımından proletaryanın siyasi iktidarı fethetme (henüz «proletarya diktatoryası» terimini kullanmıyor. - K. S.) özlemi üzerine, hareketin uluslararası karakteri üzerine bilgi;

5) Sınıf mücadelesinin zorunlu siyasi karakteri üzerine bilgi;

6) Halkı köleleştirip ezen ve sömürücüleri koruyan Rus mutlakiyetinin, işçi hareketi karşısındaki esas engel olduğu, ve böylece toplumsal gelişmenin çıkarları açısından da zorunlu bulunan siyasi özgürlüğün fethinin, Parti bakımından ilk siyasi görevi teşkil ettiği olgusu üzerine bilgi;

7) Halkın mutlakiyete karşı mücadele halinde bulunan bütün parti ve tabakalarına partinin göstereceği destek ve hükümetimizin demagojik davranışlarıyla mücadeledeki kararlılığı üzerine bilgi;

8) Başlıca demokratik taleplerin sayılması;

9) İşçi sınıfı yararına istekler;

10) Köylüler yararına istekler ve bu isteklerin genel harakterinin açıklanması» (C. IV., s. 260).

Bu yapıyı belirleyen olgu, Rus sosyal-demokrasisinin özü, esas görevi, programın temelinde yatan esas unsurla, Rus sosyal demokrasisinin yakın görevi arasındaki (ülkenin ve dünyanın somut sosyo-ekonomiko-politik şartlarına sıkı sıkıya bağlı bulunan) farktır. Programın temelinde yatan şey konusunda, Lenin, «Rus sosyal-demokrasisi içinde geriye - dönük bir hareket başlıklı makalesinde şöyle yazar: «**Emeğin kurtuluşu** grubu tarafından 1885'-de (1887'de, - K. S.) yayınlanmış... bulunan program tasarısını açınız... göreceksiniz ki, programın **temelinde**, emeğin sermaye baskısından tam kurtuluşu, bütün üretim araçlarının toplumsallaştırılması, iktidarın işçi sınıfı tarafından alınması («Emeğin Kurtuluşu» grubunun tasarılarında da «proletarya diktatoryası» terimi kullanılmıyordu; ama «komünist devrim»den söz ediliyordu. - K. S.), devrimci bir **işçi** partisinin kurulması yer almaktadır» (C. IV., s. 274). Buna göre, Rus sosyal-demokrasisinin iki temel ilkesi şöyle formüle edilebilir:» 1) Sosyal demokrasinin özü, siyasi iktidarı fethetmek, bütün üretim araçlarını topluma maletmek ve kapitalist ekonomi yerine sosyalist ekonomiyi geçirmek bakımından proletaryanın sınıf mücadelesini örgütlemektir; 2) Rus sosyal-demokrasisinin görevi, otokrasinin devrilmesini, siyasi özgürlüğün elde edilmesini yakın hedef olarak alan devrimci bir Rus işçi partisi örgütlemektir. «Emeğin Kuruluşu» grubunun programında açıklıkla formüle edilmiş bulunan ve **Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Bildirisi**»nde (1898 Minsk Kongresinde yayınlanan bildiri. - K. S.) yer alan bu temel ilkelerden sapan kişi,aslında sosyal-demokrasiden sapmış olur» (s. 293).

Lenin, parti programının, açık, kesin, ve kısa olmasından yanadır. Uzun açıklamalar, program metninde değil, yorum metninde yer almalıdır. Program metnindeki formülasyonlar, muğlâk ve kitabi olmamalıdır. Örneğin Plehanof'un ikinci program tasarısını eleştirirken, bu tasarıdaki: «Kapitalizm, Rusyada git gide egemen üretim biçimi haline geliyor...» cümleciğini ele alarak, bu formülasyonun tamamen yetersiz olduğunu söylemektedir. Lenine göre, kapitalizm çoktan egemen üretim biçimi haline gelmiştir Rusyada; «eğer 60, der, 40'dan daha büyüktür diyorsam, bu 40'ın var olmadığı, ya da ihmal edilebilir bir nicelik olduğu anlamına gelmez». Popülistlere karşı bu konuda en ufak bir vuzuhsuzluğa yer verilmemesi gerekir. «Ve eğer kapitalizm henüz egemen duruma gelmemişse, sosyal-demokrasiye dört elle sarılmakta neden acele ediyoruz?» (C. VI., s. 50).

Ayrıca, Plehanof'un ikinci tasarısında saptadığı dört esas hata, Lenin'in programın nasıl yazılması konusundaki düşüncesini tam bir açıklıkla gösterecek niteliktedir. Lenine göre, Plehanof'un ikinci program tasarısındaki (1902) dört esas hata şudur:

«1) Formülasyonlardan çoğunun, bir kavga partisine değil, bir ders kitabına uygun çok **soyut** bir karakter taşıması;

2) **Rus kapitalizminin özgül niteliği** ya bertaraf edilmiş, ya da üstü ka-

palı geçilmiş,-çok vahim bir hata, çünkü programın Rus kapitalizmine karşı ajitasyon için temel bilgileri vermesi ve bir rehber olması gerekir. Rus kapitalizminin açık bir tanımını yapmalı, ve ona karşı, adını açıkça koyarak, kesin bir savaş açmalıyız.

3) **Proletarya ile küçük üreticiler arasındaki ilişkilerin** feci şekilde eksik ve yanlış düşünülmesi; bu durum, bizi, «eleştiriciler» ve başka birçoklarına karşı savaş yapmakta dayanacak bir temelden yoksun bırakır;

4) Program metninde, sürecin **açıklamasını** verme yolunda sürekli bir eğilim. Ne var ki, bu açıklama verilmemiş, ama program uzamış, tekrarlar çoğalmış, ve program yorumlamaya dönmüştür» (C. VI., s. 52).

Son olarak, bir programı değerlendirirken, kullanılması gereken temel ölçüt (kriter) konusunda Lenin'in ne düşündüğünü görelim. Bu ölçüt, Lenine göre, programın, iktisadi ve toplumsal gelişmenin yönüyle çatışmaya düşmemesidir. Yoksa, programın «gerçekleşme imkânı» değil. Programın «gerçekleşme imkânı», ancak onun reformist kısım ve noktaları için geçerlidir; ama genel olarak devrimci bir parti programının bütünü için asla geçerli değildir. Önemli olan, programın, iktisadi ve toplumsal gelişme gerekleri ve yönüyle çatışmaya düşmemesidir. O zaman, program, kelimenin geniş ve felsefi anlamında, gerçekleşebilir bir programdır («Rus Sosyal-demokrasisinin tarımsal programı», **Eserler**, C. VI., s. 118).

Bu yazıda, Lenin'in «birinci dönem» program çalışmalarında bana önemli gibi görünen bir kaç nokta üzerinde durmağa çalıştım. Önemli gibi görünmesinin nedeni, bunlardan yararlanılabileceğini sanmamdır. Çağımızın en özgün (en orijinal) düşünürü olan Lenin: «Biz Erfurt programını taklit etmek istiyoruz» diyor, ama arkasından ekliyordu: «Taklit etmek, düpedüz kopya çekmek demek değildir».

Önemli olan, tarihin büyük olgularından ders almak, onlardan yararlanılması mümkün sonuçlar çıkartmaktır. Yoksa onları tekrarlamaya çalışmak değil. Zaten tarihin büyük olgularının tekrarının, kaba güldürü biçimine büründüğünü biliyoruz.

A. ARZUMANYAN

# işçi sınıfı ve milli kurtuluş devrimi

Birinci Enternasyonal, ezilen halkların milli kurtuluşunun, devrimci işçi sınıfının kutsal bir görevi olduğunu açıklamış, kurucularının ağzından, "başka bir halkı ezen bir halkın özgür olamayacağını" ilân etmişti. Böylece, proletaryanın sosyalizm için mücadelesi, sömürge ve yarı-sömürgeler halklarının milli kurtuluş hareketine sıkı sıkıya bağlanıyordu.

Bugün, sömürgeler dünyasında büyük değişiklikler olduğunu görüyoruz. Geride kalan yüzyıl içinde, dünya burjuvazisi, sömürge imparatorlukları kurmaya ve bunları ebediyen kaybetmeye "muvaffak oldu".

Birinci Enternasyonal kurulduğu sıralarda, kapitalist devletler henüz dünyayı tamamen paylaşmamışlardı. Dünyada, henüz sömürge haline dönüştürülmemiş çok "boş" toprak vardı. Ama daha o zaman, sermaye hemen bütün yeryüzünü "katetmiş" bulunuyordu. Her tarafta, dünya ekonomisini tek bir ereğe, kapitalist-yeniden-üretim ereğine bağlayarak, tabii ekonomi rejimini parçalıyor, bazı ülkelerin ekonomik kapalılığına son veriyordu.

Kapitalizm, milletlerin iktisadî yaklaşma eğilimini doğurdu, bazı millî ekonomileri dünya ekonomisinin unsurları haline dönüştürdü. Bununla birlikte, dünya ekonomisinin birliği, bütün ülkeler ekonomisini birleştirerek değil; tekellerin kapitalizm-öncesi üretim biçimleri üzerinde egemenlik kurması, dünyanın geniş topraklarının gerilikleri içinde tutulması şeklinde gerçekleşti. Ülkelerin ekonomik birliği, milletlerin özgür muvafakat ve eşitlik temeli üzerinde bir araya gelmelerinden değil, bağımlılıktan, sömürge haline dönüştürülmüş bulunan yabancı ülkelerin fethinden, halkların çoğunluğunun milli bağımsızlıklarından yoksun bırakılmasından doğuyordu.

Tekelcilik-öncesi kapitalist gelişmenin en yüksek noktası, halkları baskı altında tutan dünya sömürgecilik sisteminin başlangıcını gösterir. Dünyanın "birliği", tekellerin ve malî sermayenin boyunduruğuyla pekiştirildi; ve "milletlerarasındaki işbölümü", sınaî ve tarımsal ülkeler, metropoller ve koloniler, sömürgeci soygunu uygulayanlar ve bu soyguna maruz kalanlar arasındaki bölünme haline dönüştü. Emperyalizm, dünyanın geniş bölgelerinin, Asya, Afrika ve lâtin Amerika ülkelerinin ekonomisini bozdu. Tekelci burjuvazi, bu kıtaların feodal gericiliğiyle uluslararası bir ittifak kurdu, eski ilişki-

leri muhafaza etti, üretim güçlerinin gelişmesini yavaşlattı. Birçok halkın nasibi, korkunç bir sefalet, açlık, hastalık ve erken ölüm oldu. Sömürgecilerin "uygarlaştırıcı görevi", işte buydu.

Emperyalizm, koca kıtalar halklarını sömürgeci kölelik altına aldı, koca ülkeleri halklar zindanı haline dönüştürdü. İnsanlık-dışı sömürgeci baskı, çapul ve şiddet sistemi, dünya burjuvazisinin en tiksinç cinayetlerinden biridir.

Emperyalist boyunduruğun evrenselliği, bir avuç emperyalist metropolle, bir çok sömürge ve yarı-sömürge arasında çelişmeler doğurdu. Sömürge dünyası halkları, kendilerini ezen zorbalara karşı şiddetli bir mücadeleye giriştiler, ve silâha sarılarak olsun, başka araçlarla olsun, sömürgeci rejimleri devirdiler. Emperyalizmin tabiatında bulunan uzlaşmaz çelişmenin, metropoller ve sömürgeler arasındaki karşıtlığın üstesinden işte böyle gelindi.

Sömürgeci sistemin çöküşü, ezilen ülkeler halklarının siyasî bağımsızlık kazanışı, 20. yüzyılda, Ekim İhtilâlinin etkisi altında oluşan yeni ve önemli bir devrimdir. Sadece İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya haritası üzerinde 63 genç egemen devlet ortaya çıktı. Çağımızdaki anti-emperyalist milli kurtuluş devriminin ilk sonuçları bunlardır.

Sömürge halklarının atılımı karşısında emperyalizmin güçsüz kalışını nasıl açıklamalı? Ekim İhtilâlinden ve dünyanın ilk proleter devletinin kurulmasından önce, ezilen halklar, sömürgeci sistemi devirmeye güç yetiremiyorlardı. Güçler eşit değildi, ve emperyalizm, halk ayaklanmalarını kan içinde boğuyordu. Emperyalizm şartları içinde, halkların sömürgeci sistemi yıkma başarısı göstermelerini nasıl açıklamalı? Bu ancak şöyle açıklanabilir: Sosyalizm, ezilen halkların kurtuluş çağını açmıştır; ve tıpkı sosyalizmin mücadele eden milli kurtuluş güçlerinin zafer şartlarını hazırlaması gibi, bu güçler de, bugün sosyalizmi pekiştirmektedirler. Sosyalist devrimler ve milli kurtuluş devrimleri, güçlü bir devrimci akım halinde kaynaşmışlardır.

Lenin, içinde ne ezen, ne de ezilen bulunan hakkaniyetli bir yeni toplumsal rejim yararına, yani, netice itibariyle, sosyalizm ve komünizm için, malî sermayenin her şeye kaadir gücüne karşı, insanın insan tarafından her türlü sömürüsüne karşı mücadelenin, kaçınılmaz şekilde, milli ve sömürgeci boyunduruğun kırılmasını içerdiğini öğretiyordu. Bu, milli kurtuluş devrimlerinin, her türlü sömürü ve eşitsizlik ilişkisini ortadan kaldırmaya yönelen büyük dünya devriminin bir unsuru oldukları anlamına gelir.

"... Sosyalist devrim, ne sadece, ne de esas itibariyle her ülkedeki devrimci proletaryanın kendi burjuvazisine karşı bir mücadelesi olacaktır; hayır, sosyalist devrim, emperyalizm tarafından ezilen bütün halkların ve bütün ülkelerin, bütün bağımlı ülkelerin, uluslararası emperyalizme karşı mücadelesi olacaktır (1)".

Lenin, dünya devrimci sürecinin karakter ve özünü, proleter devrimler ve milli kurtuluş devrimlerinin tek bir anti-emperyalist ve anti-kapitalist dalgası şeklinde ortaya koyup, işçi sınıfının, bu kendini kurtararak, aynı zamanda öbür sınıfları da kurtaracak olan tek sınıfın yönetici rolünü daima belirtmiştir. Ve tıpkı bir ülke ölçüsünde, tekelci sermayeye karşı mücadelede, proletaryanın, köylüleri, küçük burjuva yığınlarını, bütün ara tabakaları

peşinden sürüklemesi gibi, dünya ölçüsünde de, uluslararası proletarya, milli kurtuluş ve sosyalizm için emperyalizme karşı mücadelede, sayısız köylü, yarı-proleter ve küçük-burjuva yığınlarının, kapitalist toplumun ilkel ve tarımsal maddeler sağlayıcısı durumunda bulunan ülkeler halklarının ezici bir çoğunluğunun başında yürür.

Çağımızın şu özelliği vardır ki, uluslararası proletarya, dünyanın bir kısmında, kendi öz devletsel örgütüne, dünya sosyalist sistemine sahiptir. Bu durum, onun dünya devrimindeki öncü rolünü büyük ölçüde arttırmış, ve milli kurtuluş devrimlerinin muzaffer yürüyüşüne gözle görülür bir katkıda bulunmuştur. Milli kurtuluş mücadelesi, sosyalist devrimin belirleyici ve yönetici güç olduğu dünya devrimci sürecinin bir unsurunu teşkil etmesi nedeniyle, emperyalizmin yıkılışında güçlü bir etken haline gelmiştir.

Lenin, milli kurtuluş devrimlerinin, dünya devrimci süreci içindeki yerini ve rolünü gösterdikten sonra, bu devrimlerin zaferi için zorunlu somut şartları da tahlil etti. Daha birinci dünya savaşı esnasında, Lenin, milli, anti-emperyalist savaşların başarısının, "ya ezilen ülkelerdeki büyük sayıda insanın çabalarını birleştirmesine (vermiş olduğumuz örnekte, yani Hint ve Çin örneğinde yüzlerce milyon); ya **özellikle** elverişli bir uluslararası konjonktüre (örneğin, emperyalist devletlerin müdahalesinin, güçten düşmeleri, aralarında savaşa tutuşmaları, aralarındaki karşıtlıklar, v.s. sebebiyle felce uğraması); ya da, büyük devletlerden birinin proletaryasının burjuvaziye karşı **aynı zamanda** bir ayaklanmasının işe karışmasına (sıralamamızda sonuncu olan bu rastlantı, aslında en başta gelir, yani proletaryanın zaferi bakımından en arzu edilir ve en elverişli olanıdır) bağlı" (2) bulunduğumuz yazıyordu.

Aynı zamanda, Lenin, sömürgelerin kurtuluşunun, bir dizi devrimler olmaksızın gerçekleşemeyeceğini, ve sosyalizm olmaksızın süreklilik kazanamayacağını da belirtiyordu.

Sosyalist Ekim İhtilâlinin zaferi, sömürge ve bağımlı ülkelerin milli kurtuluşunu hazırlayan kesin bir etken oldu. Ekim ihtilâli doğu halklarını uyandırdı. Milli ve toplumsal kölelikten kurtulmuş Sovyetler Birliği halkları örneği, emperyalizme karşı mücadelelerinde, sömürge ve yarı sömürge halklarını uyardı. Milli kurtuluş mücadeleri yangını durmadan yayılıyordu. Sömürgeler dünyasında, Ekim İhtilâlinin dolaysız etkisi altında kurulmuş komünist partileri ortaya çıktı; ve bu partiler enerjik bir faaliyet gösterdiler. Yığınların kendiliğinden eylemlerinin yerini, siyasî bakımdan örgütlenmiş milli hareketler aldı. Sömürgeci sistemin buhranı başlıyordu. Ama emperyalizm henüz güçlüydü; milli kurtuluş eylemlerini ezebiliyordu.

S.S.C.B.'de sosyalizmin kurulması, ikinci dünya savaşında Sovyetler Birliğinin zaferi, Alman faşizminin ve Japon militarizminin yenilgiye uğraması, emperyalizmin bütün olarak güçten düşmesi, bir çok Avrupa ve Asya ülkesindeki sosyalist devrimler, sömürgeler dünyasındaki milli kurtuluş hareketinin genişlemesi sonucunu verdi. Bu hareket, uluslararası işçi sınıfı ve bunun emperyalist metropollerdeki birlikleri tarafından destekleniyordu. Sömürge sisteminin çöküşü başladı. Dünya sosyalist sisteminin kuruluşu, artan gücü, ve toplumsal evrimin en önemli etkeni haline dönüşümü, sömürge sisteminin kesin yıkılışı dönemini belirler. Milli kurtuluş devrimlerinin zaferi için zorunlu bütün şartlar bir araya gelmiş bulunuyordu.

İlk olarak, dünya sosyalist sistemi, genç egemen devletler için, emperyalizmin saldırgan hareketlerine karşı koruyucu bir kale oldu. Dünya sosyalist sistemi, genç egemen devletlere, dolaysız bir siyasî, iktisadî ve askerî destek sağladı.

İkinci olarak, anti-emperyalist ve anti-kapitalist hareket, bütün kıtalara ve bütün ülkelere, işçi sınıfı, köylüler, yurtsever aydınlar, milli burjuvazi gibi nüfusun en geniş yığınlarına yayıldı.

Üçüncü olarak, emperyalist devletler işçi sınıfının öncü birlikleri, kolonyalist (sömürgeci) siyasete karşı mücadelelerini yoğunlaştırdılar. Komünist partilerin milli kurtuluş hareketi karşısındaki siyaseti, ezilen halkların kurtuluşuna paha biçilmez bir katkı sağladı.

Ve son olarak, sosyalizm ve milli kurtuluş hareketi güçleri, uluslararası ölçüde çok daha sıkı bir şekilde bir araya toplandılar. Yaşadığımız çağın üç büyük devrimci gücünün, yani sosyalizmi ve komünizmi kuran halkların, uluslararası işçi sınıfının, ve milli kurtuluş hareketinin işbirliği, sömürge ve bağımlı ülkeler halklarının emperyalizme karşı muzaffer mücadelesinde güçlü bir silâh oldu.

Emperyalizm, sömürgeci sistemin iflâsını önlemekte, milli kurtuluş hareketini silâhla ya da başka şekilde ezmekte yetersiz kaldı. Bu yöndeki bir çok girişim gürültülü bir başarısızlığa uğradı. Emperyalizmin sömürgeci rejimleri ve kukla hükümetleri tutmak için giriştiği yeni çabalar başarısızlığa mahkûmdur.

Dünyada, büyük küçük, herhangi bir ülkenin, siyasal egemenliğini gerçek bir milli bağımsızlık unsuru haline dönüştürmesini sağlayan yeni bir oluşum meydana geldi. Bir zamanlar, bu ülkeler için sadece bir gelecek vardı: Sömürge ya da bağımlı bir ülke haline dönüşmek. Sosyalizmin, dünya gelişmesinin esas ve belirleyici etkeni durumuna gelmiş bulunduğu günümüzde, yeni bir eğilim ağırlık kazanıyor: Bağımlılıktan bağımsızlığa geçiş. Bütün ülkeler, dünya sosyalizmine dayanarak, milli gelişmelerinin yolunu özgürce açabilirler. Bu nedenle, çağımızda, aslolan, milli kurtuluş hareketiyle dünya sosyalist sisteminin sarsılmaz birliğini sağlamaktır. Bu birlik, emperyalizme karşı zaferin, yani Asya, Afrika, ve Lâtin Amerika ülkelerinin asırlık geriliğini ortadan kaldırmaktan ibaret bulunan tarihi görevin yerine getirilmesinin güvencesidir.

Günümüzde milli kurtuluş hareketinin tek başına, öbür devrimci güçlerin yardımı olmaksızın, emperyalizmin hakkından gelmeğe yetenekli olduğuna inanmak son derece yanlış olur. Dünya devrimci sürecinin üç akımından her birinin önünde, ancak öbür devrimci güçlerle ittifak halinde üstesinden gelebileceği görevler vardır. Sömürgeci rejimi devirmek, ülkesini emperyalizmin izlerinden kurtarmak, emperyalizmi cephe-gerisinden yoksun bırakmak, bütün bunlar, dünya sosyalist sistemi halkları ve emperyalist ülkeler işçi sınıfı tarafından desteklenen milli kurtuluş güçlerine düşen görevlerdir. Kapitalizmi başlıca emperyalist burçlarında alaşağı etme görevi, ülkelerindeki anti-monopolist koalisyonun başında bulunan ve dünya sosyalizmiyle milli kurtuluş hareketleri güçlerinin desteğinden yararlanan işçi sınıfına düşer. İki dünyanın ekonomik yarışmasında kapitalizmi kesin bir yenilgiye uğratma, kendi kudretiyle bütün devrimci güçleri destekleme ve bütün devrimci güçlerle birlikte insanlığı sosyalizmin zaferine götürme görevi de,

dünya sosyalist topluluğu halklarına düşer. Emperyalizmin yıkılmasını, insanlığın kapitalist düzenden ebediyen kurtulmasını, bir nükleer dünya felâketi değil, sadece bugünkü bütün devrimci güçlerin birliği sağlayacaktır.

Milli kurtuluş devriminin bugünkü evresinde, anti-emperyalist mücadelenin güçlü desteği olarak sosyalizm güçlerinin rolü durmadan artıyor. Ezilen halklar, siyasî bağımsızlıklarını bu güçlere dayanarak kazanmışlardır. Siyasî bağımsızlık bir formalite değil, büyük bir devrimci ilerleme, yeni bir hayatın kurulmasına zorunlu bir başlangıçtı. Emperyalistler, milli kurtuluş devrimini bununla sınırlamak, böylece onu durdurmak, önlemek, dahası, genç milli devletlerin siyasî bağımsızlığını hayâl haline dönüştürmek istiyorlardı. Ama halkların mücadelesi siyasî bağımsızlığın kazanılmasıyla yetinemez; çünkü, iktisadî kurtuluş olmadıkça ve emperyalist tekeller "dünya tarımsal ürünler sağlayıcısı"nı sömürmekte devam ettikçe, milli kurtuluş eksik kalacaktır. Lâtin Amerika örneği, şekilden ibaret bir egemenliğin, iktisadî bağımsızlıklarını sağlayamamış ülkelerin tekeller tarafından soyulmasını hiç de engellemediğini parlak bir şekilde gösterir.

Siyasî kurtuluş, çoğunlukla ekonomi-dışı baskıya dayanan devlet iktidarı üzerine emperyalizmin doğrudan-doğruya el-koymasından doğan sömürgeci sömürü biçimlerini ortadan kaldırır. Bunun yanısıra, aşağıdaki nedenlerden ötürü tamamen bertaraf etmemekle beraber, iktisadî sömürü biçimlerine de bir darbe indirir:

Her şeyden önce, mâlî sermaye, az-gelişmiş ülkeler ekonomisinde çok önemli pozisyonları henüz muhafaza eder.

İkinci olarak, kapitalist sistem çerçevesinde, mâlî sermaye, hattâ tam bir siyasi bağımsızlığa sahip devletleri bile kendine bağımlı kılar ve sömürür.

Üçüncü olarak, eski sömürge ülkeler, kapitalist ekonomi içinde kaldıkları sürece, "dünya tüketicisi" tarafından mutlaka sömürülecek olan bir "dünya tarımsal ürünler sağlayıcısı" olmaktan öteye gidemezler, bundan başka hiçbir şey olamazlar. Eski metropol ve eski sömürge ülkelerdeki toplumsal çalışma üretkenliği düzeylerinin birbirinden çok farklı oluşu, bu sömürünün maddî temelini teşkil eder.

Çağımızda milli kurtuluş hareketinin esas yönü, iktisadî bağımsızlık için mücadeledir. Bu mücadele, milli kurtuluş devriminin mantıkî devamıdır ve siyasî bağımsızlığın kazanılmasından sonra yer alır. Bu evrede, kurtulmuş halkların esas düşmanı, siyasî yeni-sömürgeciliğiyle emperyalizm olarak kalır. Ekonomik bağımsızlığı elde etmeksizin, asırlık gerilikten kurtulmak, gerçek bir millî yeniden-doğuş sağlamak imkânsızdır.

Ekonomik bağımsızlık için mücadele, kurtulmuş ülkelerin iktisadî, toplumsal, ideolojik ve siyasî, toplumsal hayatının bütün alanlarını kapsar. Bu mücadele, çeşitli toplumsal sınıf ve tabakaların, ülke içindeki ve ülke dışındaki hayatî çıkarlarını ilgilendirir. Bu mücadelenin başarısı, sınıf güçleri ilişkisine, mücadeleyi yöneten siyasî güçlere, milli egemenliğin kazanılmasından sonra ülkede kurulan siyasî rejime bağlıdır.

İktisadî bağımsızlık mücadelesi, günümüzde anti-emperyalist mücadelenin kesin bir unsuru haline gelmiştir.

Emperyalistler, artık sömürgelere hiç ihtiyaçları olmadığını, ve az-gelişmiş ülkeleri sömürmekle ilgilenmediklerini, çünkü bu ülkelerin, ham mad-

de kaynakları, sürüm piyasaları, sermaye ihracı alanı, savaşlarda topun ağzına sürülecek asker kaynakları, stratejik nitelikte bölgeler olarak önemlerini yitirdiklerini söylerler. Kanıt olarak, doğal ham maddeler yerine sentetik maddelerin geçmesi, emperyalist devletlerin dış ticaretinde az-gelişmiş ülkelerin payının azalması, ve ileri ülkelere yapılan sermaye ihracının rolünün artması eğilimini gösteren istatistikleri öne sürerler.

Bu iddialar gerçeğe uymaz. Her şeyden önce, aralarından bazılarının yerine sentetik maddeler kullanılsa da, doğal ham maddeler önemlerini yitirmemişlerdir. Petrol kokusu, tekelcileri daima sarhoş eder; Asya, Afrika, ve lâtin Amerika'nın maden yatakları tekelcileri daima kendine çeker. Mesele, sadece maden yataklarının toprak-altında eşitsiz bir şekilde dağılması ve emperyalist ülkelerin bir çok halde kendi ülkelerinde bu ham madde kaynaklarından yoksun bulunması meselesi değildir. Her şeyden önce, tekellerin, bir zamanlar başka ülkelerin işletmesi en avantajlı ve kendilerine aşırı-kârlar sağlamaya en elverişli ham madde rezervlerine el koyduklarını, ve bu kaynaklardan ayrılmak bir yana, harıl harıl yeni kazanç kaynakları aradıklarını göz önünde tutmak gerekir. Yapay ham maddeler kullanılmasına geçiş meselesine gelince, tekeller bunlardan doğal ham madde fiyatları üzerinde etkili olmak, nisbî ucuzluklarından kâr sağlamak için yararlanırlar.

İkinci olarak, az-gelişmiş ülkelerin uluslararası ticaretteki nisbî yeri küçülmekle beraber, bunların emperyalist ülkelerle yaptıkları ticaretin mutlak hacmi büyür: bu durum, tekellerin, bu ülkelerle yapılan ticaretten daha çok kâr elde etmelerini sağlar. Sürüm meselelerini iç piyasada çözümlemekte yeteneksiz bulunan tekelci kapitalizm, dış piyasalara yayılmak ister. Emperyalist devletler, iç iktisadî çelişmelerini, öbür ülkeler, ve en başta az-gelişmiş ülkeler zararına çözümlemeye çalışırlar ve çalışacaklardır.

Üçüncü olarak, sermaye, tabiatı gereği, milli sınırları parçalar; ve emperyalist ülkeler arasında, bugünkü iktisadî yükselişle bağlılık halinde güçlenen karşılıklı sermaye ihracı, gelecekteki kazanç oyunları bakımından sermayelerinin ihraç imkânlarını arttırmak için, kapitalizmin gelişme halinde bulunan ülkelerdeki siyasî pozisyonlarının istikrarı meselesini çıkartır ortaya. Eski sömürgelerle eski metropoller arasında, iş-gücü, toprak, v.s. fiyatları konusunda muazzam bir fark varoldukça, tekeller, sermaye yatırım alanları ve ucuz iş-gücü kaynakları olarak, ister istemez bu ülkeleri kendilerine bağlamaya girişeceklerdir.

Dördüncü olarak, bu ülkelerden sağlayacakları ekonomik çıkar dışında, emperyalist devletler, askerî üslerini muhafaza etmek ya da askerî üsler kurmak, atomik poligonlar olarak yararlanmak, aralarından bazılarını dünyanın çeşitli bölgelerindeki nüfuzlarının dayanak noktası, dünya sosyalist topluluğuna karşı yıkma ve saldırı girişimleri için hareket üssü haline dönüştürmek amacıyla, bu ülkelerle askerî ve stratejik bakımdan ilgilenirler. Bu nedenle, çağdaş emperyalizmin yeni sömürgeci akımının esas yönü, gelişme halinde bulunan devletlerde kapitalizmi muhafaza etme, ve bu devletleri dünya kapitalist ekonomisinin yörüngesinde tutma eğilimidir. Bu nedenle, emperyalizm, günümüzde, silâh zoruyla da olsa, bu eğilimi zorla kabul ettirmekte tereddüt etmez. Bundan ötürü, iktisadî bağımsızlık mücadelesi, kapitalizme karşı bir mücadele haline gelmiştir.

Gelişme halinde bulunan ülkeler, iktisadî bağımsızlığa ulaşmak için, ül-

ke içinde bir dizi ciddî tedbir almak zorundadırlar. Bu tedbirler şunlardır: Yabancı tekeller mülkiyetinin millîleştirilmesi; millîleştirilmiş sektörün âzamî derecede genişletilmesi; bütün kaynakların ve bütün güçlerin milli ekonominin hızlı bir gelişmesi için harekete getirilmesini sağlayan bir plânlamanın geliştirilmesi; sömürgeci yapıların yıkılmasını, emperyalist güçlere bağımlılıktan kurtulmayı, ve tekellerin diktasına kafa tutmayı sağlayan bir sanayileşme; köylüyü toprak sahipleri ve tefeciler boyunduruğundan kurtarmayı, hayat seviyesini yükseltmeyi, sanayi için bir iç piyasa yaratmayı gözeten bir tarım reformu.

Demokratik program, demokratik devrim çerçevesini aşmaz. Bu programı meydana getiren bütün bu tedbirlerden hiç biri sosyalist bir karakter taşımaz; çünkü bu programın görevi, sömürgeci egemenliğin mirasını tasfiye etmektir. Emperyalizme karşı mücadele eden millî burjuvazi de bu programın gerçekleştirilmesine katılır. Ama millî burjuvazi, iktisadî geriliğin bertaraf edilmesi meselesini koymak ve çözümlemekte yeteneksizdir.

Az-gelişmiş ülkeler bujuvazisi, anti-emperyalist ve anti-feodal devrimi mantıkî sonucuna götüremez. Demokratik program burjuvazi hegemonyası altında gerçekleştirilemez, çünkü bu programda öngörülen dönüşümler, bütün halinde, kapitalizmin dar çerçevesini aşarlar. Bugünkü evresinde, millî kurtuluş devrimi, burjuva demokratik devrimden çok daha derin ve çok daha geniştir.

Kurtulmuş ülkelerin deneyi çürütülmez bir biçimde gösterir ki, kapitalist gelişme yolunda iktisadî bağımsızlığa ulaşmak ve asırlık geriliği tasfiye etmek mümkün değildir.

Önce, kapitalizm yolundaki gelişme, kurtulmuş ülkeleri kapitalist iş bölümü sistemi içinde tutmaktan başka bir şey yapmayacaktır; bunun sonucu, dünya ölçüsünde, bu ülkeler, emperyalist devletlerin ilkel ve tarımsal maddeler sağlayıcıları pozisyonunda kalacaklardır.

İkinci olarak, kapitalizm, gelişme yolunda bulunan ülkelerin sömürgeci iktisadî yapılarındaki derin yeniden-örgütlenmeyi gerçekleştiremez. Bu ülkelerdeki millî sermaye güçsüzdür; gerçek bir sanayileşmeyi ve tarımın kalkınmasını sağlayacak durumda değildir. Kapitalist metodlar, yeterli ölçüde mâlî araç birikimine, ve bu araçların, milli kurtuluşun büyük görevlerinin çözümünde kullanılmasına uygun değildir. Sonuç olarak, kapitalizm, geri ülkelerin iktisadî gelişme düzeyini, ileri sanayici devletlerin iktisadî gelişme düzeyinden ayıran uçurumu doldurmak için yeteri kadar yüksek iktisadî büyüme tempoları sağlamakta yeteneksizdir.

Üçüncü olarak, kapitalizm, çalışan sınıfların, özellikle köylülerin yıkımına bağlı uzun ve zahmetli bir yoldur. Kapitalist ilişkilerin yeniden-üretimi, iktisadî bakımdan geri ülkelerin nüfusunun ezici bir çoğunluğu için, sefaletin, sömürünün ve ıstırapların, git gide daha geniş bir yeniden-üretimidir. Ayrıca, bu ülkelerde, kapitalizm, ortaçağ kalıntıları ve öbür günü geçmiş toplumsal ve iktisadî ilişkilere sıkı sıkıya bağlı en tiksinç biçimler altında gelişir.

Dördüncü olarak, deney gösterir ki, millî yeniden-kuruluş alanında en büyük başarılar, yığınların yapıcı bir faaliyete, toplumsal, iktisadî ve siyasî meselelerin çözümüne katıldıkları, ve toplumsal hayatın demokratlaştırılması tedbirlerinin alındığı kurtulmuş ülkeler tarafından elde edilmiştir. Kapi-

lizm sadece böylesine köklü girişimleri başarmakta yeteneksiz olmakla kalmaz, ayrıca yığınların girişkenliğini frenler, millî yeniden-doğuş görevlerini yerine getirmek için onların çabalarını harekete getirmekten korkar.

Böylece, hayat gösterir ki, iktisadî bakımdan geri ülkelerin hayatî nitelikteki millî görevlerinin çözümü konusunda, kapitalizm güçsüzlüğünü kanıtlamıştır. Kapitalizm, bu ülkelere ışıklı geleceğin yolunu gösteremez, ve zaten kendi de, tarihî bakımdan, parlak bir geleceğe sahip değildir.

Bu ülkelerin, kapitalist-olmayan, sosyalist yolda gelişmeleri için nesnel bir olanak var mı? Tabii ekonominin ve küçük meta üretiminin hüküm sürdüğü ülkelerde sosyalist bir gelişme yolu arama, hayâli bir şey değil mi? Küçük meta üretiminin her saat, her dakika kapitalizmi doğurduğu çok iyi bilinir.

Bundan, millî kurtuluş devriminin, sadece alanı kapitalizm için hazırlamakla görevli olduğu, ve ancak burjuva demokratik devrim çerçevesi içinde kalabileceği sonucu çıkmaz mı?

Eğer soyut ve teorik bir biçimde, somut tarihi şartlar hesaba katılmaksızın düşünülürse, küçük meta üretiminin kapitalizmi doğurduğu doğrudur. Ama Marx'a, proleter devrim ileri Batı ülkelerinde zafer kazandığı takdirde, Rus ortak-topluluğu için kapitalist-olmayan bir gelişme yolu imkânını kabul ettiren şey, somut bir tarihi tahlil olmuştur (3). Çağımızda, dünya sosyalist sisteminin kuruluşu, millî kurtuluş devriminin gelişme perspektiflerine yeni bir biçimde yanaşmamızı sağlıyor ve bunu bizim için bir görev yapıyor.

Bu durumda, kurtulmuş genç devletlerin gelişme perspektifleri nedir?

Bu soruya cevap vermek için, bugün sömürgeci bağımlılıktan kurtulmuş bulunan ülkelerde oluşan iç süreçlerin ciddi bir tahlili yapılmalıdır. Bununla birlikte, bu süreçler tek başlarına incelenemez: bu süreçleri, dünya ölçüsünde kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı toplumununun evrimine sıkı sıkıya bağlamak gerekir. Her ülkenin şartları ve gelişme yolları ne kadar çeşitli olursa olsun, iki sistemin mücadelesi tarafından şartlandırılmış bazı genel kanunlar vardır. Hattâ emperyalizmin oluşma halinde bulunduğu dönemde bile, sosyalist devrimi sadece belirli bir ülkenin iç gelişmesi sonucu olarak düşünmek yetersizdi. Devrimi, emperyalizmin dünya sistemindeki çelişmelerinin bir sonucu olarak düşünmek gerekirdi. Bugünkü şartlar içinde, milli kurtuluş devrimlerini ve bu devrimlerin perspektiflerini sadece şu ya da bu ülkenin iç gelişmesi açısından incelemek haydi haydi yetersiz kalır. Bu devrimleri, sosyalizm ve emperyalizm arasında dünya ölçüsündeki mücadele şartlarına sıkı sıkıya bağlamak gerekir.

Lenin, Ekim İhtilâlinden sonra, halklar arasındaki, dünya devletler sistemi içindeki ilişkilerin, sovyetik hareket ve başında Rusya'nın bulunduğu sovyetik devletlere karşı, bir avuç emperyalist devletin mücadelesi tarafından belirlendiğini söylüyordu. Lenin, böyle söylemekle, sosyalizmin, toplumsal evrimin belirleyici gücü haline geldiğini anlatmak istiyordu. Hattâ dünyanın en uzak noktası da sözkonusu olsa, eğer millî mesele ya da sömürgeler meselesi doğru bir biçimde konmak isteniyorsa, bu etkenleri hesaba katmanın zorunlu bulunduğunu belirtiyordu. Ancak böylesine bir tutum, ileri ülkelerde olduğu kadar, iktisadî bakımdan geri ülkelerde de, komünist partilerin doğru bir siyaset, doğru bir taktik, ve doğru bir strateji hazırla-

malarını mümkün kılar. Ancak bu görüş açısından hareketle, dünya milli kurtuluş devriminin yeni yönleri açıkça görülebilir.

Eğer bir zamanlar, kapitalizm dünyada tek başına egemenlik sürerken, bağımsızlığın devrimci yoldan kazanılması, milli baskıyı reddetmek, ve en iyi durumda, sömürge ve feodal toplumdan kapitalist topluma geçiş için uygun şartları yaratmak zorunda idiyse, bugün artık bu kadarı yetmez. Sosyalizmin kapitalizm üzerinde dünya çapında üstünlük sağladığı çağımızda, anti-emperyalist ve anti-feodal milli devrim, burjuva demokratik devrimin meselelerini çözmekle beraber, orada durmaz. Halk yığınları, uyanarak, örgütlenerek, ve siyasal alana inerek, bu devrimin derin bir toplumsal devrim haline dönüşümünü sağlarlar.

Milli kurtuluş devrimleri, kendini yeni bir durum içinde gösteren yeni devrimlerdir. Bu devrimler, karakter ve özellikleri, hareket ettirici güçler ve görevleri bakımından, alelâde burjuva demokratik devrimlerden ayrılan demokratik tipte devrimlerdir. Esas özellikleri, sömürge ve yarı-sömürgeler ezilen halklarının anti-emperyalist ve anti-feodal milli kurtuluş devrimleri olarak ortaya çıkmak ve gelişmektir. Bu devrimleri, asırlık geriliğe bir son vermek nesnel zorunluluğu doğurur. Başlangıçta kurtuluşçu, anti-emperyalist bir karaktere sahip bulunan devrim, giderek, eşyanın mantığı, sonucu, genel olarak kapitalizme karşı yönelmiş bir devrim haline gelir.

Her ne kadar çağımızın milli kurtuluş devrimleri, toplumun sosyalist dönüşümünü birinci görev olarak koymazlarsa da, sınıf muhtevasının ve toplumsal yöneliminin gücü, burjuvazinin isteklerini yerine getirmekle tükenmez. Hattâ iktidara da geçse, milli burjuvazi, devrimi kapitalizm çerçevesinde tutmakta yeteneksiz kalır. Büyük önem taşıyan genel demokratik görevlerin gerçekleştirilmesi, ister istemez kapitalizmle çatışır. Bu şekilde, kapitalist ilişkilere bir yol açmaya yönelmeleri şöyle dursun, bu devrimler, ancak feodalite ve kapitalizme karşı mücadele içinde gelişebilir, derinleşebilir, ve ilerleyebilirler. Lenin'in önceden görüp söylediği gibi, "dünya devriminin yaklaşan kesin çatışmaları esnasında, dünya nüfus çoğunluğunun başlangıçta milli kurtuluşa yönelmiş bulunan hareketi, kapitalizme ve emperyalizme karşı dönecektir" (4). İşte, milli, halkçı, demokratik devrimden, sosyalist devrime geçiş teorisidir bu. Bugün milli baskıdan kurtulmuş ve köklü toplumsal dönüşümler evresine geçen bir çok ülkede kendini gösteren süreçlerin derin anlamı işte bu geçiş içinde bulunur. Deney gösterir ki, hattâ, milli bağımsızlığın silâh yoluyla kazanılmış bulunduğu ülkelerde bile, bu geçiş gergin bir sınıflar mücadelesi ortamında oluşur, ama mutlaka bir iç savaş ya da silâhlı ayaklanma yoluna dökülmez.

Milli kurtuluş devrimleri, toplumsal ve iktisadî gelişmenin çeşitli aşamalarında bulunan ülkelerde yapılırlar. Bunlardan bazıları gelişmiş bir sanayie sahiptir, sınıflar arasındaki farklılaşma yüksek bir düzeye erişmiştir; bazılarında, sanayi ancak başlangıç halindedir, işçi sınıfı hatırı sayılır bir güç taşımaz. Nihayet, sınıf farklılıklarının ancak tohum halinde bulunduğu ülkeler vardır. Bütün bu farklılıklar, çeşitli ülkelerdeki milli kurtuluş devrimlerinin karakteri üzerine damgalarını basarlar. Ama gene de, bütün bu ülkelerin sosyalizme geçişlerini engelleyemezler.

Milli kurtuluş devriminden sosyalist devrime geçiş, çeşitli biçimlere bürünür. Küba ve Cezayir gibi bazı ülkelerde, halk yığınlarının faaliyeti, ke-

sin rolleri, kendini doğrudan doğruya ve dolaysız şekilde gösterir, devrim aşağıdan başlar. Ama, hattâ devrimi ileri götürmek için yığınların devrimci hamlesinin ilk evrede yeteri kadar güçlü olmadığı ve dönüşümlerin yukarıdan gerçekleştirildiği ülkelerde bile, bu dönüşümlerin yapılabilmesi için siyasî iktidarın gene de yığınlara dayanması gerekir.

Milli kurtuluş devrimi, hızından yitirmemek için, anti-feodal, anti-emperyalist devrimi sonuna kadar götürmelidir. İşte o zaman, milli burjuvazinin devrimi sonuna kadar götürmekteki yeteneksizliği açıkça ortaya çıkar.

Milli burjuvazi, yabancı tekellerle olan çelişmelerini, onlara karşı asla kararlı bir şekilde mücadele ederek değil, sadece işbirliği şekil ve şartlarını düzelterek, uzlaşmalar yoluyla düzenlemeye yatkındır. Yabancı sermayeyi bertaraf etmekten çok, onun eşit haklara sahip ortağı durumuna gelmek ister. Milli burjuvazinin, genel kural olarak, emperyalist tekeller mülkiyetinin millileştirilmesi gibi köklü eylemlerin ilk başlatıcısı olmaması, karakteristik bir olgudur.

Kapitalizmin şafağında, kapitalizmin yükselme çağında, sanayileşme, burjuvazinin baş kaygısıydı. Bugün, artık bu görevi yerine getiremez. Yerel burjuvazinin yeni yeni ortaya çıktığı ve henüz güçsüz olduğu yerde, özel sermaye modern bir sanayiin kurulmasını üstlenecek durumda değildir. Kaldı ki, burjuvazi, iktisadî bakımdan yeteri kadar güçlendiği yerde bile, halkın bütününü ilgilendiren hedef ve görevler şöyle dursun, kendi sınıf çıkarlarının tam bir kavrayışına yükselemez. Milli burjuvazi, başlangıçta fazla verimli olmayan ekonomik alanlara sermaye yatırmayacak kadar bencildir; havadan para kazanmayı, arsa, han-hamam satın almayı, yabancı şirketlerin hisse senetlerine sahip olmayı, lüks maddeler ithal etmeyi yeğ tutar.

Tarihi deneyle mücehhez burjuvazi, tutarlı dönüşümlerin, kaçınılmaz şekilde, halk yığınlarının hareketlenmesi ve sol güçlerin büyümesiyle birlikte gerçekleşeceğini, bununsa, netice itibariyle, anti-kapitalist eğilimleri arttırma sonucu vereceğini bilir.

Milli burjuvazinin, toprak meselesini, az-gelişmiş ülkelerin önündeki bu 1 numaralı meseleyi çözmekte yeteneksiz olduğu ortaya çıkmıştır. Oysaki, bu meseleyi çözmeden önce, milli kurtuluş devrimini daha yüksek bir aşamaya götürmek imkânsızdır. Gerçekten, köylüler, bu ülkelerde, devrimci güçlerin dayandığı esas yığını meydana getirirler. Köylülerin isteklerinin karşılanması, devrimin gelişme ve derinleşmesinin şartıdır.

Ama burjuvazi bu yönde hiçbir şey yapmaz. Yaptığı tarım reformları, ne köylülerin ıstırap çektiği toprak kıtlığına çare olur, ne de yarı-feodal sömürüyü ortadan kaldırır. Toprakların daima toprak sahipleri elinde kalan büyük kısmı, köylülerin kapitalizm-öncesi sömürü şekilerine temel hizmeti görmekte devam eder.

Hattâ reformların uygulanmasından sonra bile, köylülerin çoğunluğu ya hiç topraksızdır, ya da ihtiyaçlarını karşılama bakımından çok az toprağa sahiptir. Böylece, Suriye'de köylülerin sadece %10-15; Irak'ta %15-20; Venezüelâ'da % 10-15; Bolivya'da % 10-12 kadarına toprak verilmiştir.

Köylülerin çoğu durumda verilen toprağa karşılık hayli yüksek bir bedel ödemeleri gerektiğinden toprağın yeni dağılımından yararlananlar genellikle köylülerin hâli vakti yerinde tabakalarıdır. Çünkü geniş köylü yığınla-

rının istenen fiyatı ödeyecek parası yoktur. Zengin köylüler, çoğunlukla sadece büyük toprak sahipleri zararına değil, ayrıca az topraklı ya da hiç topraksız köylüler zararına, bu işten kazançlı çıkarlar. Bu durum, yönetici sınıfların köylüleri bölme, ve zengin köylüleri kendi müttefikleri hâline getirerek köysel bölgelerdeki toplumsal desteklerini genişletme özlemlerinin sonucudur.

Büyük emekçi köylü yığınlarına gelince, onlar gene eskisi gibi toprak sahiplerinin toprağında çalışmağa ve onlara, hattâ yürürlükteki kanunlara göre, çoğunlukla ürünün yarısına, bazan daha da çoğuna çıkan yüksek bir kira ödemeğe mecbur olduklarını görürler.

Bununla birlikte, milli burjuvazi yönetimi altında uygulanan tarım reformları, köylülerin yarı-feodal sömürüsünü, ve dolayısıyla toprak sahiplerinin gelirlerini belirli bir ölçüde kısıtlar. Gerek bu durum, gerekse kapitalizmin bu ülkelerdeki gelişmesinde görülen genel hızlanma nedeniyle, toprak sahipleri çoğunlukla topraklarını ücretli işgücü ve tarımsal makinalar aracıyla kendileri işlemek yolunu tutarlar. Bunun sonucu, çiftçi-köylüler, üzerinde çalıştıkları toprak parçalarından kovulur, ve bu köysel emekçiler arasındaki toprak kıtlığı artar. Olğular gösterir ki, bazı ülkelerde (Hindistan, Pakistan, v.s), reform yılları esnasında, toprak sahibi edilen köylüler sayısında belirli bir artış görülmesine rağmen, emekçi köylüler tarafından sahip olunan toprakların toplam yüzölçümü, büyümek şöyle dursun, sözü geçen kovulmalar nedeniyle, küçülmüştür. Bu ülkeler hükümetleri tarafından tarımsal kooparatifleri teşvik etmek ve kırsal bölgeleri geliştirmek için alınan gülünç tedbirler ("toplum kalkınması" adı verilen program), köylüleri sefalet ve yıkımdan kurtaramaz.

Şüphesiz, şu ya da bu feodal kalıntının burjuva metotlarıyla bertaraf edilmesi, tarımsal üretim güçlerinin belirli bir ölçüde artmasına katkıda bulunur. Ama bu kadarı, gelişme yolunda bulunan ülkelerdeki tarımsal meselenin özünü teşkil eden meselelerin tümünü çözmez, ve çözmekte de yeteneksizdir.

Tarımdaki üretim güçlerinin son derece düşük gelişme düzeyi durumu büsbütün vahimleştirir. Asya, Afrika ve lâtin Amerika ülkelerinin çoğunda, tarımsal üretim nüfus artışının gerisinde kalır, ve bugün (kişi başına hesapla) savaş öncesinden daha düşük bir düzeyde bulunur.

Köylerde muazzam bir nüfus fazlalığı, kısa vadede sanayi tarafından özümlenemiyecek milyonlarca "fazla" işçi vardır. Bu nedenle, halklar, tarımdaki faal nüfus istihdamında güçlü bir artış sağlayacak bir çözüm bulmak meselesiyle karşı karşıya bulunmaktadırlar.

İktidarın burjuvazi ve toprak sahiplerine ait bulunduğu kurtulmuş ülkelerdeki yönetici sınıfların köylüler yararına derin dönüşümler yapmağı reddetmeleri, bu ülkelerin iktisadî, toplumsal, ve siyasî' gelişmeleri üzerinde olumsuz etkiler yapar. Toprak mülkiyetinin muhafazası, siyasî' gericiliğin en derin köklerinin muhafazası anlamına gelir. Anti-komünizm hizmetinde, ve milli kurtuluş devriminin ilk evresi esnasında halklar tarafından elde edilmiş demokratik kazançlara karşı amansız bir mücadele halinde bulunan en gerici, şoven ve emperyalizmden yana olan tüm hareket ve partiler, toprak sahiplerinin desteğinden yararlanırlar.

İktidarın milli burjuvaziye ve öbür sömürücü tabakalara geçtiği ülke-

kelerde, bağımsızlığın kazanılmasından bu yana, toprak üzerinde çalışmanın genel şartlarında pek bir düzelme olmamıştır.

Şu son yıllarda, birçok kurtulmuş ülkede, köylüler, artan bir çoğunlukla, sadece feodal boyunduruk kalıntılarına karşı değil, mâlî siyaset, fiyat politikası, ve girişkenliğin milli burjuvaziye ait olduğu öbür tedbirlere karşı da başkaldırmaktadırlar.

Devrimin bu ülkelerdeki gelişmesi köylülere açıkça gösterir ki, burjuva hükümetler onlara ne toprak getireceklerdir, ne de sömürüden tam bir kurtuluş. Köylü yığınları içinde, milli burjuvazinin siyaseti karşısında duyulan hoşnutsuzluk artmaktadır. Köylülerin ilerici temsilcileri, kapitalizme karşı düşmanlıklarını gitgide daha kararlı bir şekilde ortaya koymakta, iktisadî ve toplumsal gelişmenin yeni yollarını aramakta, sosyalist fikirlere doğru bir yaklaşma göstermektedirler.

Yani burjuvazi, yeni evrede, anti-emperyalist mücadeleyi yönetmekte, köklü iktisadî ve toplumsal dönüşümler yapmakta, toplumun sömürge yapısını yıkmakta yeteneksiz olduğunu ortaya koymuştur. Halk yığınlarının hayat yükünü hafifletmek, isyan ettirici sefalete son vermek için ciddî hiçbir işe girişmemiştir. Bütün bunlar, halk arasında büyük bir düş kırıklığına sebep olmuş, genel milli görevlerin çözümünde kapitalist metodlara karşı halkın güvenini sarsmış, toplumsal rejim olarak kapitalizmi itibardan düşürmüştür. Bütün bunlar en inandırıcı bir biçimde göstermiştir ki, kapitalist gelişmedeki anarşi, ekonominin yeniden örgütlenmesi ve gelişmesi, ve halk yığınlarının sefaletinin tasfiyesi için zorunlu kaynakların birikimini imkânsız kılar. Devlet müdahalesi olmaksızın ilerlemenin mümkün olmadığı anlaşılmış ve bu durum, bazı ülkelerdeki milli liderleri, sosyalizmi bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak kabul etmeğe hazırlamıştır.

Lenin, devrim esnasında, az çok mülk sahibi bütün sınıfların, bizzat mücadelenin mantığı tarafından, iktidardan uzaklaştırılacaklarını, ve iktidarın tedricen, başlarında işçi sınıfı bulunan emekçilere geçeceğini söylüyordu.

Sömürgeci egemenlikten kurtulmuş bulunan birçok ülkede, anti-emperyalist, anti-feodal ve demokratik devrimin bu şekilde geliştiğini görüyoruz. Ve hattâ proletaryanın şu ya da bu nedenle yönetici rolü henüz oynayamadığı ülkelerde, emekçiler iktidarı fikrî yaygınlık kazanıyor: geniş halk yığınları çıkarlarının temsilcileri olan devrimci demokratik yönetim, bu eğilimin tercümanı oluyor.

Büyük halk yığınlarının köklü bir toplumsal dönüşümler programı etrafında toplanması, emperyalist saldırı güçlerinin genç devletlere yönelttiği dolaysız saldırı tehdidi tarafından hızlandırılmıştır. Küba'da, yığınlar, Amerikan emperyalizminin halk devrimini boğma girişimini defetmek için birleşmişlerdir. Cezayirde, Fransız sömürgecilerini kovmuş bulunan devrimci halk, ekonomiyi ve bütün devlet hayatını bozmayı gözeten emperyalist komployu boşa çıkarmıştır (5). Birmanya ve başka birçok ülke, emperyalizm tarafından sabotaj ve iktisadî baskı konusu olmuşlardır. Bu türlü girişimlerin tek sonucu, siyasî yönetimin sola doğru kaymağa, yani milli bağımsızlığın savunulmasına, emperyalizmin ülke içindeki toplumsal dayanaklarının bertaraf edilmesine yönelmesi olmuştur.

Dünya sosyalizminin verdiği örnek ve yaptığı etki; Sovyetler Birliği tarafından Küba ve Mısıra gerek iktisadî abluka döneminde, gerekse silâhlı

saldırı esnasında sağlanan kesin destek; Cezayir halkına, sömürgecilere karşı mücadelesinde yapılan Sovyet yardımı; bütün bunlar dünya sosyalizminin halk yığınları arasındaki itibarını daha da arttırmıştır. Halk yığınları, sosyalizmin yeni bir özgürlük ve adalet toplumunun kuruluşuna, maddî ve kültürel ilerlemeye eşit olduğunu anlamaya başlamışlardır.

Birçok ülkedeki devrimci demokrat yöneticiler, köklü anti-kapitalist ve sosyalist pozisyonları işte bu şartlar içinde kabul etmişlerdir. Bu yöneticiler arasında en ilerici olanlar, sosyalist ideolojiye bağlanmaya gitgide daha çok eğilim gösteriyorlar. Kapitalizmden kopuşları, önceden düşünülmüş doktrinal bir tercih sonucu olmamış, bizzat devrimin gidişi tarafından zorlanmıştır. Emperyalizm ve iç gericiliğe karşı mücadelenin mantığı, devrimci demokrat yöneticileri daima daha sola, daima daha köklü dönüşümlere doğru itmiştir. Hayat onlara öğretmiştir ki, gerçek milli bağımsızlık, toplumun sömürge yapısının yıkılması, halk yığınlarının refahı, ancak ülke içinde emekçilere ve kesin dış destek unsuru olarak da sosyalist ülkelere dayanarak gerçekleştirilebilir.

Bazı yöneticiler, mücadele esnasında gerilemiş, ve emperyalizm ile birleşerek karşı- devrim saflarına geçmişlerdir. Ama bu yöneticilerin halka sıkı sıkıya bağlı bulunan devrimci kanadı, küçük-burjuva sosyalizminden, ütopyacı sosyalizmden, Lenin'in dediği gibi, çeşitli "geçici" sosyalizm biçimlerinden geçerek, en sonunda, proleter ideolojisine, bilimsel sosyalizme ulaşır. Toplumsal gelişmenin mantığı, küçük-burjuva aydınların namuslu siyasî yöneticilerini, işçi sınıfının kesin rolünün tam bir kavrayışına, ve işçi sınıfı ideolojisinin benimsenmesine götürür.

Devrimci-demokrat yöneticilerden, sadece bütün marksist tezleri kabul etmedikleri ve marksist-leninist olmadıkları için uzak durmak istemek ve onlardan kuşkulanmak büyük bir hatâ olur. Marksist-leninistler inanırlar ki, hayat devrimci demokratları marksizm-leninizm pozisyonlarına götürecektir, ve marksist-leninistlerin görevi onlara yardımcı olmaktır.

Devrimci-demokratlar, aslında iktidarı almak için yeteri kadar güçlü, örgütlü ve etkili olsaydı, proleter öncünün gerçekleştireceği tarihi amacı, orijinal biçimler altında, gerçekleştirmeğe girişmişlerdir. Emperyalizmin bütün siyasî egemenlik kalıntılarını tasfiye ederler, yabancı işletmeleri millileştirmeğe başlarlar, ve dış siyaset alanında sömürgeciliğe karşı mücadele eder, bütün mazlum halkları destekler, emperyalist askerî anlaşmaları reddeder, barış için mücadeleye aktif bir şekilde katılır, ve sosyalist ülkelerle dostça ve sıkı ilişkiler kurarlar. Eski devletin, yeni meselelerin çözümüne artık uygun olmadığı inancına varan devrimci-demokratlar, eski devlet makinasını yıkmağa girişir, tabandaki insanları yüksek görevlere getirirler. Aslında bu, bir millî demokrasi devleti programından başka bir şey değildir.

Mili kurtuluş devriminin gidişi ve perspektifleri, ancak, genç egemen devletler içinde oluşan sınıflar mücadelesinin marksist-leninist bir tahliline dayanarak doğru bir şekilde değerlendirilebilir. Ve biz bugün devrimci-demokratların şu anda oynadıkları yeni rolden söz edebiliyorsak, bizim için apaçık bir şeydir ki, bu durum sınıflar mücadelesinin şiddetlenmesi sonucudur; yani sömürgeciliğe kesinlikle karşı çıkan, milli kurtuluş devriminin sonuna kadar götürülmesini, kapitalist-olmayan, sosyalist bir gelişme yoluna geçilmesini isteyen yığınların devrimci hamlesi sonucudur. Bizler, biz marksist-leninistler,

milli kurtuluş mücadelesinin bütün başarılarını, dünya sosyalizminin, uluslararası sosyalist hareket güçlerinin zaferlerine bağlarız.

Marksist-leninistler, milli kurtuluş devriminin bütün evrelerinde, emperyalizme karşı, ülkelerinin siyasî ve iktisadî kurtuluşu, toplumsal canlanışı, halkların özgürlüğü için savaşanların ilk saflarında bulunmuşlardır. Marksist-leninistler, her yerde halk yığınları çıkarlarının gerçek sözcüleri, milli kurtuluşun eğilmez mücahitleri olduklarını göstermişlerdir. Hattâ, somut şartlar nedeniyle, mücadeleyi yönetemedikleri ve milli kurtuluş hareketinin başına geçemedikleri yerlerde bile, sürekli olarak, mücadele halindeki yığınlarla sıkı bir bağ kurmuşlardır. Marksist-leninistlerin parolaları, çoğunlukla, aslında marksist-leninist okulda yetişmiş bulunan devrimci-demokratların parolası haline gelmiştir.

Marksist-leninistler, millî kurtuluş devriminin kaderinde, bu gün her zamandan daha çok tarihi sorumluluk sahibidirler. Her zamandan daha çok, marksist-leninistlerden, karşı karşıya bulunan güçlerin ilişkileri üzerine doğru bir tahlil yapmaları, doğru parolalar formüle etmeleri, gelecekteki devrimci eylemlere doğru bir yönelim vermeleri bekleniyor. Gergin ve karmaşık sınıflar mücadelesi içinde halk yığınlarını kusursuz bir şekilde ancak marksist-leninistler yöneteblir, devrimi hedefine götürecek güçlerle, devrimi her türlü araçla engelleyecek güçleri onlara ancak marksist-leninistler gösterebilir. Marksist-leninistler, halk yığınlarını, onlara mücadele yollarının açık bir bilincini vererek silâhlandırmak, ve devrimci dönüşümlerin ruhu ve beyni haline gelmek için bütün imkânlara sahiptirler.

Bütün bu yeni süreç ve eğilimler, sosyalizm ufuklarının çağımızda ne kadar genişlemiş, kapitalizmden kopmaya karar vermiş halklar önünde ne kadar elverişli perspektifler açılmış olduğunu gösterir. Dünya sosyalist sistemi var olmadan, Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkeler az-gelişmiş ülkelere oldukça önemli bir iktisadî yardım sağlamaya başlamadan önce, Asyada ve Afrikada, sosyalist dönüşümler perspektifleri, normal olarak, içinde sosyalist gelişmeye geçmek için zorunlu maddî ve toplumsal şartların olgunlaşması gereken az çok uzun süreli bir geçiş evresine bağlanıyordu. Genel demokrasi programı tarafından öngörülen bu evre, şu anda da kaçınılmaz bir evredir, şu farkla ki, bu programın gerçekleştirilmesi belirli şartlar içinde hızlandırılabilir. Bu gün iktisadî bakımdan az-gelişmiş her ülkenin, üretim güçlerinin kapitalist gelişme döneminden geçmeğe mecbur olduğunu düşünmek yanlış olur. Çağımızda, dünya sosyalist sistemi, uluslararası düzeyde, maddî plânda olduğu kadar siyasî ve manevî plânda da, öncü proleter görevler ifa eder.

Bu kesin olgu, kapitalist- olmayan yol, yani, kısacası, sömürgeci boyunduruktan kurtulmuş bulunan ülkelerin sosyalist gelişme perspektiflerini belirler. Lenin'in öğretmiş olduğu gibi, "... kapitalist gelişme aşamasının geri kalmış halklar için kaçınılmaz olduğuna inanmak doğru değildir... Geri ülkeler, ilerici ülkeler proletaryasının yardımıyla, sovyetik rejime, ve bazı gelişme aşamalarından geçip, kapitalist aşamayı bertaraf ederek, komünizme ulaşabilirler." (6)

Tarih, Lenin'in bu düşüncesinin doğruluğunu göstermiş bulunuyor: Orta Asyadaki Sovyet Cumhuriyetleri ve Moğolistan Halk Cumhuriyeti, kapitalizmi bertaraf ederek sosyalizme geçtiler; geri durumlarına son verip kül-

türel düzeylerini yükselterek, neticede yüksek bir iktisadî ve toplumsal aşamaya ulaştılar.

Şimdi, dünya sosyalizm güçlerinin kudret ve otoritesi büyük ölçüde arttığı sırada, farklı bir biçim altında, sovyetik iktidar ve proletaryanın doğrudan-doğruya diktatoryası olmaksızın da olsa, bazı Afrika ve Asya ülkelerinin de aynı yola girdiklerini görüyoruz.

Dünyadaki güçler ilişkisinin emperyalizm zararına ve sosyalizm yararına değiştiği bir anda, eski sömürge ve yarı-sömürgeler önünde, sosyalizme götüren kapitalist-olmayan yol açılmış bulunuyor. Aynı zamanda, kapitalist-olmayan gelişme, tutarlı ve tedrici bir devrimci süreçtir; millî kurtuluş devriminden sosyalist devrime götüren bir dizi aracı evreden geçer. Devrimin dönüşmesiyle birlikte gelişen ve derinleşen bir genel demokrasi programı tedbirleri, kapitalist-olmayan gelişmenin manivelâları haline gelirler.

Devrimin dönüşmesinin siyasî biçimlerinden biri ve başlangıçta genel demokrasi programının bir uygulama aracı olan millî demokrasi devleti, zamanla kapitalist-olmayan yola, sosyalist yola geçişin aracı haline dönüşür. Sosyalizm; demokratik ve millî, anti-emperyalist ve anti-feodal nitelikteki millî kurtuluş devriminin bütün gidişinin mantıkî sonucunu teşkil eder; asırlık geriliğin telâfisini sağlayan hızlı ve emin tek yoldur; millî canlanma ve toplumsal ilerleme yoludur sosyalizm.

Dünya sosyalizm güçlerinin desteği, emperyalizmin, kapitalist-olmayan yola girmiş bulunan ülkeler tarihini geriye çevirme, karşı-devrim ihraç etme girişimlerini sınırlandırır, ya da tamamen felce uğratır. Sosyalist devletlerin iktisadî yardımı, bu ülkelerin, kapitalizmin dünya iktisadî sistemi egemenliğinden en az zahmetle kurtulmalarını sağlar.

Hayat, kapitalist olmayan yolla ilgili leninist teorinin doğruluğunu gösteriyor. Geri ülkeler, "ileri ülkeler proletaryasının yardımıyla", toplumsal kuruluş olarak, gelişme aşaması olarak, kapitalizmden sakınabilirler. Lenin'in öğrettiği şey işte budur. Görevimiz, marksist-leninist teorinin saflığını savunmak, proletaryayla millî kurtuluş güçleri arasındaki birliği pratikte güçlendirmektedir. Dünya sosyalist devriminin zafer güvencesi budur.

(**Bu yazı, Sovyet iktisadcısı A. Arzumanya'nın Birinci Enternasyonal'in 100. yıldönümü (1964) dolayısıyla yazdığı** "Un Siècle de la Vie du Monde" **(Dünyanın Hayatında Bir Asır) adlı broşürden çevrilmiştir.**)

(1) Lénine, OEuvres, t. 30, pp. 157-158
(2) Lénine, OEuvres, t. 22, p. 336.
(3) [Burada söz konusu edilen mesele, Marx ve Engels'in, **Komünist Bildirisi**'nin Rusça çevirisine yazdıkları 21 Ocak 1882 tarihli önsöz'ün şu satırlarıyla igilidir: "Eğer Rus devrimi, Batıda bir proletarya devriminin başlangıç işareti olur, ve böylece bu iki devrim birbirini tamamlarsa, bugünkü Rus ortak toprak mülkiyeti, komünist bir gelişmenin başlangıç noktası olabilir."-ç.]
(4) Lénine, OEuvres, t. 32, p. 513.
(5) [Bu yazıda Cezayir üzerine söylenen şeylerin 1964 yılında söylenmiş olduğu unutulmamalıdır.-ç.]
(6) Lénine, OEuvres, t. 31, pp. 251-252.

YALÇIN KÜÇÜK

# halkçı eğitim ve öğrenci eylemleri

Öğrenci hareketleri doğal eğrisini tamamlamak üzere. Hiç olmazsa denebilir ki, öğrenci eylemlerini değerlendirebilmek için yeterli bir birikim var elde.

Önce nasıl bir değerlendirme yapmak gerektiği sorunu ile karşılaşılmaktadır. Öğrenci hareketlerine soyut bir açıdan, her şeyden bağımsız olarak, bakmanın yararsızlığı üzerinde fazla durmak için bir neden olmasa gerek. Bunun yerine, söz konusu hareketlerin, Türkiye toplumunu zorunlu olarak gitmekte olduğu tarihsel hedefe ne kadar yaklaştırdığını, bu tarihsel gidişi ne ölçüde hızlandırdığını ölçü almak zorunluluğu var, ortada.

Burada ise, soyut kavramlardan çok, geliştirilen somut eğilimler ön plâna çıkmalıdır. Soyut bir düzeyde söylenecek, savunulacak genel yaklaşımlar artık ağırlığını yitirmek durumundadır. Bu Türkiye toplumunun gerek nesnel ve gerekse öznel alanda son yıllarda ulaşmış olduğu olumlu gelişmenin yararlı bir vargısıdır.

En çok sözü edilen bir kategori, halkçı bir eğitimdir. Bugünkü, özellikle yüksek eğitimin halkçı olmadığı ve de halkçı olmak zorunluluğu üzerinde çok durulmuştur. Bu uğurda işgaller olmuş, boykotlar yapılmış ve değerli şehitler verilmiştir. Bütün bunların sonucunda, halkçı eğitim amacı etrafında etken bir çoğunluk sağlanmıştır. Yüksek öğretimin bütün ögeleri bu amaç etrafında birleşmiş görünmektedir.

Bu, bir başarı sayılabilir. Ve de genellikle öyle yorumlanmaktadır. Halk yararına, halka dönük bir eğitim üzerinde herkesin birleşmesini sağlamak gerçekten de bir başarı olabilir. Ancak, bunun somut bir başarı sayılabilmesi için, halkçı bir eğitimin ögelerinin doğru olarak ortaya konmuş ve bunun etrafında birleşilmiş olması gerekir. Bu yapılmazsa halkçı eğitim kategorisinin soyut bir kategori olarak kalacağı, kazanılan başarının ise sadece görünürde bir başarı olacağı açıktır.

Halkçı eğitim devrimci eğitim değildir. Devrimci eğitim ancak devrimci bir düzen kurulduktan sonra işletilebilir, örgütlenebilir, yaygınlaştırılabilir. Devrimci düzen kurulmazdan önce, devrimci eğitim ancak devrimci sınıf içinde, devrimci sınıf için ve devrimci sınıfın temsilcileri ve bu sınıfla özdeşmiş aydınlarca yapılabilir. Bunun dışında, devrim öncesi bir düzende, bu düzenin kurulu eğitim örgütlerinden devrimci eğitim beklemek, bunun için çalışmak gerçekleşmez bir düş için çaba harcamak demektir: Düzen demokratlaşmazsa, eğitim demokratlaşmaz, düzen devrimci olmazsa, eğitim devrimci olmaz. Ve de bunun örneği yoktur. Ne sovyet devriminden önce, ne Çin devriminden önce ve de ne Küba devriminden önce, devrimci eğitim olabilmiştir. Fakat hepsinde de, devrimden önce devrimci örgüt içinde devrim için eğitim yapılmıştır ve bu eğitimdir ki başarıda önemli bir rol oynamıştır.

Halkçı eğitim devrimci eğitim değildir, fakat halkçı eğitim devrimci düzenin eğitimidir ve devrim öncesi düzende halkçı eğitim için çalışmak, bunu zorlamak ilerici ögelerin vazgeçilmez görevleridir. Çünkü bu konuda elde edilecek başarı, devrimci düzenin kurulmasını hızlandırabileceği gibi, devrimci düzende eğitim yapısının belirlenmesini de kolaylaştıracaktır.

Halkçı eğitim, bir yandan yoksul çocukların okuyup yükselebildiği, diğer yandan ise eğitimin ekonomi ile sıkı sıkıya bağlı olduğu bir eğitimdir. Ve de bunların ikisini eğitimin her düzeyinde birleştirebilen bir eğitimdir.

İşçi-Köylü kaynaklı çocukların okuyabilmesinin tek ve en etken yolu yaygın bir burs sistemi değildir. En etken yol bugün işçi-köylü çocuklarının ya da daha gerçekçi bir deyişle, daha az yoksul çocukların gidebildikleri okullardaki sınırlılığı kaldırmak, bu okulların en yüksek eğitim ve sorumluluk veren eğitim kuruluşlarına kolaylıkla uzanabilen bir zincirin halkaları olmalarını sağlamaktır. Erken yaşlarda başlayan ve doğrudan doğruya uygulamaya dönük beceriler veren orta ve yarı-yüksek eğitim kuruluşlarını bitirenleri, ekonomide kazanılan deneyimlerle birlikte yüksek eğitimin temeli saymaktır. Başka bir değişle eğitim alanında da, üstelik ordudakinden de yaygın olan, ast subaylık uygulamasına son vermek; deney ve de bilgi birikimleri, sürekli olarak yapmak zorunda bırakıldıkları işlevi aşan kimselerin daha sorumlu ve daha çok bilgi isteyen işlevlere geçmesini sağlayacak eğitim düzeyine yönelmek.

Ekonomiye dönük eğitim, arada sırada ekonominin sorunlarıyla ilgili biriki araştırma yapan bir eğitimden ibaret değildir. Ekonomiye dönük eğitim, gerek eğiticisi ve gerekse eğitileni ile birlikte ekonomi ile kaynaşmış birleşmiştir. Eğitimi, özellikle yüksek eğitimi ekonomiden koparmak bu düzen içinde geriye dönüş olduğu gibi, bundan sonraki düzende de, yani sosyalist düzende de, bütünüyle savaşılması gerekli sağlıksız bir eğilimdir. Gerek Sovyet ve gerekse Çin devriminin ilk anda yaptığı katkı eğitim ile ekonomiyi birleştirmek olmuştur. Öyleki, Sovyet devriminde, bırakınız normal, orta ya da yüksek eğitimin fabrika ve tarım işletmelerini içine alacak bir bütünlüğe eriştirilmesini, yüksek eğitim sonrası çalışmaların doğrudan doğruya işletme içinde tamamlanması olanağı yaratılmıştır.

Ekonomiye dönük eğitim, aynı zamanda ekonominin gereksindiği becerileri en kısa ve en tutumlu bir biçimde veren bir eğitimdir. Tarihsel ve teknolojik gelişmeye sıkı sıkıya bağlı, ve bu gelişmenin koşullandırdığı işlevleri karşılayan bir eğitimin nesnel temelidir.

Bugünkü eğitim, böyle bir eğitim düzeninden sonsuzlar kadar uzak bir eğitimdir. Bugünkü eğitim yoksul kaynaklı öğrencilerin eğitim ve sorumluluklarının geliştirilmesi olanağını vermekten çok uzaktır. Bugünkü eğitim, ekonominin ihtiyaçlarından fazla, ve ihtiyaçları büyük talan ve lüks içinde veren bir eğitimdir. Bu eğitimin bir sınıfsal mantığı ve dayandığı bir ideolojisi vardır; tıpkı halkçı eğitimin bir mantığı ve dayandığı bir ideolojisi olduğu gibi.

Öğrenci eylemleri, tutarlı bir halkçı eğitim düzeninin savunuculuğunu yapmamıştır, yapamamıştır. Yapmasını da beklememek gerekir. Çünkü halkçı eğitim öğrenci eylemlerinin mantığına aykırıdır. Öğrenci, kendi sınıfsal kaynağı ve de bu eğitim düzeninin olanaklarının sınırları ölçüsünde radikaldir, daha fazla değil. Her ilerici hareket, onu oluşturan sınıf ya da tabakaların ilericiliği kadar ilericidir; daha fazla değil.

Bu yargının örnekleri, gözle görünürcesine ortadadır. Hepsi için, şu söylenebilir: Halkçı eğitime dönük öğrenci eylemlerinde, öğrencileri bu eğitimin sağladığı ayrıcalıklardan her hangi birinden yoksun edecek bir öneri ile karşılaşılmamıştır. Çok tipik bir örnek: Bu eylemler içinde ODTÜ'lü öğrenciler, önemli ve etkin bir yere sahip olmuştur. Eylemde sık sık liderlik rolü onlara düşmüştür. Buna karşın, ne orta doğulu eylemcilerden ne de başka eylemcilerden orta doğunun dili sorununa dokunan olmamıştır. Bu kültür ve teknoloji komisyonculuğu, bütünüyle eylem dışı tutulmuştur. Neden? Bu, her halde İngilizcenin, bu okulu bitirenlere, ücret almada, ve elverişli iş yerleri bulmada sağlamış olduğu ayrıcalıktan başka bir şey olamaz. Çünkü devrimciliği elden bırakmayanların, anadolu toprakları üzerinde milyonlarca insan, ilk eğitimini bile kendi dilinde yapamazken, başka bir dilde yüksek eğitim yapmanın kısırlaştırıcı, uyuşturucu ve yabancılaştırıcı etkisini görmemeleri için, nesnel nedenlerin onların gözünü kapatmış olması gerekir. Orta Doğunun dili konusu böyle bir olğudur. Kuruluşundan onbeş yıl sonra, yeteri kadar ve hatta yeterinden fazla dışarıda eğitim görmüş ve doktora yapmış eğiticisi olan bu üniversitenin hala İngilizce eğitim yapmasının akılla açıklanır bir nedenini bulmak son derece güçtür.

Eğiticilerinin İngilizce eğitimi tartışma dışı tutmaları kolaylıkla anlaşılır. Önde, daha öncelerin deneyi var. Bir zamanlar yine Türk Üniversiteleri eğitici olsunlar diye, batı dünyasının ünlü köşelerine öğrenci gönderdi. Bunlar ünlü kişilerin yanında, başarılı bir eğitim yaptılar ve Türk üniversitelerine eğitimci olarak katıldılar. Fen ve Teknik üniversitelerde böylelerinin sayısı oldukça yüksek oranları buldu. Fakat zamanla, bunlar bu günkü duruma geldiler. Dışarıda yapmış oldukları eğitim düzeyini aşamamış, yeni gelişmelerden habersiz, dışarıda iken yapmış oldukları çalışmaların başarısı ile yetinen, almış oldukları diplomaların verdiği güvence ile eğitim çalışmalarını sürdüren eğiticiler oldular.

Bu durum böylelerinin kişisel özellikleri ile açıklanamaz. Bugün bilim, teknolojinin dolayısıyla ekonominin itici dürtüsünün, her zamankinden daha fazla etkisi altında. Her zamankinden daha fazla; çünkü bilim yapmak son derece masraflı bir iş. Deney, malzeme ve yardımcısız yeni bir katkı artık çok daha az rastlanan birşey. Ve kapitalist düzende ancak ödeme kapasitesi olan bilim çalışması yapılabilir. Başka bir deyişle teknolojinin yarattığı sorunlara yönelik bilim söz konusudur. Ve Türkiye teknolojisi, ithale dayanan

teknoloji, bu yetişmiş kişilere, hiç bir ilginç sorun vermemiştir. Bu, bugün bile böyledir. Öyle ki, bugün üniversitelerin sözde araştırmalarını büyük bir lüks içinde destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, bu araştırıcılara araştırmalarının Türkiye endüstrisi ile ilgisini belirlemeleri için ayrıca maddi destek! olmayı planlamaktadır.

Orta Doğunun dili böyle bir sorunu çözüm getirmektedir: Eğer Türk teknolojisi bilime katkıya yol açacak sorunlar yaratmıyorsa, bilimsel kuruluşları ileri Amerikan teknolojisinin kuyruğuna takmak, neden çözüm olmasın? Yapılan bu. Yapılan bu olunca da, dilin İngilizce olması kaçınılmaz.

Fakat orta doğunun eğiticileri devrimcilik gösterisi içinde değil. Bu bakımdan, onları kınamak söz konusu olamaz. Söz devrimciliği kimselere bırakmayan ilerici öğrencileredir.

İkinci örnek, diğer bir teknik üniversite ile ilgili. Bu üniversitenin öğrencileri de aynı derece de eylemin içinde ve önünde. Halkçı eğitim bu üniversitede de sürdürülen eylemin temel amaçlarından birisi. Fakat ileri sürülen önermeler arasında, İstanbuldaki teknik üniversitenin ayrıcalıklarından fedekarlık yapmayı gerektirecek bir önerme bulmak olanaksız.

Genellikle Türkiye'deki eğitim Türkiye ihtiyaçlarına göre bir lüks sayılacak kadar uzun. Teknoloji yaratmayan, fakat teknoloji uygulayan ve de bunu ancak ekonominin oldukça küçük bir kesiminde yapan bir düzen de eğitimin bu kadar uzun olmasının hiç bir gerekçesi, olamaz. Böylesine uzun bir eğitim ancak atıl kapasite yaratmaya yol açar.

Türkiye'de eğitimde ki israfı görmek için biriki-sadece göze batıcı- örnek: Eczacılığı alınız. Bu gün bir kimsenin eczacı olabilmesi için liseden sonra dört yıl daha okuması lâzım. Okuduktan sonra yapacağı iş, aşağı yukarı yüzde doksanı standartlaştırılmış, paketlenmiş ilâçlarla birlikte diş macunu, fırçası ve benzerlerini satmaktan başka hiç birşey değil. Ve bunu da çokca zaman orta okul mezunu kalfalar yapmaktadır.

Türkiye'de ilâç sanayii ve ithal ilâç teknolojisi az sayıda büyük firmaların elinde toplanmış durumda. Teknolojinin varmış olduğu düzey, eskiden olduğu gibi tek tek eczacıların kendi eczahanelerinde ilâç yapmasını hem gereksiz ve hemde çok masraflı bir duruma sokmuştur. Tek tek eczacının ilâç yapıp satması ekonomik bakımdan sadece intihardır. Bunun dışında, hangi ilâçların kullanılacağı konusu, daha doğrusu benzer özellikler gösteren ilâççlardan belirli durumlarda hangisinin seçileceği konusu, artık büyük ilâç firmalarının lise tahsilini aşmayan yaygın satış mümessillerinin doktorları ikna gücüne kalmıştır. Satış mümessilleri her türlü ikna gücünü kullanarak belirli ilâcın satışını artıran en etkili halkalardan birisidir.

Böyle bir teknoloji ve böyle bir işletme düzeyinde, ilâç dağıtımında en lüzumsuz halka eczacılardır. Dağıtımı bir eczacılık diplomasına bağlamak, orta okuldan sonra sürdürülecek iki yıllık bir teknik eğitimle yapılabilecek bir işlevi beş yıllık ve ek bir eğitime bağlamak, akıl almaz israfa tipik örnektir.

Fakat örneği tek saymamak gerekir. Röntgen uzmanlığını alınız. Röntgen uzmanlığı bu gün doktorluk eğitimi üzerine yapılan röntgen ihtisası ile elde edilir. Bu uzmanlığın elde edilebilmesi için uzun doktorluk eğitiminin neden ve ne ölçüde gerekli olduğu, sorulması gerekli bir sorudur. Hacettepe Üniversitesinde şimdiye dek doktorluk sonrası ihtisasla elde edilen bir çok uzmanlık (kan tahlilleri, biyo-kimya v.s.) doğrudan doğruya dört yıllık bir

eğitimle sağlanabilmektedir. Böylece her uzmanda 3-4 eğitim yılı tasarruf edilmektedir. Aynı tasarrufun röntgen konusunda da sağlanmaması için bir neden yoktur.

Tıp eğitimindeki ısrafa, başka bir deyişle lükse verilecek örnekleri artırmak mümkündür. Dişçilikle göz doktorluğu gözlük veren göz doktoru arasında bir paralellik kurarak, göz doktorluğunun neden bu kadar uzun bir eğitimi gerektirdiği araştırmağa değer. Yalnız diğer örnekleri başka alanlardan vermekte ısrafın genelliğini gösterme bakımından yarar vardır.

1968 Eylülünde Türkiye Öğretmenler Sendikasının düzenlemiş olduğu eğitim şurasında ilginç açıklamalar yapılmıştır. Bunlar bugün de geçerli: Mimarlar odasının yapmış olduğu hesaplara göre, Türkiye'de mimarlıkla ilgili işler, bütün mimarların ancak üçte birini tam olarak meşgul edebilecek durumda. Bu hesaba özel okullardan yetişenler dahil değil. Dahil olmayan, bir de, ne deve ne de kuş olan ve sadece Amerikancılığın bir yansımasından ibaret olan, bölge ve şehir plâncıları. Yine açıklandığına göre, Türkiye'de ki ziraat mühendislerinin yarısından çoğu, İstanbul, İzmir ve Ankara'nın tarımcılık bürolarında kümelenmiş durumda. Tarımcılıkla ilgileri başka okullardan yetişenlerden fazla değil.

Diğer mühendislik alanlarındaki durumda bundan farklı değil. Hatta daha açık, gözle görülür bir biçimde mühendislik dışı ya da mühendislik altı işler yapma durumundalar. Üstelik dünya da pek az görünen bir garabetle. Pek çoğu yüksek mühendis olarak mezun olma durumunda. Zorunluğun olmadığı, yani mühendislik ile mezuniyet sonrası eğitimin kural olarak ayrılabildiği alanlarda bile, gerçekte mühendis yerine yüksek mühendis yetiştirilmekte.

Şimdiye dek örnekler teknik alandan seçildi. Çünkü, rivayet odur ki, asıl ihtiyaç oradadır. Bunun anlamı, asıl ısraf teknik alandadır. Eğer bir ekonomi ürettiği becerileri kullanamıyorsa, bir ısraf söz konusudur. Bu gün Türkiye'de teknik eğitim büyük ısraf kaynaklarından birisidir. Akıl dışı düzen bu ısrafa mani olamamaktadır ve olamazda. Sistemin mantığı bunu zorunlu kılmaktadır. Ve de eğitimi, ekonomiye yaklaştırmak için eğitim kuruluşlarının başına doğrudan doğruya iş adamlarını getirmek (Orta doğu örneğinde olduğu gibi) bu ısrafı önleyememektedir. Çünkü eğitim düzeninin temel amacı ekonominin ihtiyaçlarını ekonomik olarak karşılamak değil, düzenin hizmetcisi kişileri yetiştirmektir. Üniversitenin başına iş adamını getirmek de bu düzende eğitimi ekonomiye yaklaştırmak olanağını yaratmamakta, sadece çevrelerine satılık kalem bulma olanağını vermektedir.

Öğrenci eylemleri, bu ısrafa değil karşı çıkmak, değinmek durumuna bile gelememiştir. Teknik eğitimde savunulması gerekli tezin, teknik eğitimin kısatılması gereğinin, unutulmuş olması bir rastlantı olamaz.

Aslında salt bir öğrenci eyleminin böylesine tezlerle ortaya çıkmasını beklemek aşırı iyimserlik olabilir. Fakat, söz konusu eylemler ya da eylemciler solculuğu dilden düşürmez ise, kendisinden başka bütün solculara oportünist etiketini yapıştırırsa, onlardan bu kadarcık bir yaratıcılık beklemek kaçınılmazdır. Çünkü, tutarlı solculuk, akılcıdır ve dolayısıyla da yaratıcıdır.

Kaldı ki, bu gün ki bir solcunun herşeyi yeniden yaratması söz konusu değildir. Sol kuram ve uygulama bir çok yerlerde yeterli bir kaynaktır. Eğitim konusunda da, Sovyet devriminin eğitim ve özellikle teknik eğitim konusunda getirdiklerini hatırlamak, halkçı eğitimin temel ilkeleri konusunda ye-

terli ipuçları verebilir. İlk plânın önermelerinden biri eğitimi kısaltmaktır. Bunun dışında teknik eğitimin büyük ağırlığı fabrikaya kaydırılmıştır. Bırakınız normal eğitimi, doktora ve benzeri dereceler bile endüstrinin içine oturtulmuştur. Eğitim-çalışma-eğitim zinciri en sağlam ve geçerli bir biçimde kurulmuştur.

Denebilirki sovyet devrimi tarihin sayfaları arasındadır ve eylemciler, eylem yapmaktan düşünmeğe ve okumağa zaman bulamamışlardır. Kabul Fakat çok yakın günlerin olayı olan proletaryanın büyük kültür devrimi, eğer yukarıdaki tezler etrafında dönmemişse, başka ne getirmiştir? Proletaryanın büyük kültür devriminin eğitimle ilgili olarak getirdiklerini ikiye indirmek mümkündür: Birincisi, eğitim sürecini indirmek, ikincisi eğitimin yabancılaşmasını eğitimin fetişleşmesini önlemek. Bunun içinde eğitimi ve eğitilenleri ekonomiye yöneltmek. Herkesi eğitimle birlikte doğrudan üretken işlevlere sokmak. Anlaşılan Mao'culuğu kimselere bırakmayanlar, henüz proletaryanın büyük kültür devrimini incelemeğe zaman bulamamışlardır.

Bütün bunlar, vakit bulamamalar v.b. rastlantı değildir. Israflı eğitim iki yönlü çalışmaktadır. Bir yandan düzene, az sayıda ve fakat yüksek ücret verilebilecek bir etiketliler zümresi yaratma olanağını kazandırmaktadır. Bu yüksek diplomalıların, diplomalarının gerektirdiğinden daha az beceri isteyen, yani yüksek mühendislerin tekniker işlevi görmesinden, karşılığında elde edilen sınıfsal kazanç dolayısıyla, rahatsız olmamaktadır. Diğer yandan, eğitilenlere, kendi yarı-monopolcü durumunu sürdürmek olanağını vermektedir. Orta ve yüksek gelirli tabakalar, bu dumları sürdürebilmektedirler. Bunların, eğitimi daha yaygın bir tabana yayma eğitimi göstermemeleri, kısa bir süre içinde ücret elde etmeye imkân veren, fakat ya ekonomi içinde ya da ek eğitimle daha yüksek işlevleri görme yeteneklerini kazandıran bir eğitimden açıkca yana olmamaları bu yarı-monopolcü durumu devam ettirebilmek için kaçınılmaz olmaktadır.

Öğrenci eylemlerinin, halkçı eğitim konusunda, yani doğrudan doğruya kendilerini ilgilendiren konuda getirdiklerinin değerlendirmesi bu kadardır. Özet olarak söylenebilecek şu: Öğrenci eylemleri, halkçı eğitim konusunda, bugünden savunulabilir ve yarınki halkçı düzende gerçekleştirilebilir hiçbir öneri geliştirememiştir. Bu gün bir lüks sayılabilecek kadar uzun olan eğitimin karşısına çıkılmamıştır. Becerili emek ile düz emek arasındaki çelişkinin azaltılmasını sağlayacak ve aynı zamanda becerili işgücünün işin kendisinden uzaklaşması eyilimlerini azaltacak bir eğitim savunulmamıştır. Eğitimin temelinin, her alanda en çok tekniker düzeyin de beceriler sağlama amacını yöneltilmesi gerekliliği unutulmuştur. Bunların yerine, bugünkü ayrıcalıklar düzenini sürdüren ve özellikle yüksek öğretimin ekonomi ile mevcut bağlarını da kopartmaya yönelen, toplumun dışında ve gerektiği zaman topluma öğüt verecek, bu öğütlerin tutulmasını bekleyen bir yüksek diplomalılar topluluğunun yetiştirilmesi savunulmuştur. Eğitim ile iş ve ekonomi arasında sürekli bağların kurulması zorunluluğu unutulmuştur.

Öğrenci eylemlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi konu dışıdır. Yalnız, eylemlerin diğer alanlarda getirdiklerini anlayabilmek için ve de örnek olarak, eylemcilerin ençok övündükleri bir iki noktaya değinmekte yarar var.

Öğrencilerin, öğrenci eylemlerinin bir başarısı olarak gördükleri bir konu, bugün üniversitelerde sosyalist yayınların rahatça okunması, sosyalist eğilimli

öğretim üyelerinin üniversitede rahatça barınabilmeleri. Eğer bu yapılabiliniyorsa, deniliyor, bundan dolayı öğrencilere borçluluk duygusu ile bağlı olmak gerekir.

Böyle bir yargı şuna benziyor: Eğer yirmi yedi mayıstan sonra sol hareket bir canlılık kazanmış ise, bu yirmi yedi Mayısçılar sayesinde olmuştur. Bu yargı ne kadar haklı ise, öğrencilerin borçluluk istekleri de o kadar, hatta ondan çok daha az haklıdır. Yirmi yedi mayıs bir toplumsal gerilimin sonucudur ve bu gerilimin öne ittiği güçler yirmi yedi mayısa yol açmış ve bugün yirmi yedi mayısı da, onun anayasasını da aşmıştır. Eğer bu günkü sol yirmi yedi mayıs anayasasına sahip çıkıyorsa bu, anayasayı gerisine geçilmez bir çizgi olarak kabul ettiği içindir. Yoksa bu anayasaya erişilmesi gerekli bir hedef olarak kabul ettiği için değil. Aynı biçimde, yirmi yedi mayıs sonrasının nesnel ve öznel gelişmeleri yeni eylem ve atılımları da beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler çeşitli sınıf ve tabakalar için yeni eylem biçimlerini zorunlu kılmıştır: Sol eylemler, işçi eylemleri ve öğrenci eylemleri. Her bir eylem kendi dayanağı nesnel koşullar ve sınıfsal kaynağa uygun bir biçim kazanmıştır. Öğrenci hareketlerinin gittikçe anti-sosyal, gittikçe kapalı ve gittikçe milliyetçi bir özellik kazanışı gibi. Bu gelişmelerin üniversiteyi etkilememesi söz konusu değildir. Bütün dünyada görüldüğü gibi, dünyanın bir ekonomik bunalımın çalkantılarını duyduğu, devrimci eylemlerin yeniden yaygınlaştığı bir zamanda Marksizm baş vurulacak bir kaynak oluşu kaçınılmazdır. Eldeki bütün kuramlar iflas ederken, ne kadar devrimci sınıftan uzak olursa olsun, üniversitenin de içinde yaşadığı dinamiği anlamasına en çok yararlı kurama dönmesi gayet normal bir gelişmedir. Ve de bu dönüşün üç kaynağı var: Birincisi, ki çok küçük bölüğü, marksizmi öğrenip uygulamaya geçmek, İkincisi gelişmeleri ilgisiz bir biçimde anlamağa çalışmak, diğeri ise marksizmin yanlışlığını! göstermek. Son yıllarda, sadece Türkiye'de değil, dünyanın her köşesinde en çok satılan kitapların solcu ya da solcu görünümlü kitaplar olması, eskiden çok az sayıda basılmış kitapların şimdilerde yaygın bir biçimde yeniden basımına girişilmesinin nedeni budur. Bütün dünyadaki bu gelişmenin şerefini üzerine almak isteyen, Türkiye öğrencilerinden başka kimse çıkmadı!.

Diğer bir iddia eylemlerin, işçileri uykudan uyandırdığı. Sosyalist mantık, şok yolu ile devrimci yapma düşüncesine çok uzak. EMEK'de bu konu üzerinde daha önceleri yeteri kadar duruldu. Tekrarı gerekli değil. Yalnız şunu eklemekte yarar var. Küçük burjuva kaynaklıların «gerçeği» görmelerinde şok ve benzeri tedavi biçimlerinin yeri çoktur. Bir olay, bir darbe bunları sosyalist yapmaya yetebilir. Tıpkı, küçük ya da büyük, bir olayın bunları sosyalist olmaktan uzaklaştırabileceği, dünyanın en büyük küçük-burjuva partisi olan eski-sosyalistler partisine üye yazdırmağa yetebileceği gibi.

İşçi sınıfı kaynaklıların sosyalist bilince ulaşması bunun tam tersi bir süreci izler. Sosyalist olma, uzun süreli ve çokcası yüz yüze bir ilişkiyi gerektiren ve çeşitli olgularla doğrulanan bir etkileme zincirini gerektirir. Uzun ve sayıca daha az verimli sosyalistleştirme süreci, sosyalist olanların dayanıklılığı ve devamlılığı gibi bir özelliğe sahiptir. Çeşitli olaylar karşısında, örneğin parti içi çalkantılar dolayısıyla, sosyalizmden uzaklaşma işçi kaynaklı ve sosyalizme bir çok sonucu değil de, uzun süreli etkilenme sonucu geçmiş olanlar da, çok daha az rastlanan bir eğilim, bir istisnadır.

Şok kaynaklı yaygın etkileme, Türkiye Sosyalist hareketinin gerisinde kalmıştır. Ezilmişliği, horlanmayı ve haksızlığı radyo ya da mitinglerde vurgulayarak sosyalistleştirme yolu bir zaman için tek yol olarak ortaya çıkmış ve kullanılmıştır. Bu bakımdan öğrenci eylemlerinin, işgaller ve benzeri hareketlerle, işçi sınıfına örnek getirme eğilimi, işçi partisinin daha önceki uygulamasının bir uzantısıdır. Bunun daha önceki bir uygulama oluşu da rastlantı değildir. Çünkü etkilenmesi söz konusu olanlar arasında, şehir küçük burjuvası ile köy küçük toprak sahipleri de önemli bir yer tutmuştur.

Şimdi, gündemin en önemli maddesinin sıkıca kenetlenmiş bir militanlar bütünü yaratılması olduğu bir zamanda, Türkiye Sosyalistleri için ödev uyandırma değil, militan yaratma ve bunları sıkıca örgütleme olmaktadır. Bu durumda, şok ve benzeri yöntemler bırakınız yararlı olmayı, ancak zarar getirebilir. En başında, işçi sınıfının sosyalizme yönelmiş eylemlerinin dinamiğinin gözlerden uzak kalmasına yol açar. Daha önceki devrimci birikme rağmen, İstanbul ve Kocaeli Sanayi Proletaryasının son eyleminin, büyük bir «sürpriz» etkisi yapmasının nedeni budur.

Öğrenciler ilericidirler; öğrenci eylemleri, ilerici eylemlerdir. Ecevit'in ilerici, bir bölük başının ilerici, öğretmenlerin ilerici olduğu gibi. Fakat, ilerici olmak, sosyalist olmak demek değildir. Üstelik, sözde sosyalist kavramların yetmediğini göstermek içindir ki, sosyal-faşistler, sosyal-şövenler, Sosyal-emperyalistler v.s. kavramlar geliştirilmiştir, sosyalist kuram ve uygulama da. Bunlar, lafta sosyalist, gerçekte faşist, şöven ya da emperyalist olanlardır.

Öğrencilerin ilericiliklerinin özellik ve sınırlarını anlayabilmek için, bazı testlere bakmak gerekir: Öğrenci hareketlerinin dinamizm kazandığı bir sırada, öğrenci kütlesinin büyük bir bölüğü, öteden beri örgüte karşı bir grupla birleşti. Kimileri bunu, örgüte karşı demokratik devrimci, küçük burjuva kaynaklı grubun başarısı olarak yorumladı. Aslında olan, bu grubun, o zamana dek herhangi bir tabandan yoksun küçük burjuva grubunun, dinamizm kazanan öğrenci kitlesini taban seçmesinden başka birşey değildi. Öğrenci kitlesinin belirli ilericiliğinin benimsenmesinden, onların ideolojik çerçevelerinin kabulenmesinden başka bir özellik taşımamaktaydı. Başka bir deyişle, bu birleşme de baskın olan yamama liderlik değil, fakat yaygın olan öğrenci kitlesi idi.

Yamama liderliğin kendi içinde bölünüşü, bu ilişkinin önemli bir doğrulayıcısı olarak ortaya çıktı. Bölünüşte, inkâr edilen işçi sınıfının devrimci eylemleri ile, büyük ümit bağlanan Ecevit Halk Partisinin öğrenci ve diğer aydınları reddedişi önemli rol oynadı. Ecevit sola kaydıkça, bu grup Ecevit'den uzaklaştı!

Bölünüşe kimi solcular büyük umut bağladı. Aslında iki grup da şimdiye kadar kendilerine yönetilmiş eleştirileri, tutarsız bir biçimde paylaşarak biribirine karşı kullandılar. Aradaki kavga, başarısız bir politika sonucu, öğrenci kitlesini kaybetmeme kavgası idi.

Bir taraf kaybetti, diğer taraf kazandı. Öğrencileri elinde tutan taraf, daha ilerici bir tutumu savundu. Karşı tarafı, yani «Proleter devrimci» aydın-

lıkçıları, Ecevit'i eleştirmekten çekinmekle, Kampus Mao'culuğu yapmakla, Devrim dergisine yakın durmakla v.s. itham etti. İşçi sınıfının varlığı! kabul edildi.

Fakat bir kaç olayın gelişmesi ile durum bütünüyle tersine döndü: İlerici tutumu savunanlar için, bugün sıkı yönetim yok gibi birşeydir. Olsa bile çok yumuşak eldivenlidir. Zaten işçi direnişi sırasında da bu davranışını göstermiştir: Polisler işçileri kurşunlamış, subaylar kurtarmıştır. Doğudaki terörü sineye çekmek gerekir. Çünkü, aksi takdirde, çıkacak kargaşalık devrimcilere yaramaz, AP'ye yarar. Doğudaki uygulama takriri sükun uygulamasını hatırlatmaktadır. Fakat önemli koşullardan eksiktir. Örneğin şimdi başta bir Mustafa Kemal yok. Olsa, insan tahammül edebilir.

Yamama liderliğin ilerici kanadının bu günkü çizgisi bu. Buna karşın diğer grub şimdi, eski iddiaları bu kez, bunlara karşı kullanıyor ve birçok yanlışın yanında doğru tezlerle çıkıyor. «Sosyalist» aydınlıkçılara yeni keşfettikleri marksçı devlet kuramını anlatıyor, sıkı yönetime, doğudaki teröre karşı çıkıyor.

Neden? Verebilecek cevap, eğer kişiliklerden arınılabilinirse, gayet açık. «Proleter devrimciler» öğrenci kitlesinin ağırlığından kurtulmuş durumda. Bir küçük burjuva aydın grubu olarak ilericiliğin çeşitlemelerinden istediği üzerinde oynayabilmekte istediği ölçüde eksantrik olabilmekte. Mao'cu olabilmekte, Kıvılcım'cı olabilmekte; yarın başka bir şey olabilecektir. Ve de bunu çok hızlı bir biçimde yapabilir. Buna karşın, «sosyalist» aydınlıkçılar bu lüksten yoksundurlar, tabanlarının, yani öğrenci kitlesinin ilericiliğini aşmamak zorundadırlar. Bunun içindirki, askerci olmak, aydın'cı olmak ve de bir miktar milliyetçi olmak zorundadırlar. Doğu'daki teröre göz yummak zorundadırlar. Aksi halde tabanından ayrı düşer ve ayrı düşünce de yok olurlar.

Dinamik bu. Etken olan burada da taban. Bu taban ya da kitle belirli sınılar içinde bu düzene karşı. Fakat karşı oluş, sosyalist karşı oluşun tutarlılığından uzak. Çünkü, işçi sınıfından uzak. Çünkü işçi sınıfıyla kaynaşmak amacında ve yeteneğinde değil; sosyalist hareket içinde ayrıcalığı olan bir ada gibi kalmak eğilimde. Sosyalist hareket vu kitleyi, içgüdüsel bir biçimde, dışında tutar. Ve bu kitleden, kendisiyle kaynaşabilecek tek tek öğeleri çeker. Zaman bu çekişin etkinleştiğini gösterecektir.

CHARLES BETTELHEIM

# uluslar arasındaki ekonomik eşitsizlikler ve uluslar - arası dayanışma (*)

Bütün ülkelerdeki işçilerin dayanışması tezi, bazan çeşitli ülkelerdeki işçilerin çıkarları arasında derin bir ayrılık olduğu fikri tarafından mukabele belirleştir. Bu fikri savunanlara göre, iddia edilen ayrılığın kökeni «yoksul» denilen bazı ülkelerin «zengin» denilen başka ülkeler tarafından sömürülmesindedir. Burada varsayılan sömürmenin, hiç olmazsa ilke olarak, emperyalist sömürme (1) olmadığı fakat kapitalist pazardaki mübadelenin doğrudan bir sonucu olduğu söylenmektedir. İddia edilmektedir ki, bu sömürü, ülkeler arasındaki **ücret eşitsizliklerinin** sonucu olan «eşit olmayan bir mübadele» den doğmaktadır. Söylendiğine göre, böyle «eşit olmayan bir mübadele», «zengin» ülkeler işçilerinin «yoksul» ülkeler işçilerini sömürmesi demektir. Eğer bu böyleyse uluslararası işçi dayanışması tezinden vazgeçmek gerekir, çünkü bu durumda yüksek ücret ülkelerindeki işçiler kendilerinden bağımsız olan bir ekonomik durumun «faydalanıcısı» olmaktan çıkıp bu durumun «aktif öğeleri» olurlar. Bundan başka, bu işçiler her zaman ücret artışları elde etmekte başarı kazanırlarsa yoksul ülkelerin sömürülmesini arttırıyorlar demektir.

Bu görüş açısının dayandığı varsayım, ücretlerin imtiyazlı bir «bağımsız değişken» rolü oynayarak fiyat yapısı ve fiyat düzeyini belirlediği yolundadır. Böyle bir varsayım oldukça keyfidir. Buna rağmen kolaylıkla kabul edilmesi tehlikesi vardır, çünkü lehinde bazı «akla uygun» yani bazı «doğrudan kanıtlar» vardır ki aslında bu kanıtların herzaman bilimsel olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçeve içinde ileri sürülen «kanıtlar», gerici ekonomik kavramlara pek düşkün olanların işçileri «çok fazla» ücretlerin ödenmesi için yaptıkları baskının sonucu imiş gibi fiyat artışları, enflâsyon v.s. den sorumlu tutarken ortaya koydukları kanıtların aynısıdır. Bu iddia ve varsayımların hepsi asılsızdır, ücretler de diğer fiyatlar gibi bir şeyin fiatıdır -emek-gücünün fiyatı- ve genel fiyat düzeyi üzerinde hiçbir «imtiyazlı» etkileri yoktur. Para devalüe edildiği zaman ise ücret artışları fiyat artışlarına değil kârlarda bir azalmaya yol açar ve paranın devalüe edilmesi de ücret artışları tarafından «tâyin» edilmez. Genel olarak, ücretlerin fiyatlar üzerinde «imtiyazlı» bir rolü olduğunu ileri süren bütün tahliller kanıtlanmamış olan bir sonucun «kanıtını» da, bir varsayım olarak, beraberinde getirir.

(x) **Economic İnequalities between Nations and International Solidarity,»** Monthly Review, **Vol. XXII, No. 2, June 1970, pp. 19 - 24.**

## ULUSLARARASI ÜCRET EŞİTSİZLİKLERİNİN KÖKENİ NEDİR?

Uluslararası ücret eşitsizliklerinin etkilerini anlamak için bunların ne olduğunu bilmemiz gerekir. Teori ve somut tahliller göstermektedir ki uluslararası ücret eşitsizliklerinin kökü, kapitalist üretim tarzının çeşitli ülkelerde eşit olarak gelişmeyişine ve bu farklı gelişmenin emeğin yoğunluğu ve üretkenliği üzerindeki etkilerine kadar uzanır. Genel olarak, bu etkiler kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle beraber artar ve sonunda üretimin belirli bir dalında her ülke aynı iş süresinde aynı malın değişik miktarlarını üretir olur. Fakat dünya pazarında bu mallar aynı «dünya fiyatı» na satılır ve böylece gelişmiş kapitalist ülkelerin işçileri aynı zaman süresi içinde, parasal olarak, azgelişmiş ülkelerin işçilerinden daha çok değer üretmiş olurlar.

Parasal olarak ifade edilen bu üretkenlik farkı hem ulusal fiyat ve ücret düzeylerine hem de uluslararası kapitalist ihtisaslaşmaya dair bir takım sonuçların çıkarılmasını gerektirir.

Burada çok önemli olan bir nokta şudur : Nominal ücretler uluslararası üretkenlik farklılıklarına uygun olarak değişmekten çok uzaktır - ki bu gerçek ücretler için çok daha doğrudur. (2) Dolayısıyla ortaya, mantığa uzak gibi görünen fakat kapitalist üretim tarzının çalışma kanunlarına bağlı olan, bir gerçek çıkar : Gelişmiş kapitalist ülkelerde **sömürme oranı** (3) azgelişmiş ülkelerdekinden çok daha yüksektir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sömürme oranının azgelişmiş ülkelerdekinden yüksek olduğunu söylemek, kapitalist ülkeler işçilerinin **tüketim düzeyi** nin azgelişmiş ülkeler işçilerinin tüketim düzeyinden düşük olduğunu söylemek demek değildir. (Bunun tersinin doğru olduğunu biliyoruz). Bu, yalnız, gelişmiş ülkelerdeki ücretlerin, eğer üretkenlik parasal olarak ölçülürse, **göreceli** olarak daha alçak olduğu anlamına gelir. Azgelişmiş ülkelerde ücretlerin **sefalet** derecesinde alçak olmasına rağmen bu ülkelerde ortalama sömürü oranı da göreceli olarak daha alçaktır çünkü işçi başına üretimin değeri alçaktır.

Ülkelerarası fiyat ve ücret düzeyleri parasal olarak ifade edilen üretkenlik farkları tarafından izah edildiğine göre gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçilerin aldıkları yüksek ücretler hiçbir zaman azgelişmiş ülkelerin işçilerinin zararına elde edilmiyor demektir: **Bu ücretler kendilerinin tayin etmediği bir fiyat sisteminin içindedir.**

Yukarıdaki açıklamanın pratik bir sonucu olarak ortaya şu çıkıyor : Gelişmiş üretim güçlerine sahip bir kapitalist ülkede işçiler yüksek ücretler almadıkları zaman yoksul ülke işçilerinin yaşama koşulları düzelmez tersine zengin ülke kapitalistlerinin kârları artar ve ülkelerin **eşit olmayan gelişmesi hızlanır.** Diğer taraftan, endüstrileşmiş ülkeler işçilerinin elde ettikleri ücret artışları azgelişmiş ülkelerin endüstrilerini rakip duruma getirebilir ve bu ülkeler işçilerinin ekonomik sınıf kavgaları için daha elverişli bir ortam yaratabilir.

## TEMEL GERÇEK : KAPİTALİST ÜRETİM GÜÇLERİNİN EŞİT OLMAYAN GELİŞMESİ VE BAĞIMLI ÜLKELERİN GELİŞMESİNİN «ENGELLENMESİ»

Son çözümlemede, dünyaya hükmeden kapitalist üretim ilişkileri altında üretim güçlerinin eşit olmayan gelişmesi, uluslararası ücret eşitsizliklerinin gerçek nedeni

olarak ortaya çıkar. Bu durum kendini «eşit olmayan mübadele» biçiminde belli eder. Emperyalist sömürmenin temeli budur ve eşit olmayan gelişmeyi daha kötü yapan da budur. Azgelişmiş ülkelerin üretim güçlerinin «engellenmesi» de herşeyden çok bu emperyalist sömürmenin sonucudur.

Bu «engelleme» zaten mevcut olan ekonomik eşitsizliklerin genişletilmiş bir şekilde yeniden ortaya çıkarılmasından başka bir şey değildir. Kapitalist üretimin dünya çapında egemen olmasının başlıca sonuçlarından birisi de budur. Açıkça görülüyor ki gelişmiş kapitalist ülkelerin zenginleşmesi azgelişmiş ülkelerin sömürülmesinden çok, ki bu azgelişmiş ülkelerin **gelişmiş** olduğunu varsayar, «yoksul» ülkelerde mevcut bulunan muazzam servetlerin **geliştirilmesine** dayanır. (4)

**TOPLUMDAKİ TEMEL ÇELİŞKİ NEDİR?**

«Yoksul» ülkeler işçilerinin «zengin» ülkeler işçileri tarafından sömürülmesi söz konusu olmadığına göre bu ikisi arasında hiç bir temel çelişkinin olmadığını kabullenmek gerekir. Tersine bu ülkeler işçileri arasında nesnel dayanışma bağları vardır çünkü hepsi doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kapitalist sömürme altındadırlar veya bu sömürü tarafından tehdit edilmektedirler.

Kapitalist yönetim ve sömürü altındaki bütün ücretli işçiler, ücretleri ne olursa olsun, hepsi aynı durumdadırlar çünkü kapitalist sınıfın zenginleşmesi ancak onların emekleriyle mümkündür. (5) Üretim araçlarını kontrol eden ve nasıl kullanılacaklarına karar veren de bu kapitalist sınıftır. Kapitalist sınıfın yönetimi altında olan bütün işçiler emperyalist sömürü altında olan bağımlı ülkelerin halkları ile de dayanışma içindedirler.

Son çözümlemede ortaya çıkan şudur : Temel toplumsal çelişki bütün ülkelerin işçilerini, onları emeklerinin ürünlerinden ve üretim araçlarının kontrolünden uzak tutan egemen ve sömürücü sınıflarla karşı karşıya getiren çelişkidir. Bu çelişkiyle karşılaştırıldığı zaman görülür ki bazı ülkelerin işçilerini diğer ülkelerin işçileriyle karşı karşıya getiren özel veya «ulusal» çıkarlar ikincil olmaktan öteye gidemez.

Şurası bir gerçektir ki bu ikincil çelişkiler egemen sınıflar tarafından kendi egemenliklerini sürdürmek için kullanılırlar. Bir toplumdaki **temel** çelişkinin ne olduğunu sürekli olarak akılda tutmak zorunluğu tamamıyla bu nedenden dolayıdır.

Bütün ülkelerin halkları bugün her zamankinden daha çok, kapitalist üretim tarzının doğal sonucu olan ulusal ve uluslararası, savaşlar dahil, krizlerin elinde kalmış olduğu için işçilerin nesnel dayanışmasını bugün herzamankinden daha fazla olarak hatırlamak gerekir.

Dünya egemenliğini elinde tutmak isteyen emperyalizm durmadan yeni savaşlar çıkarmaktadır. Bu savaşlar ya Vietnam ve Orta Doğu'da olduğu gibi açık bir şekilde ya da bazı Asya ve Lâtin Amerika ülkelerinde olduğu gibi iç savaş veya gerilla mücadelesi biçiminde cereyan etmekte, insan hayatı, çekilen sıkıntılar ve askeri harcamalar yönünden gittikçe daha pahalıya mal olmaktadır. Dünya halkları, emperyalist egemenliğe son vermek için eyleme dönük bir dayanışmanın ne kadar gerekli olduğunu bu savaşlar yüzünden gün geçtikçe daha açık olarak öğrenmekte. Emperyalizm, sosyalist bir gelişmenin gerçekleştirebileceği üretim güçlerinin üretime yapacağı katkıdan bütün dünyayı mahrum ederken insanlığın çok

büyük bir bölüğünü sefalete mahkûm etmekte, çok küçük bir azınlığı ise dünyanın bütün nimetleriyle donatmaktadır.

NOTLAR

(1) «Emperyalist sömürme» terimi, büyük endüstriyel ve malî güçler (emperyalist güçler) ile bunların ekonomik ve politik olarak egemen oldukları ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri, ve bu ilişkilerin mümkün kıldığı kadar, yabancı sermaye yatırımları yolu ile bu ülkelerdeki işçilerin sömürülmesini anlatır.

(2) Eldeki istatistikler göstermektedir ki, bazı durumlarda, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçilerinin bir saat içinde yaptıkları işin (para olarak) kapitalizmin daha az geliştiği ülkelerdeki işçiler tarafından bir saat içinde yapılan işe oranı bire kırk dolayındadır. İstatistiklerin gösterdiği diğer bir şey de gelişmiş kapitalist ülkelerdeki nominal ortalama ücretlerin azgelişmiş ülkelerdekinden 20 ilâ 30 defa daha yüksek olduğudur.

(3) Üretilen değerin ücret dışında kalan kısmı artık değerdir. Artık değer, endüstriyel ve ticarî kâr, faiz, toprak ve binaların kirası, ve şirketler tarafından ödenen vergiler şeklinde bir paylaşıma uğrar. Toplam artık değerin toplam ücretlere oranı «sömürme oranı» nı verir.

(4) Bu izah şeklinden ortaya çıkan sonuçların hepsine burada değinmek imkânsızdır. Fakat bu sonuçlardan bir tanesi şöyle izah edilebilir : Dünyada yatırımların en çok biriktiği ve yoğunlaştığı bölgeler düşük-ücret değil «yüksek-ücret» ülkeleridir; «yoksul» ülkelerdeki emperyalist yatırımlardan elde edilen kârların büyük bölümü tekrar «yoksul» ülkelerde yatırım için kullanılmaz fakat «vatanlarına döner» ve «en zengin» ülkelerde yatırılır, bu da eşit olmayan gelişmeyi çok daha kötüleştirir. Hemen ekleyeyim ki kullandığım «engelleme» terimi yalnız tanımlayıcı anlamda kullanılmıştır. A. Emmanuel'in L'echange Inegal kitabında yayınlanan «Teorik Gözlemler» adlı yazımda göstermeye çalıştığım gibi bu terim çok daha karmaşık bir gerçeği, «bağımlılığın gelişmesi» diyebileceğimiz ve emperyalizmin egemen olduğu ülkeleri herşeyden çok bir ucuz hammadde ülkesi yapmayı amaçlayan bir gerçeği anlatır.

(5) Gelişmiş kapitalist ülkelerin işçilerinin «yüksek» ücretleri aslında bu işçilere çok pahalıya mal olmuştur. İş temposunun hızlanması ve işin yoğunlaşması, gittikçe kötüleşen bir fiziksel ve sinirsel tükeniş, çok sıkı bir iş disiplini, en küçük bir yanlışlık yapınca işten atılma tehditleri, yaşlanan işçilerin işten çıkarılması, ulaşım ve konut sorunlarıyla gün geçtikçe zorlaşan ve gayrısıhhileşen bir hayat, ve kapitalist endüstriyel gelişmenin beraberinde getirdiği bütün «belâlar», işçilerin sürekli olarak karşılaştıkları güçlüklere bir örnek olabilir.

KENAN SOMER

# ant'ın «küçük» bir dikkatsizliği üzerine

ANT'ın Ekim 1970 tarihli 6. sayısı, Ankaralı abonelerin eline 26 Eylül 1970 Cumartesi günü geçti.

Bu sayıda, «TİP ve İşçi Sınıfı Partisi» başlıklı, «ANT tarafından hazırlanan ve iki sayı sürecek olan» bir «inceleme» var.

«İnceleme»nin bir yerinde (derginin 30. sayfasında) adım geçiyor. **«Cephe» konusundaki tutarsızlıklar** ara-başlığı altındaki bir parçada, ANT benden de söz etmek gereğini duymuş Şöyle:

«Parti organı Sosyal Adalet'te Kenan Somer, emperyalizme karşı, derebeyliğe karşı, demokrasi için bir «**yurtsever sınıflar bloku**»nun «Türkiye için sadece teorik değil, belki daha çok pratik bir önem taşıdığından söz ederek Chesneaux'nun «Milli Demokrasi» başlıklı bir yazısını sunmaktadır.»

Evet, Sosyal Adalet'in Mart 1965 tarihli 12. sayısında, Jean Chesneaux'nun «Milli Demokrasi Nedir?» adlı uzunca incelemesinden bir parça çevirip, küçük sunuş yazısıyla birlikte, yayınlamıştım. Chesneaux'nun incelemesi, **La Pensée**'nin Aralık 1964 tarihli sayısında yayınlanmıştı.

ANT, Chesneaux'nun incelemesinden bir cümlecikle, benim sunuş yazımdan bir cümlecik alıp ardarda getirerek, Kenan Somer'in neden söz ettiğini göstermeğe çalışıyor.

Oysaki, Kenan Somer'in neden «söz ettiği» açık. Sunuş yazısının ANT tarafından cımbızlanan parçasında şöyle diyorum:

«Milli demokrasi terimi farklı özel şartlar içinde oluşan geniş bir hareketi anlattığına göre, her geçen günle zenginleşen anlamlar kazanması, yeni yorumlara konu olması, kısaca, temel ayırdedici nitelikleri değişmeksizin, üzerinde durmadan tartışılması kaçınılmaz bir sonuçtur. **Bu türlü tartışmaların** (altını ANT için çiziyorum - k.s.) Türkiye için sadece teorik değil belki daha da çok pratik bir önem taşıdığı ortadadır.»

Böyle. Böyle olduğu için, 1970 yılında, «İki Kitap-İki Çizgi» başlıklı bir yazı yayınladım. Tabii başka örnekler de verilebilir.

ANT'ın sadece tahlil hataları yaptığını sanıyordum. Bundan böyle, ufak-tefek «dikkatsizlikler» yaptığını da aklımda tutacağım.

**(26/9/1970)**

# "T.İ.P." üzerine...

## OLAYLARIN İZİNDE

İSMAİL CEM

TÜRKİYE İşçi Partisi, ülkemizin siyasal hayatında özel bir yere sahiptir. 1961 Anayasasının özgürlük ortamında ve Türkiye'nin değişen ekonomik çerçevesinde oluşan parti, kısa sürede sesini duyurmuştur.

TİP, Türkiye'nin siyasal tarihinde kendi ağırlığını ülkenin günlük yaşantısına koyabilmiş ilk sosyalist partidir. Öncelikle işçilerin ve yoksul köylülerin hakkını savunan bir kuruluşun ancak 1960—1970 döneminde ön plâna geçebilmesi, kuşkusuz, bir raslantı değildir: Olağanüstü şartların varolmadığı bütün toplumlarda, sosyalist hareketler, ancak belirli bir ekonomik düzeye ulaşıldıktan; işçi kitlesi yoğunlaştıktan sonra gelişebilmektedir. Nitekim Türkiye İşçi Partisinin kısa geçmişi de, bu genel kuralı doğrulamaktadır.

Bu on yıl süresince, TİP, çeşitli sosyal ve siyasal oluşumları kendi gücünü yer yer aşan bir biçimde etkiliyebilmiştir. Meclis içindeki muhalefetiyle ya da Meclis dışı çalışmasıyla, iktidarlar üzerinde dolaylı bir etki yaratabilmiştir. Öncelikle işçi ve köylüleri gözetmeyen iktidarların sosyal kararları, TİP'in katkıda bulunduğu bir ortamın varlığından ötürü, eskiye oranla daha fazla işçi ve köylüleri düşünmek zorunda kalmıştır. TİP'in kendi doğrultusundaki mücadelesi, bu mücadelenin kitlelere ulaştırdığı yeni görüşler ve bakış açıları; Türkiye'nin iktidarlarını mutlaka hesaba katmak zorunda oldukları yeni şartlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Bu genel görevinin yanısıra, parti, hukuk alanında başarılı çalışma örnekleri vermiştir. İşçilerin ve köylülerin aleyhine olan çeşitli kanun maddelerini Anayasa Mahkemesine başvurarak iptal ettirmiş; bu konuda sürekli çaba göstermiştir. İşçi kitlelerini gelecekteki öncü siyasal görevlerine hazırlarken; mevcut ortamın her kesiminde işçi ve köylülerin somut yararı doğrultusunda uğraşmıştır.

SON on yıl süresinde, Türkiye İşçi Partisi çeşitli bunalımlardan, düşünsel ve kişisel çatışmalardan da geçmiştir. Yanlışlar yapmıştır. Bunlar, bir sosyalist partinin Türkiye'nin tarihsel koşullarında karşılaşması mukadder olan engellerdir. Sosyalist teorinin tartışılmasına uzun süre set çekilmiş bir toplumda, üstelik Türkiye'nin tarihi ve gerçekleri uzun süre yanlış yorumlan-

lamıştır. Sağlıklı bir gelişmenin vazgeçilmez şartı olan sağlam teorik temeller atılmıştır. Başka bir deyişle, mutlaka yaşanılması gereken bir çocukluk dönemi artık geride kalmış; parti, kendi savunduğu, temsil ettiği kitlelere daha yararlı olabileceği özelliklere yaklaşmıştır. Bu, sadece parti çalışmalarının bir sonucu değildir; Türkiye'deki ekonomik gelişmelerin, işçi kitlesindeki ilerlemenin ve sayıca artışın da doğal bir ürünüdür.

TÜRKİYE İşçi Partisi, kısa geçmişinin her anında çeşitli saldırı ve suçlamalara hedef olmuştur. Partililer, adetâ ölüm çemberlerinin içinde seçim konuşmaları yapmıştır. Küçük şehir ve kasabalarda eşrafın adamları tarafından dövülmüş, hattâ öldürülmüştür. Daha ilk gününden başlayarak, partinin kapatılması için çeşitli çevreler çeşitli formüller aramıştır.

Bütün bunları, bir noktada, tabii karşılamak gerekir. Zira, işçi ve köylü kitlelerinin haklarını en fazla koruyan ve genişletmeyi amaçlayan bir kuruluşun, bu hakların genişlemesinden hoşnut olmayanlarca boy hedefi yapılması olağandır. Nitekim, köylü hakları, tefecilik, toprak reformu gibi konularda TİP'in rahatsız ettiği eşraf ve ağa çevreleri, TİP'e karşı taşlı—sopalı saldırılar düzenlerken; partinin işçi konusundaki tutumu büyük şehirlerdeki benzer tepkilerin başka alanlarda şekillenmesine sebep olmuştur.

Ne var ki, bütün bu suçlamaların arasında, parti şu özelliğiyle kendini kabul ettirmeyi başarmıştır: TİP, Türkiye'de işçi haklarını kendisine en büyük amaç edinen, bütün çalışmalarını bu doğrultuda sürdüren bir kuruluştur. İşçilerin ekonomik ve siyasal bir kuvvet olarak giderek büyüyen ölçülerde ülke yaşantısında ağır basmasını, bazı sosyal çevreler, haklı olarak istemeyebilir. Ancak bu, TİP'in temel niteliğini ve tarihsel görevini değiştirecek bir etken değildir.

SON zamanlarda, TİP'le ilgili tartışmalar yeniden yoğunlaşmıştır. Üstelik, bu tartışmalarda, TİP'in her zaman karşı çıkmış olduğu romantik ve anarşik sol grupların parti dışındaki varlığı da, partiye karşı gerekçe gösterilmektedir. TİP'in sosyalist ve insancıl açıdan ele aldığı bazı sorunları sırf ırkçı düşüncelerle benimseyenlerin